

TÜRKİYE'DE REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA HİZMETLERİ

Özel Eğitim ve
Rehberlik Hizmetleri
Genel Müdürlüğü

TÜRKİYE'DE REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA HİZMETLERİ

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

Mehmet Nezir GÜL

EDİTÖRLER

Prof. Dr. Mehmet GÜVEN
Seyfettin TORAMAN

YAZARLAR

Prof. Dr. Galip YÜKSEL
Prof. Dr. Şerife IŞIK
Prof. Dr. Mehmet GÜVEN
Uzm. Serdar ÖZMEN
Uzm. Ferit TOPRAK
Ayşegül YAMAN KOSDİK
Seuda ALKIŞ BOLATCAN

BASKI VE CİLT

Afşar Ofset

GENEL YAYIN NO

7450

TANITICI YAYINLAR DİZİ NO

184

ISBN

978-975-11-5541-2

ANKARA-2020

"Bu yayın Millî Eğitim Bakanlığı tarafından UNICEF'in finansal desteği ile hazırlanmıştır. Yayında beyan edilen görüşler kişilerin kendi sorumluluğundadır ve hiçbir şekilde Millî Eğitim Bakanlığı ve UNICEF'in görüş ve politikalarını yansıtmamaktadır."

ÖNSÖZ

Eğitim sürecinde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleriyle öğrencilerin sosyal duygusal, akademik ve kariyer gelişimlerinin desteklenmesi, onların kendilerini daha iyi tanımalarına ve geliştirmelerine yardımcı olunması amaçlanmaktadır. Bu amacı gerçekleştirmek için eğitim kurumlarında okul yöneticileri, rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar, öğretmenler ve velilerin bu konuda iş birliği ve uyum içinde çalışmaları gerekir. Bunu gerçekleştirmenin önemli yollarından biri de bu hizmetlerin doğru anlaşılmasını ve bu konuda ortak bir anlayış oluşturulmasını sağlamaktır. "Türkiye’de Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri" adlı bu kitapla, Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde yürütülen rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri tanıtılarak öğrenciyle ilgili kişilerin sürece aktif olarak katılmalarını sağlamak amaçlanmaktadır.

Kitabın içeriğinde; rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleriyle ilgili temel kavram ve ilkeler, dünyada ve Türkiye’de rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin gelişimi, personel eğitimi, yasal dayanaklar, Bakanlık, il/ilçe ve eğitim kurumlarında sunulan rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri, e-rehberlik sistemi, personelin görev ve sorumlulukları, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde aile desteği, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde geleceğe ilişkin yönelimler konuları yer almaktadır. Kitap bu kapsamlı içeriğiyle rehberlik ve psikolojik danışma alanı için önemli bir kaynak eser olma özelliği de taşımaktadır. Ayrıca kitabın, geçmişten günümüze Türkiye’de rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleriyle ilgili gelişmeleri ortaya koymasıyla bundan sonraki süreçte bu hizmetlerin gelişimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu kitap, alanla ilgili akademisyenlerle Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü personelinde oluşan ekibin özverili çalışmalarıyla ortaya konulan bir üründür. Kitapta yazar olarak yer alan bu ekibe teşekkür ederiz.

Kitabın hazırlanmasında uygun çalışma ortamı sağlayan Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürü Sayın Mehmet Nezir GÜL’e, kitabın yayımlanmasında önemli katkıları olan Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü Araştırma-Geliştirme ve Projeler Daire Başkanı Ahmet KAYA ve proje ekibine teşekkür ederiz.

Prof. Dr. Mehmet GÜVEN ve Seyfettin TORAMAN

Bölümler ve Yazarları

1. BÖLÜM: Temel Kavramlar, Amaç ve İlkeler

Prof. Dr. Galip YÜKSEL*

2. BÖLÜM: Dünyada Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetlerine İlişkin Uygulamalar

Prof. Dr. Şerife IŞIK*

3. BÖLÜM: Türkiye’de Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetlerinin Tarihsel Gelişimi

Prof. Dr. Mehmet GÜVEN*

4. BÖLÜM: Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetlerini Sunan Personelin Eğitimi

Prof. Dr. Mehmet GÜVEN*

5. BÖLÜM: Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetlerinin Sunumu: Yasal Dayanaklar, Bakanlık ve İl-İlçe Düzeyinde Sunulan Hizmetler

Uzm. Serdar ÖZMEN** - Uzm. Ferit TOPRAK**

6. BÖLÜM: Eğitim Kurumlarında Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri

Prof. Dr. Mehmet GÜVEN* - Prof. Dr. Şerife IŞIK* - Prof. Dr. Galip YÜKSEL*

Uzm. Serdar ÖZMEN** - Ayşegül YAMAN KOSDİK**

7. BÖLÜM: e-Rehberlik Sistemi

Ayşegül YAMAN KOSDİK** - Seuda ALKIŞ BOLATCAN**

8. BÖLÜM: Hizmetleri Sunan Personelin Görev, Yetki ve Sorumlulukları

Seuda ALKIŞ BOLATCAN** - Ayşegül YAMAN KOSDİK** - Uzm. Ferit TOPRAK**

9. BÖLÜM: Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetlerinde Aile Desteği

Prof. Dr. Galip YÜKSEL*

10. BÖLÜM: Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetlerinde Geleceğe İlişkin Yönelimler

Prof. Dr. Şerife IŞIK* - Uzm. Serdar ÖZMEN** - Ayşegül YAMAN KOSDİK**

Uzm. Ferit TOPRAK** - Seuda ALKIŞ BOLATCAN**

* Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı

** Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü

İçindekiler

BÖLÜM 1

TEMEL KAVRAMLAR, AMAÇ VE İLKELER	11
Rehberliğin Anlamı, Amacı ve İlkeleri	12
Rehberliğin Eğitim İçindeki Yeri	17
Rehberliğin Ortaya Çıkmasını Gerektiren Koşullar	20
Psikolojik Danışmanın Anlamı	22
Psikolojik Danışma ve Rehberliğe Duyulan İhtiyaç	26
Gelişim Görevleri	28

BÖLÜM 2

DÜNYADA REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA HİZMETLERİNE İLİŞKİN UYGULAMALAR	37
Okul Danışmanlığı Alanının Tarihsel Gelişimi	37
Farklı Ülkelerde Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri	39

BÖLÜM 3

TÜRKİYE'DE REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA HİZMETLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ	53
Eğitim Anlayışındaki Değişim ve Rehberlik Hizmetleri	53
Türk Eğitim Sisteminde Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetlerindeki Gelişmeler	54

BÖLÜM 4

REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA HİZMETLERİNİ SUNAN PERSONELİN EĞİTİMİ	67
Personelin Niteliği ve Yeterlikleri	67
Rehber Öğretmen/Psikolojik Danışmanların Eğitimi	70

BÖLÜM 5

REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA HİZMETLERİNİN SUNUMU: YASAL DAYANAKLAR, BAKANLIK VE İL-İLÇE DÜZEYİNDE SUNULAN HİZMETLER

79

Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetlerinin Yasal Dayanakları	79
Bakanlık Merkez Teşkilatı Bünyesinde Sunulan Hizmetler	82
İl/İlçe Millî Eğitim Müdürlükleri Bünyesinde Sunulan Hizmetler	84
Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde Sunulan Hizmetler	84

BÖLÜM 6

EĞİTİM KURUMLARINDA REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA HİZMETLERİ

93

Okul Rehberlik ve Psikolojik Danışma Programı	94
Eğitim Kurumlarında Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri	100
> Gelişimsel ve Önleyici Hizmetler	100
Sınıf Rehberlik Programı	100
Bireyi Tanıma Çalışmaları	105
Bilgi Verme Çalışmaları	109
Yöneltme ve İzleme	110
> İyileştirici Hizmetler	112
Psikolojik Danışma	112
Psikososyal Destek	115
Sevki	122
> Destek Hizmetleri	124
Müşavirlik	124
Program Yönetimi, Araştırma-Geliştirme, Proje	129
İş Birliği	131
Mesleki Gelişim	133

BÖLÜM 7

e-REHBERLİK SİSTEMİ	143
e-Rehberlik Sistemi	143
e-Rehberlik Sisteminin Oluşturulması Süreci	144
e-Rehberlik Sisteminin Kullanımı	145

BÖLÜM 8

HİZMETLERİ SUNAN PERSONELİN GÖREV, YETKİ VE SORUMLULUKLARI	153
Okul Yöneticilerinin Görev, Yetki ve Sorumlulukları	154
Rehber Öğretmen/Psikolojik Danışmanın Görev ve Sorumlulukları	154
Sınıf Rehber Öğretmenlerin Görev ve Sorumlulukları	156
Öğretmenlerin Görev ve Sorumlulukları	157

BÖLÜM 9

REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA HİZMETLERİNDE AİLE DESTEĞİ	163
Ebeveyn Katılımı	164
Ebeveyn Olmak	169
Çocukların İhtiyaçlarını Karşılamalarına Yardımcı Olmak	169
Ebeveynlik Tarzını Bulmak	175
Çocuğu Tanımak	176
Çocuğun Kaliteli Uyumasını Sağlamak	179
Çocuğu Harekete Geçirmek	180

BÖLÜM 10

REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA HİZMETLERİNDE GELECEĞE İLİŞKİN YÖNELİMLER	187
Politika Belgelerinde Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri	187
Rehberlik ve Psikolojik Danışma Alanında Yeni Yönelimler	189

BÖLÜM 1

TEMEL KAVRAMLAR, AMAÇ
VE İLKELER

Temel Kavramlar, Amaç ve İlkeler

Prof. Dr. Galip YÜKSEL*

Anahatlar

- *Rehberliğin Anlamı, Amacı ve İlkeleri*
- *Rehberliğin Eğitim İçindeki Yeri*
- *Rehberliğin Ortaya Çıkmasını Gerektiren Koşullar*
- *Psikolojik Danışmanın Anlamı*
- *Psikolojik Danışma ve Rehberliğe Duyulan İhtiyaç*
- *Gelişim Görevleri*

Bu bölümde rehberlik ve psikolojik danışma ile ilgili temel kavramlar, amaç ve ilkeler ele alınmaktadır. Bu çerçevede öncelikle rehberliğin anlamı üzerinde durulmaktadır. Rehberlik kavramı tanımlanmakta ve tanımların çoğunda geçen ortak unsurlardan hareket edilerek rehberliğin anlamında temel olabilecek genellemelere yer verilmektedir. Daha sonra, rehberliğin amacı ve ilkeleri üzerinde durulmaktadır. Rehberliğin eğitim sürecindeki yeri kapsamında okul örgütü, öğretim, yönetim ve öğrenci kişilik hizmetleri ile rehberliğin ortaya çıkmasını gerektiren koşullar açıklanmaktadır. Daha sonra, psikolojik yardım, psikolojik danışmanın anlamı, psikolojik danışmanların çalıştığı ortamlar konularına yer verilmektedir.

* Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı

Rehberliğin Anlamı, Amacı ve İlkeleri

Rehberliğin Anlamı

Rehberliğin anlamı üzerine yıllardan beri çok şey söylenmiş ve rehberliğin çeşitli tanımları yapılmıştır. Aşağıda bunlardan bazıları örnek olarak verilmiştir:

Rehberlik, kendini ve kendi dünyasını anlaması için bireye yardım etme sürecidir ^[1].

Rehberlik; bireyin kendini anlaması, problemlerini çözmesi, gerçekçi kararlar alması, kapasitelerini geliştirmesi, çevresine dengeli ve sağlıklı bir uyum yapması ve böylece kendini gerçekleştirme için uzman kişilerce bireye sunulan psikolojik yardımlardır. ^[2]

Rehberlik bireyin kendini anlaması, problemlerini çözmesi, gerçekçi kararlar alması, kapasitelerini geliştirmesi, çevresine dengeli ve sağlıklı bir uyum yapması ve böylece kendini gerçekleştirme için uzman kişilerce bireye sunulan psikolojik yardımlardır.

Rehberlik; kendini anlaması, çevredeki olanakları tanıması ve doğru kararlar vererek özünü gerçekleştirme için bireye sunulan sistematik ve profesyonel bir yardım sürecidir ^[3].

Rehberlik; kendini tanıma, kabul etme ve geliştirme sürecinde gerekli yeterlikleri ve yaşam donanımlarını kazanması için her yaştaki bireye profesyonel kişilerce sunulan psikolojik destek hizmetleridir ^[4].

Rehberlik, tercih edilen bir yaşam tarzının seçilmesi gibi insanların yaşamlarını etkileyen önemli seçimler yapmalarına yardımcı olma sürecidir. Rehberlik ve psikolojik danışma arasındaki farklardan biri, rehberliğin bireylere en çok değer verdikleri şeyi seçmelerine yardım etmeye odaklanırken; psikolojik danışmanın bireylerin değişiklik yapmalarına yardım etmeye odaklanmasıdır ^[5].

Yıllar içerisinde rehberlik kavramının çok sayıda tanımı yapılmıştır. Bu tanımlarda birçok farklılığın yanı sıra bir takım ortak unsurların da yer aldığı görülmektedir. M. Kepçeoğlu rehberlik tanımlarının çoğunda ortak olarak kullanılan unsurlardan hareket ederek, rehberliğin anlamına temel olabilecek şu genellemeleri öne sürmektedir ^[2]:

Rehberlik bir süreçtir.

“Rehberlik bir süreçtir.” ifadesindeki ‘süreç’ kavramı herhangi bir zaman dilimi ile ilişkili

olmamakla birlikte bir anda olup biten bir iş de değildir. Rehberlik çalışmalarının etkili sonuçlar vermesi belli bir süreyi gerektirir. Bu nedenle rehberlik hizmetleri sürekli, sadece okulda değil insanın bulunduğı her yerde vardır.

Rehberlik bireye yardım etme işidir.

Rehberlik, psikolojik bir yardımdır. Yol gösterme, öğüt verme ya da başkasının adına karar verme gibi bir yardım değildir. Rehberlikte hem yardım eden hem de yardım alan önemlidir. Bunlar arasındaki ilişki, asla tek yönlü değildir. Bu süreçte her iki tarafın gönüllülüğü esastır. Rehberlik yardımının etkililiğı, yardımı alanın istekliliğı ve bu yardımı almaya hazır oluş derecesi ile yakından ilgilidir.

Rehberlik yardımı bireye dönüktür.

Rehberlik hizmetlerinin merkezinde birey vardır. Okul ortamında rehberliğin ilgilendiğı birey ise öğrencidir. Her öğrenci, geliştirilebilecek bir kapasiteye sahiptir. Rehberlik anlayışında genel olarak birey değerlidir. Rehberlikte bireyin gücüne güvenilir. Yardım edildiğı takdirde, birey karşılaştığı problemleri çözmede kendi kendine yeterli hâle gelebilir.

Rehberlik bilimsel ve profesyonel bir yardımdır.

Rehberlik çalışmaları bilimseldir. Rehberlik yardımının dayandığı bilimsel ilkeler ve yöntemler vardır. Bu bilimsel ilke ve yöntemlere uygun olarak rehberlik yardımı belirli bir plan, program ve sistem içerisinde sunulabilir. Bu nedenle, rehberlik hizmetleri bu alanda yetişmiş uzman kişilerce profesyonel bir düzeyde sunulmalıdır.

Rehberliğin esası bireyin kendini gerçekleştirmesine yardım etmektir.

Kendini gerçekleştirme, bireyi bir bütün olarak ele alan “insancıl psikoloji” akımının geliştirdiğı bir kavramdır. Bu kavram, bireyin doğuştan sahip olduğı potansiyeli ortaya çıkarabilme isteğı olarak tanımlanmıştır. Üzerinde çok çalışılmış olmasına rağmen, hâlen oldukça karmaşık bir kavramdır.

Rehberlik kavramı ile ilgili tanımlarda birçok farklılığın yanı sıra bir takım ortak unsurların da yer aldığı görülmektedir.

Kendini gerçekleştirme, bireyi bir bütün olarak ele alan “insancıl psikoloji” akımının geliştirdiğı bir kavramdır. Bu kavram, bireyin doğuştan sahip olduğı potansiyeli ortaya çıkarabilme isteğı olarak tanımlanmıştır.

Rehberliğin Amacı

Rehberliğin anlamı ve ilkeleri, bütünü ile rehberliğin amacını yansıtır. Rehberliğin amacı, bireyin kendini gerçekleştirmesine yardım etmektir ^[2]. Kendini gerçekleştirme (self-actualization), ilk defa Kurt Goldstein tarafından kullanılan bir kavramdır. Maslow, kendini gerçekleştirme ihtiyacını bireyin doğuştan sahip olduğu potansiyeli ortaya çıkarabilme isteği olarak tanımlamıştır ^[6].

İnsanın potansiyelini ortaya koyma süreci, doğumla başlayan ve yaşam boyu devam eden bir süreçtir. Rogers da iyi bir yaşamı bir durum olarak değil, bir süreç olarak tanımlamaktadır. Kendini gerçekleştirme kavramı kendini ve diğerlerini kabullenme, spontanlık, açıklık, diğerleriyle göreceli derin ama demokratik ilişkiler kurma, yaratıcılık, mizah ve bağımsızlık gibi özelliklerle betimlenebilir ve özünde psikolojik sağlıktır.

Ebeveynler ve öğretmenler, öğrencilerin kendilerini gerçekleştirmelerine yardımcı olmak amacıyla onları kabul etmeyi öğrenmeli, öğrencinin öğrenme stillerini, yeteneklerini, ilgilerini ve değerlerini tanımalı ve bunların nasıl geliştirilebileceğini bilmelidir.

Rehberliğin İlkeleri

Rehberliğin dayandığı psikolojik, toplumsal ve felsefi temeller aynı zamanda rehberliğin ilkelerini de belirlemiştir. Rehberlik ilkelerinden söz edildiğinde akla rehberlik anlayışı gelir.

Rehberlik anlayışı, rehberlikle ilgili temel ilkeleri ve bu ilkelerle ilgili temel kavramları anlamaktır.

Rehberlik anlayışı, rehberlikle ilgili temel ilkeleri ve bu ilkelerle ilgili temel kavramları anlama olarak açıklanabilir ^[2]. Rehberlik hizmetlerini gerçekleştirmek, ekip çalışmasını gerektirir. Okulda rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin etkili bir şekilde yürütülebilmesi için bu ekibin ortak bir rehberlik anlayışına sahip olması beklenir.

Rehberliğin temelini oluşturan ilkeler konusunda bazı yazarların geliştirdiği listeler vardır ^[7]. Türkiye'de rehberlik uygulamalarına ışık tutması amacıyla rehberlik anlayışını oluşturan ilkeler üzerine gerçekleştirilen ilk çalışma Kepçeoğlu tarafından 1975'te yapılmıştır. Bu çalışmada sekiz rehberlik ilkesi belirlenmiştir. Günümüzde de bu ilkelerin genel kabul gördüğünü söyleyebiliriz. Rehberliğin ilkeleri aşağıda özetlenmektedir ^{[2], [8], [9]}.

İlke 1: Rehberliğin temelinde insan hak ve sorumlulukları ile yakından ilgili demokratik ve insancıl bir anlayış vardır.

İlke 2: Rehberlik uygulamalarında öğrenci ile yakından ilgili olan herkesin anlayış ve iş birliği içinde çalışması gerekir.

İlke 3: Rehberlik anlayışı, her türlü çalışması ile öğrenciyi merkeze alan bir eğitim anlayışını öngörür.

İlke 4: Rehberlik yardımının esası, öğrencilerin kendi kişiliklerini daha iyi anlamalarını, problemlerine çözüm yolları bulmada onların kendi kendilerine yeter bir duruma gelmelerini sağlamaktır.

İlke 5: Rehberlik; bedensel, zihinsel, sosyal ve duygusal kapasitelerini kendi ilgi ve yetenekleri doğrultusunda en uygun düzeyde geliştirmeleri için öğrencilere yardım etmelidir.

İlke 6: Öğrencilere rehberlik yardımı verirken onları çeşitli yönleri ile tanımak gerekir.

İlke 7: Rehberlik uygulamaları her okulun amaç ve ihtiyaçlarına uygun olan alanlarda yoğunlaştırılmalıdır.

İlke 8: Rehberlik hizmetleri planlı, programlı, örgütlenmiş bir biçimde ve profesyonel bir düzeyde sunulmalıdır.

Özetle, rehberlik hizmetleri insanın merkeze alındığı bir dünya görüşünü ve eğitim anlayışını gerektirmektedir. Rehberlik hizmetlerinin merkezinde birey vardır. Her birey geliştirilebilecek kapasiteye sahiptir. Rehberlik anlayışında genel olarak birey değerlidir. Rehberlikte bireyin gücüne güvenilir ve bireye yardım edildiği takdirde kendi kendine yeterli hâle gelebileceğine inanılır.

1960'lı yıllardan bu yana Türkiye'de rehberlik ve psikolojik danışmanın ne olduğuna ilişkin çok şeyler yazılıp söylenmiş olmasına rağmen, günümüzde hâlen rehberlik ve psikolojik danışma kavramlarıyla ilgili bazı yanlış anlayışlar bulunmaktadır. Bu yanlış anlayışlarla ilgili açıklamalar aşağıda özetlenmektedir ^[2]:

1. *Rehberlik ve psikolojik danışma yardımı, bireye tek yönlü olarak doğrudan doğruya yapılan bir yardım değildir.* Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri, karşılıklı etkileşim sonucunda gerçekleşir. Hem yardım veren hem de yardımı alan önemlidir.

2. *Rehberlik ve psikolojik danışma yardımının temelinde bireye acımak, onu kayırmak, her sıkıntıya düştüğünde bireye kanat germek gibi bir anlayış yoktur.* Rehberlik ve psikolojik danışma anlayışında birey, güçlü ve değerlidir. Rehberlik ve psikolojik danışma yardımı ile birey, sahip olduğu gücü kullanma ve daha da geliştirme olanağına kavuşur. Rehberlik ve psikolojik danışma yardımı ile birey, karşılaştığı sorunları çözmede kendi kendine yeterli bir düzeye erişebilir.

3. *Rehberlik ve psikolojik danışma, bireyin sadece duygusal yanı ile ilgilenmez. Rehberlik ve psikolojik danışma çalışmalarında duygusal süreçler esastır.* Duyguların tanınması, adlandırılması, ifadesi ve kabul edilmesi bu yardımın özünü oluşturur. Ancak onun, bireyin sadece duygusal yanı ile ilgilendiğini düşünmek yanlış olur. Rehberlik ve psikolojik danışma, bireyin bir bütün olarak akademik, sosyal duygusal ve kariyer gelişimiyle ilgilenir.

4. *Rehberlik ve psikolojik danışma yardımında kullanılan bütün yöntem ve teknikler amaç değil, sadece araçtır.* Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde bilgi toplamak amacıyla çeşitli ölçme araç ve yöntemleri kullanılabilir. Kullanılan teknik ve yöntemleri amaç gibi görüp, onları uygulamayı zorunlu kabul etmek veya uygulayıp sonuçlarını kullanmamak ve öğrenciyi yansıtmamak yanlıştır. Onlar, bireyi tanımak ve bireye sunulacak hizmetlerde kullanılmak üzere uygulanırlar.

5. *Rehberlik ve psikolojik danışma, bu yardımı alan birey bakımından akademik bir öğrenme konusu ya da ders değildir.* Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerini, öğretim çalışmalarına eklenmiş ve bu çalışmaların uzantısı gibi görmek yanlıştır. Genel bir kural olarak, rehberlik ve psikolojik danışmada verilecek bilgi, sorunu çözecek değil, çözümde yardımcı olacak kaynağa işaret edecek bilgidir.

6. *Rehberlik bir disiplin görevi değildir; rehberlik yargılamaz ve ceza vermez.* Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri, öğrencileri denetlemenin bir yolu olarak görülmemelidir. Öğrencinin rehberlik hizmetleri yoluyla daha uyumlu hâle gelebildiği doğrudur ama bu onu disipline ederek ya da denetleyerek değil, gelişimini kolaylaştırarak gerçekleştirilir.

7. *Rehberlik ve psikolojik danışma, her türlü problemi hemen çözebilecek sihirli bir güce sahip değildir.* Birey değişmeye ve yeni yaşantılara açık olduğu ölçüde, psikolojik danışma ve rehberliğin etkililiği artar. Okullarda bütün öğrenciler için sürdürülen rehberlik ve psikolojik danışma yardımının etkililiği, yine okulun ortam ve olanakları, okul kültürü ile yakından ilgilidir. Rehberlik ve psikolojik danışma için ayrılan yer, araç ve gereçler, okul programının

ve okulda uygulanan kuralların rehberlik anlayışına uygun olup olmadığı, rehberlik ve psikolojik danışma yardımı etkileyen unsurlardandır.

Sonuç olarak rehberlik, bireyin kendini ve kendisine açık olan fırsatları tanınması, sevdiği şeyleri fark etmesi ve onlara ulaşmasına yardımcı olacak sorumlu kararlar vererek özünü gerçekleştirebilmesi için yapılan sistematik ve profesyonel bir yardım sürecidir. Rehberliği yanlış anlamak, özünden sapmak anlamına gelir. Rehberliği, demokratik ve birbirine saygılı bir dünyanın insancıl bir hizmeti olarak görmek gerekir.

Rehberliğin Eğitim İçindeki Yeri

Rehberliğin günümüzdeki gibi eğitim sistemi içinde yer alması, eğitim kurumunun ortaya çıktığı zamandan beri süregelen bir durum değildir. Eğitim kurumunun ortaya çıkması, konu merkezli eğitim anlayışına yapılan eleştiriler ve meydana gelen değişimler günümüz eğitim anlayışını oluşturmuştur.

Eğitim rastgele oluşan bir faaliyet değildir. Eğitsel faaliyetlerin belli bir amacı vardır ve bu bağlamda eğitim planlı bir olgudur. Okul, insanların birlikte ya da birbirinden öğrenmek için bir araya geldiği insan topluluğudur. Hayatta öğrendiğimiz şeylerin çoğunu, diğer insanlardan ve insanlarla öğreniriz. Öğrenme, bireysel bir süreç olduğu kadar sosyal bir süreçtir ^[10].

Bir kurum olarak okul, çeşitli görevleri olan kişilerin işlevlerini yerine getirdikleri bir örgüttür. Okulda farklı görevleri olan insanlar vardır ve okul, ancak bu kişilerin tümü görevlerini yerine getirdiği zaman işlevini gerçekleştirebilir. Bu kişilerden bir kısmı görevlerini yapmadıklarında, diğer kişiler de bundan etkilenir ve görevlerini layıkıyla yapamazlar. Bu da okulun, görevini yapmada yetersiz kalmasına veya zorluklarla karşılaşmasına neden olur.

Rehberlik hizmetleri ile eğitim arasındaki ilişki, eğitim sürecini oluşturan üç boyut bakımından daha belirgin olarak ortaya konabilir. Eğitim sürecinde üç ana alan, sürecin bütünlüğünü

Şekil 1: Eğitim Süreci

oluşturmaktadır. Bunlar: (1) öğretim, (2) yönetim ve (3) öğrenci kişilik hizmetleri alanı olarak sıralanmaktadır.

Öğretim

Öğretim, okul örgütünün en geniş boyutudur. Akademik öğrenme ile ilgili tüm bilgi ve becerilerin kazandırılması bu alan içine girer ^[2]. Öğretimin amaçlarının gerçekleştirilmesinde öğretmenlere önemli sorumluluklar düşmektedir.

Yönetim

Yönetim alanı, eğitim sürecinin fonksiyonlarını yerine getirebilmesi ve öğrenci kişilik hizmetlerinin sunulması için gerekli olan liderliğin alınması, yetki ve sorumlulukların kullanılması ile ilgilidir ^[2]. Yönetim, bir araya gelen kişilerin yönlendirilmelerini, görevlerini iş birliği içinde yerine getirmelerini ve kaynakların akıllı kullanımını hedefler. Okulda çalışan kişiler, yöneticilerin yaptıkları düzenlemeler sayesinde okulun kaynaklarını en uygun şekilde kullanırlar.

Eğitimde, yönetim ile öğretim çalışmaları ve öğrenci kişilik hizmetleri arasında yakın ilişkiler kurulmak zorundadır. Bu ilişkilerin kurulması ile ilgili gerekli liderliğin yapılması ve bir bütün olarak örgütün amaçlara uygun bir biçimde çalıştırılması, daha çok yöneticilerden beklenmektedir.

Öğrenci Kişilik Hizmetleri

Öğrenci Kişilik Hizmetleri (ÖKH), eğitim sürecinde öğretim ve yönetim hizmetlerinin dışında kalan ve öğrencinin kişisel gelişim ve gerçekleştirm ihtiyaçlarını karşılamaya dönük tüm yardım hizmetleridir. Bu hizmetler; (1) sağlık hizmetleri, (2) sosyal yardım hizmetleri, (3) rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri, (4) özel eğitim ve özel yetiştirme hizmetleri ve (5) sosyal-kültürel hizmetlerdir.

Bu hizmetler aşağıda özet olarak verilmektedir.

Sağlık hizmetleri

Sağlık hizmetleri, öğrencilere koruyucu sağlık hizmetlerinin verilmesi, onların olası hastalık ve tehlikelere karşı uyarılması ile başlar. Hasta öğrencilere tedavi hizmetlerinin verilmesini de içerir. Okullarda sağlık kontrolleri ve taramaları sağlık hizmetleri kapsamında yapılır. Öğrencilere bulaşıcı hastalıklarla ilgili konferans verilmesi, sağlık hizmetlerinin bir uzantısıdır.

Sosyal yardım hizmetleri

Öğrencileri burs gibi ekonomik yardımlardan yararlandırmak, onlara barınma (yurt, pansiyon), yiyecek, giyecek, ulaşım vb. yardımlar temin etmek gibi etkinlikler sosyal yardım hizmeti kapsamındadır. Bu çerçevede öğrencilerin temel ihtiyaçları karşılanır ve ekonomik durumlarına katkıda bulunulur.

Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri

Rehberlik, bireye kendini anlaması, çevredeki olanakları tanınması ve doğru kararlar vererek özünü gerçekleştirebilmesi için yapılan sistematik ve profesyonel bir yardım sürecidir. Okul rehberlik ve psikolojik danışma programı ve sınıf rehberlik programı, okuldaki rehberlik hizmetlerinin neler olduğunun yazılı belgeleridir. Örneğin; sınıf rehberlik programı, öğrencilerin akademik, sosyal duygusal ve kariyer gelişimlerini sağlayacak şekilde yapılandırılmıştır.

Özel eğitim ve özel yetiştirme hizmetleri

Özel eğitim hizmetleri, özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak üzere özel yetiştirilmiş personel ile uygun ortamlarda sürdürülen hizmetlerdir ^[19]. Özel yetiştirme hizmetleri ise öğrencilerin özellikle akademik alandaki eksik ve yetersizliklerini gidermeye yöneliktir. Günümüzde bu hizmetlerin yaygın uygulamalarından biri ilkokullarda Yetiştirme Programıdır (İYEP) ^[11].

Sosyal ve kültürel hizmetler

Okuldaki öğrenci kişilik hizmetlerinden bir diğeri de sosyal ve kültürel hizmetlerdir. Serbest zaman eğitimi verme, serbest zamanlarını değerlendirme olanakları sunma,

İlgilere göre çeşitli sosyal ve kültürel etkinlikler planlama, bu kapsamda düşünülen hizmetlerdir. Tiyatro, sinema, gezi gibi faaliyetler sosyal ve kültürel hizmetler kapsamında ele alınabilir.

Öğrenci kişilik hizmetleri kapsamında öğrenciye dönük hizmetlerin sağlanması öğrenci, ailesi ve toplum için oldukça yararlıdır. Bu hizmetler ülkelerin kültürel, sosyal, ekonomik ve tarihî koşullarına göre ele alınmalı ve yerine getirilmelidir.

Rehberliğin Ortaya Çıkmasını Gerektiren Koşullar

Eğitim sürecinde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerini gerekli kılan birçok faktör vardır. Kuzgun (2000) bu faktörleri şöyle sıralamaktadır ^[3]:

1. Meslek seçiminin zorlaşması

Bilim ve bilişim teknolojileri alanında gözlenen gelişmeler, yeni mesleklerin doğmasını ve yeni istihdam alanlarının açılmasını sağlamaktadır. Meslek çeşidi hızla artmakta ve uzmanlaşma gerekmektedir. Günümüzde her gün yeni meslekler ortaya çıkmaktadır. Bu durum da bireylerin mesleki karar verme süreçlerini zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda bireye gerekli yardımı sağlayabilmek amacıyla rehberlik çalışmaları ortaya çıkmıştır.

2. Bireysel farkların eğitimde dikkate alınma zorunluluğu

Eğitimin temel bir insan hakkı olarak kabul edilmesi ve yaygınlaştırılması, toplumun çok değişik kesimlerinden gelen ve yetenek, ilgi, değer ve eğitim ihtiyacı birbirinden farklı olan bireylerin aynı sınıflarda toplanmalarına yol açmıştır. Eğitimde bireysel farklılıkların farkına varılmış ve onları dikkate almayan bir eğitimin hem sonuca ulaşma açısından hem de insan hakları açısından yanlış olduğu anlayışı gelişmiştir.

3. İlerlemeci eğitim anlayışının benimsenmesi

İlerlemeci eğitim anlayışına göre, eğitimin merkezini artık öğretmen ya da konular değil, öğrenen bir varlık olan öğrenci almalıdır. Öğrenciyi merkez alan bu eğitim anlayışı, onu duygu, düşünce ve değerleri ile bir bütün olarak görmektedir. Bireye verilen değer artması, eşit eğitim hakkı gibi düşünceler, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerini gerekli kılmaktadır.

4. Demokratik toplumlarda bireylere tanınan seçme özgürlüğü

Toplumların demokratikleşmesi bireylerin önündeki fırsatları artırmıştır. Bu durum, bireyin ikilem yaşamasına ve kendisi için en makul seçeneğin ne olduğu yönünde karar alabilme ihtiyacı duymasına yol açmıştır. Bireyler, bu ikilem ve karar verme becerileri ile ilgili yaşanan güçlüklerde rehberlik hizmetlerinden yararlanabilme fırsatına erişmiştir.

5. Demokratik yaşamın karar verme gücüne sahip bireyler gerektirmesi

Bireye tanınan seçme özgürlüğü, bireyin karar verme gücünü kazanmasını gerekli kılmaktadır. Doğru karar verme gücü, ailede, okulda ve diğer çevrelerde, bireyin diğer bireylerle ilişkilerinde karşılaştığı seçme ve karar verme süreçlerinde geçirdiği deneyimlerle gelişmektedir. Rehberlik hizmetleri, bireylerin sorumlu karar verme becerileri geliştirmelerine yardımcı olmayı hedeflemektedir.

6. Eğitimde bireyin duygusal yönlerine verilen önemin giderek artması

Duygusal gelişim, zihinsel gelişimin anahtarıdır. Araştırmalar, duygularını anlama ve kontrol etme becerisi gelişmemiş çocukların zihinsel potansiyellerini açığa çıkarmakta güçlük çektiklerini göstermektedir. Gelişim çok yönlüdür ve gelişim alanları birbirini etkiler. 21. yüzyıl becerileri, bireylerin akademik, sosyal duygusal ve kariyer gelişim alanlarında desteklenmesini zorunlu kılmaktadır.

7. Psikometri alanındaki gelişmeler

Bireyin kendini tanımasına yardımcı olan rehberlik hizmetlerinin gelişmesinde, psikometri alanındaki çalışmaların önemli katkıları olmuştur. Psikometride yaşanan gelişmeler; bireylerin zekâları, kişilik özellikleri, ilgileri, değerleri, benlik saygıları, düşünme stilleri, yetenekleri vb. özellikleri ölçülebilir hâle getirmiştir. Bu gelişmeler, bireylerin bu ölçüm verilerini kullanarak kendilerini daha iyi tanımalarını ve doğru tercihlerde bulunmalarını sağlamıştır.

8. Ruh sağlığına verilen önemin artması

Psikolojik rahatsızlıklara bakış tamamen değişmiş, herkesin psikolojik rahatsızlığa maruz kalabileceği anlayışı gelişmiştir. Bunun bir uzantısı olarak da toplumdaki bireylerin ruh sağlığının korunması önem kazanmıştır. Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri, öğrencilerin kişilik gelişimleri için en uygun ortamı yaratma yolundaki çalışmaları ile ruh sağlığının korunmasına ve geliştirilmesine katkı sağlamaktadır. Bireylerin ruh sağlığının

korunması gereğinin hissedilmesi, okullarda rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin gelişmesine olanak sağlamıştır.

Rehberliğin ortaya çıkmasına neden olan yukarıda değinilen etkenlerin yanı sıra günümüzde okullarda rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerini gerekli kılan değişimler de yaşanmaktadır. Tüm bu gelişmeler sonucunda, günümüzde tüm okullarda rehberlik ve psikolojik danışma hizmeti verilmesi anlayışı yaygınlaşmıştır. Okullarda bu hizmetler rehberlik ve psikolojik danışma servisleri tarafından sunulmaktadır. Dünyadaki eğitim sistemleri, tüm öğrencilere rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerini ulaştırma çabası içindedir. Günümüz toplumları ruh sağlığı yerinde, sağlıklı kararlar verebilen ve uygun tercihler yapabilen bireyler öngörmektedir.

Psikolojik Danışmanın Anlamı

Rehberlik kavramının ardından psikolojik danışma kavramını ele almakta yarar vardır. Başlangıçta rehberliğin bir alt hizmet alanı olarak kabul edilen psikolojik danışma hizmetleri, zaman içinde giderek artan bir önem kazanmış ve neredeyse rehberlikten bağımsız bir hizmet alanı hâline gelmiştir ^[3].

Birçok yazar, psikolojik danışmayı bir yardım etme süreci olarak tanımlamakta ve açıklamaktadır. Yıllar içinde bilim insanları, psikolojik danışma için benzerliklerle beraber birçok farklılığın da olduğu sayısız tanımlamalar yapmıştır. Psikolojik danışma kavramının pek çok kimse için çağırttığı ilk düşünce, bunun insanlara sunulan bir yardım hizmeti olduğudur.

Psikolojik Yardım

Toplumsal yaşamda, insanların birbirine yardım ettiği birçok durum vardır. Yardım etme, bir terapötik ilişki dâhilinde olsun ya da olmasın bir insana destek olmak için yapılan tüm faaliyetleri içinde barındıran geniş kapsamlı bir kavramdır. Örneğin ağlayan bir birinci sınıf öğrencisini dinlemek için zaman ayıran bir okul yöneticisi, yardım etme becerilerinden faydalanabilir. Bir öğretmen, bir öğrencinin, ödevini geç teslim etmesinin nedeni ile ilgili açıklaması karşısında, ön yargıdan uzak bir duruş sergileyebilir. Bir kişiye fiziksel, maddi, manevi, yasal ve psikolojik olarak yardım edilebilir ^[12].

Psikolojik yardım ilişkilerinde nihai hedef, kişinin kendi imkân ve kaynaklarını en etkin

şekilde geliştirmesine yardım ederek onu, karşılaştığı sorunları kendi başına çözebilme gücüne ulaştırmaktır. Psikolojik yardım hizmeti, kişilerin gücünü kendinden alarak gelişmesine yöneliktir.

Psikolojik yardımın gerçekleşmesi için bazı koşullar bulunmaktadır. Bu koşullar; (1) yardım arayan biri, (2) yardım vermeye gönüllü biri, (3) yardım verme konusunda yeterli ya da eğitilmiş biri ve (4) yardımın alınıp verilmesine yasal olarak izin veren ortam olarak tanımlanmaktadır ^[13].

Yardım ilişkisi, taraflardan birinin diğer tarafın büyüyüp gelişmesine, olgunlaşmasına, potansiyellerini kullanmasına, değerlerine uygun bir hayat yapılandırmasına ve hayatla daha etkili bir şekilde uğraşmasına katkı sunmasını hedefleyen bir ilişkidir.

Psikolojik Danışma

Psikolojik danışma teriminin, üzerinde herkesin ortak anlaşmaya vardığı tek bir tanımı yoktur. Bunun en önemli nedeni, psikolojik danışmanın ne olduğu konusunda farklı görüşler ileri sürülmesidir. Psikolojik danışma, danışanların duygu, düşünce ve davranışlarında değişim sağlamalarına yardım etmeyi amaçlar.

Psikolojik danışma, danışanların duygu, düşünce ve davranışlarında değişim sağlamalarına yardım etmeyi amaçlar.

Psikolojik danışma, hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olmak amacıyla danışanları ile aralarında sözleşme bulunan alanda eğitim almış bireyler tarafından sağlanan profesyonel bir yardım hizmetidir ^[12].

Psikolojik danışmanlar, danışanlarını bilgilendirmek, seçeneklerini ve problemlerinin kaynağını görmelerini sağlamak, motive etmek, cesaretlendirmek, harekete geçirmek ve onların sorunlarını ve geçmişini değerlendirmek için belirli ilke ve teknikler kullanırlar. Bir psikolojik danışma sürecinde gerçekleştirilen oturumlar düzenli olarak planlanır, genelde haftalık olmak üzere gerçekleşir ve yaklaşık 45-50 dakika sürer. Bir terapötik ilişki aylar hatta bazen yıllarca sürebilir. Psikolojik danışmanlar, danışanlarına acil durumların

Psikolojik danışmanlar, danışanlarını bilgilendirmek, seçeneklerini ve problemlerinin kaynağını görmelerini sağlamak, motive etmek, cesaretlendirmek, harekete geçirmek ve onların sorunlarını ve geçmişini değerlendirmek için belirli ilke ve teknikler kullanırlar.

üstesinden gelme konusunda yardımcı olabilirler ancak aynı zamanda danışanları yaşam içindeki acil problemleri ele alma ve geçici bir rahatlamaadan ziyade bütüncül bir iyileşmeyle sonuçlanacak değişiklikler yapma yolunda da güçlendirirler ^[12].

Psikolojik danışma, 1960'ların başında "normal insanlar" için psikoterapi olarak geliştirilmiştir. Psikolojik danışmanlar; tedavi, hasta ve tanı gibi kelimelerin yer aldığı tıp terminolojisinden kaçınırlar. Psikolojik danışmanlar, her bireyi tanılayıcı bir etiketten ziyade özgün birer kişi olarak görmek gerektiği inancını taşımaktadırlar. Bu nedenle, kişilik testleri ve diğer değerlendirme faaliyetleri en aza indirilmekte ve işlevsizlikten ziyade gelişim alanlarını tespit etme vurgulanmaktadır. Psikolojik danışma, değişim aracı olarak tekniklerden çok danışman/danışan ilişkisine odaklanır. Günümüzde psikolojik danışma ve psikoterapi arasındaki ayrım netliğini kaybetmiştir. Çünkü psikolojik danışma, normal gelişimsel problemler yaşayan insanların yanı sıra ruh sağlığı problemi yaşayan insanlara yardım etmeyi de içermektedir. Psikolojik danışma, alanında eğitimli bir yardım sunan ile danışan arasındaki sözleşmeye dayanan profesyonel ilişkiyi tanımlar ^[12].

Psikolojik danışmanlar; psikoloji, eğitim, insan gelişimi ve öğrenme konularında geniş kapsamlı kuramsal bilgi alarak en az lisans düzeyinde eğitim almakta ve çoğunlukla çalışma ortamlarını yansıtan unvanlar kullanılmaktadırlar.

Psikolojik danışmada danışan, kendini rahatsız eden ya da problemleri bir durumu dile getirir. Danışan; belirli bir sorunu açıklığa kavuşturmak, bu sorunu çözmek için alternatifler keşfetmek, bir plan ya da strateji seçmek ve durumu düzeltmek için yardım arar. Psikolojik danışma genellikle psikolojik danışman ve danışanlar arasındaki sözlü etkileşimlere dayalıdır ^[14].

Psikolojik danışma, hayatta karşılaşılan sorunları çözmede kullanılabilecek yöntemlerden biridir. Psikolojik danışmanın amacı iki başlık altında toplanabilir: (1) Danışanların daha etkin bir biçimde yaşayabilmesi için sorunlarını yönetebilmelerini sağlamak ve kullanılmayan ya da yetersiz kullanılan kaynak ve olanaklarını daha etkin bir biçimde geliştirmelerine yardım etmek ve (2) Danışanların günlük yaşamlarında kendi kendilerine daha iyi yardım edebilmelerini sağlamaktır ^[15].

Psikolojik danışmada benimsenen ilkeler vardır:

1. Psikolojik danışma, danışanların duygularını, düşüncelerini, davranışlarını ve sosyal sistemlerini anlamayı içerir.

2. Psikolojik danışma, danışanların temel kabulünü içeren bir tutum ya da çerçeveye dayanır.
3. Psikolojik danışma, gizlilik ve mahremiyet ile tanımlanır.
4. Psikolojik danışma, gönüllülüğe dayanır.
5. Psikolojik danışma, psikolojik danışmandan çok danışanın ihtiyaçları ve anlattıklarına odaklanır.
6. Psikolojik danışma, çok kültürlü bir deneyimdir ^[16].

Psikolojik Danışmanların Çalıştığı Ortamlar

Psikolojik danışmanlar insanın bulunduğu her yerde çalışabilir. Günümüzde psikolojik danışmanların çalıştıkları ortamlar arasında eğitim, toplum hizmetleri, din, endüstri, sağlık ve rehabilitasyon alanları sayılabilir.

Psikolojik danışmanlar; okul öncesi, ilköğretim, ortaokul ve liselerde çalışabilmektedir. Okullarda sunulabilecek psikolojik danışma hizmetlerinin; öğrenme sorunları, karar verme, kişisel ve sosyal problemler, okul, aile ve arkadaş çevresi ile ilişkilerinde sorun yaşayan öğrencilere yönelik olması beklenir.

Okul öncesinde çalışan psikolojik danışmanlar, okul rehberlik ve psikolojik danışma programının uygulanmasından sorumludur. Çocukların; akademik, sosyal duygusal ve kariyer gelişimini sağlayacak sınıf rehberlik etkinliklerinin uygulanmasında öğretmenlere yardımcı olur. Öğrencilerin her yönüyle sağlıklı olarak gelişmeleri, okul ortamına uyum sağlamaları, potansiyellerini ortaya koyabilmeleri için özgür, rahat, sıcak, güvenli bir atmosfer yaratma konusunda ^[4] aile, öğretmen ve yöneticilere müşavirlik hizmeti verir.

İlkokulda çalışan psikolojik danışmanlar, çocuklara bireyle psikolojik danışma hizmeti sunsalar da genelde bir bütün olarak okul ortamına yönelik çalışırlar. Okul, rehberlik ve psikolojik danışma programının uygulanmasından sorumludur. Ayrıca sınıf rehberlik programının uygulanmasında sınıf rehber öğretmenlerine yardımcı olur, sınıf rehberliği ve küçük grupla psikolojik danışma yapar. Aile, öğretmen ve yöneticilere müşavirlik hizmeti verir.

Ortaokulda çalışan psikolojik danışmanlar, bütün olarak okul ortamına yönelik çalışma anlayışına sahip olsa da öğretmen ve ailelerle daha az, bireyle ve grup olarak öğrencilerle daha çok çalışma eğilimindedirler ^[16]. Bu değişimin odağında, 9-13 yaş aralığında olan çocukların kendilerini tanıma ve kimlik krizi içinde olmaları vardır. Bu grupla sınıf rehberliği etkinliği ve küçük grupla psikolojik danışma yapılır. Ortaokul psikolojik danışmanları, okul rehberlik ve psikolojik danışma programının uygulanmasından sorumludur. Ayrıca sınıf rehberlik programının uygulanmasında sınıf rehber öğretmenlerine yardımcı olur. Aile, öğretmen ve yöneticilere müşavirlik hizmeti verir.

Liselerde çalışan psikolojik danışmanlar, kariyer gelişimi kapsamında kariyer planlama, çalışma ya da üniversite yaşamına geçiş konularına yoğunlaşır. Benzer şekilde sosyal duygusal gelişim alanında kişiler arası sorunlar, aile sorunları, kimlik edinme vb. gibi konulara daha fazla yer verilir. Liselerde çalışan psikolojik danışmanlar, okul rehberlik ve psikolojik danışma programının uygulanmasından sorumludur. Ayrıca, sınıf rehberlik programının uygulanmasında sınıf rehber öğretmenlerine yardımcı olur. Aile, öğretmen ve yöneticilere müşavirlik hizmeti verir.

Rehberlik ve Psikolojik Danışmaya Duyulan İhtiyaç

Rehberlik ve psikolojik danışma, yaşamın her döneminde gerek duyulan bir hizmettir. Bu ihtiyacın nedenleri hakkında çok sayıda değişken yazılıp tartışılabilir. Burada gelişim görevleri ele alınarak söz konusu ihtiyaç bu çerçevede değerlendirilmektedir.

Kişinin içinde bulunduğu yaşam döneminde başarması gereken görevleri ve kazanması gereken bazı özellikleri, geliştirmesi gereken davranışları ifade eden özelliklere “gelişim görevi” denilmektedir.

Kişinin içinde bulunduğu yaşam döneminde başarması gereken görevleri ve kazanması gereken bazı özellikleri, geliştirmesi gereken davranışları ifade eden özelliklere “gelişim görevi” denilmektedir. Havighurst, 1972 yılında çeşitli yaşam dönemleri için gelişim görevleri belirlemiştir [17]. Belli bir yaşam döneminin gelişim görevleri fiziksel olgunlaşma, toplumsal beklentiler ve kişisel değerlerin etkisi altında belirlenir.

Gelişim görevlerine değinen araştırmacıların genellikle bazı kuralları benimsedikleri görülmektedir. Bunlar: (1) Bireysel büyüme ve gelişme süreklidir. (2) Toplum bireylerden bazı taleplerde bulunur. (3) Bu talepler, toplumun tüm üyeleri için nispeten benzerdir ve birey gelişim sürecinde ilerledikçe evreden evreye değişir. (4) Birey şimdiki davranışını değiştirme talebiyle karşılaştığı ve yeni bilgiler edindiği sürece gelişim krizleri ortaya çıkar. (5) Kişi gelişim krizlerini karşılar ve çözerken, olgunluğun bir gelişim evresinden diğerine geçer. (6) Görev bir evrede saf bir biçimde ortaya çıkar. (7) Gelişim krizlerini çözmeye hazırlığı, çözülmesi gereken evreden önceki evrede meydana çıkar. (8) Gelişim görevi ya da krizi, daha sonraki evrede biraz farklı bir biçimde tekrar ortaya çıkabilir. (9) Kriz ya da görev, birey başarılı bir şekilde sonraki gelişim evresine geçmeden çözülmelidir. (10) Gereken görevi öğrenerek krizle başarılı bir şekilde karşılaşma, toplumsal kabul, mutluluk ve daha sonraki krizlerde ve onlarla ilişkili görevlerde başarıyı sağlar. (11) Bir görev ya da krizi karşılamada başarısızlık, toplum tarafından hoşgörüsüzlüğe yol açar ^[18]. Havighurst tarafından geliştirilen gelişim görevleri özet olarak aşağıda verilmektedir ^[17].

Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin sunumunda bireyin gelişim görevlerinin de dikkate alınması gerekmektedir.

İçinde bulunduğumuz yüzyılda dünya her zamankinden daha hızlı bir değişim geçirmektedir. Bu değişim, gelişim görevlerini yerine getirmeyi daha da güçleştirmektedir.

Bir yandan bilişim teknolojilerinin hayatımıza getirdiği kolaylıklar ve değişimin olumlu etkileri, diğer yandan toplumun hemen hemen her kesiminin ruhsal durumunu tehdit eden krizler âdeta iç içe yaşanmaktadır. Çocuklar, ergenler ve yetişkinler sosyal alanda, eğitim ve kariyer alanında ve aile hayatında başarılı olmak için birbirleriyle yarışırken diğer yandan gelişimlerini olumsuz etkileyen durumlarla sürekli olarak karşılaşmaktadır. Bu faktörler, her yaştan bireyin yaşamını önemli ölçüde etkilemektedir. Geleceğin heyecan verici olduğu kadar büyük zorlukların ve sosyal değişimlerin sıklıkla yaşanacağı bir yüzyıl olacağı öngörülmektedir. Psikolojik danışmanlar, bu gibi zorluklarla yüz yüze gelen birey ya da gruplara yardım etmede önemli bir role sahiptir. Öyle görülüyor ki içinde bulunduğumuz 21. yüzyılda toplum, psikolojik danışmanlara belki de her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyacaktır.

Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin sunumunda bireyin gelişim görevlerinin de dikkate alınması gerekmektedir.

İçinde bulunduğumuz 21. yüzyılda toplum, psikolojik danışmanlara belki de her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyacaktır.

Gelişim Görevleri

Bebeklik ve İlk Çocukluk (0-5 Yaş)

1. Yürümeyi öğrenme
2. Katı yiyecekleri yemeyi öğrenme
3. Konuşmayı öğrenme
4. Tuvalet eğitimi
5. Cinsiyet farklılıklarını öğrenme
6. Sosyal ve fiziksel gerçekliği tanımlamak için kavramlar oluşturma ve dili öğrenme
7. Ebeveynler ve kardeşlerle duygusal olarak ilişki kurmayı öğrenme, ilişkilerini tanımlama
8. Okumaya hazır hâle gelme
9. Doğru ile yanlış ayırma ve vicdan gelişimine başlama

Orta Çocukluk (6-11 Yaş)

1. Gündelik oyunlar için gerekli fiziksel becerileri öğrenme
2. Büyüyen bir birey olarak kendine yararlı bir tutum oluşturma
3. Yaşlılarıyla geçinmeyi öğrenme
4. Cinsiyetine uygun olan sosyal rolü üstlenme
5. Okuma, yazma ve temel matematiksel becerileri kazanma
6. Gündelik yaşam için gerekli kavramları geliştirme
7. Gündelik oyunlar için gerekli fiziksel becerileri öğrenme
8. Cinsiyetine uygun olan sosyal rolü üstlenme
9. Okuma, yazma ve temel matematiksel becerileri kazanma

Ergenlik (12-18 Yaş)

1. Her iki cinsiyetten yaşlılarıyla yeni ve daha olgun ilişkilere erişme
2. Kendi cinsiyetine uygun sosyal yönden davranış ve rol öğrenme
3. Bedenini kabul etme ve etkili bir şekilde kullanma
4. Anne-baba ve diğer yetişkinlerden duygusal bağımsızlığa ulaşma
5. Yetenek ve ilgilerine uygun bir meslek için hazırlanma
6. Bir değerler sistemi ve ahlak sistemi edinme
7. Toplumsal açıdan sorumlu davranışı isteme ve kazanma
8. Gerçekçi amaçlar oluşturma ve bu amaçlara ulaşmak için plan yapma

Genç Yetişkinlik (18-30 Yaş)

1. Yakın ilişkiler geliştirme ve eş seçme
2. Eşiyle yaşamayı öğrenme
3. Evlilik ve aile hayatına hazırlanma
3. Bir aile kurma
4. Çocuk yetiştirme
5. Ev idare etme
6. Bir işe girme/başlama
7. Vatandaşlık sorumluluklarını üstlenme
8. Topluma uyumlu bir sosyal grup bulma

Orta Yetişkinlik

1. Yetişkin vatandaşlık ve toplumsal sorumluluğa erişme
2. Ekonomik bir yaşam standardı kurma ve sürdürme
3. Onlu yaşlardaki çocukların sorumlu yetişkin olmalarına yardım etme
4. Yetişkin boş zaman etkinlikleri geliştirme
5. Kendini bir kişi olarak eşiyle ilişkilendirme
6. Orta yaşın fizyolojik değişikliklerini kabul etme
7. Yaşlanan ebeveynlere uyum sağlama

İleri Yetişkinlik

1. Azalan fiziksel güç ve sağlığına uyum sağlama
2. Emeklilik ve azalan gelire uyum sağlama
3. Eşin ölümüne uyum sağlama
4. Yaş grubu ile açık bir yakınlık kurma
5. Toplumsal ve vatandaşlık yükümlülüklerini yerine getirme

Özet

Rehberliğin çok çeşitli tanımları yapılmıştır. Bu tanımlar incelendiğinde birtakım ortak unsurların yer aldığı görülmektedir: Rehberlik bir süreçtir. Rehberlik yardımı psikolojik bir yardımdır. Rehberlik yardımı bireye dönüktür. Rehberlik bilimsel ve profesyonel bir yardımdır. Rehberlik yardımının dayandığı bilimsel ilkeler ve yöntemler vardır. Rehberliğin esası, bireyin kendini gerçekleştirmesine yardım etmektir.

Kendini gerçekleştirme kavramı, bireyin doğuştan sahip olduğu potansiyeli ortaya çıkarabilme isteği olarak tanımlanmaktadır.

Türkiye'deki rehberlik ve psikolojik danışma alanında çalışanların genel olarak benimsediği ilkeler bulunmaktadır.

Bir kurum olarak okul, çeşitli görevleri olan kişilerin işlevlerini yerine getirdikleri bir örgüttür. Eğitim sürecinde üç ana alan; öğretim, yönetim ve öğrenci kişilik hizmetleri olarak sıralanmaktadır. Öğrenci Kişilik Hizmetleri, eğitim sürecinde öğretim ve yönetim hizmetlerinin dışında kalan ve öğrencinin kişisel gelişim ve gerçekleştirm ihtiyaçlarını karşılamaya dönük yardım hizmetleridir.

Rehberliğin ortaya çıkmasını gerektiren koşullar vardır. Değişen eğitim anlayışı, sosyal, ekonomik ve kültürel değişim rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerini ortaya çıkaran koşulların başında gelmektedir.

Psikolojik yardım ilişkilerinde nihai hedef, yardım edilen kimsenin kendi imkân ve kaynaklarını en etkin şekilde geliştirmesine yardım ederek onu, karşılaştığı sorunları kendi başına çözebilme gücüne ulaştırmaktır.

Psikolojik danışma, hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olmak amacıyla danışanları ile aralarında sözleşme bulunan alanda eğitim almış bireyler tarafından sağlanan profesyonel bir yardım hizmetidir.

Günümüzde psikolojik danışmanların çalıştıkları ortamlar arasında eğitim, toplum hizmetleri, din, endüstri, sağlık ve rehabilitasyon alanları sayılabilir.

Okul öncesi ve ilkokulda çalışan psikolojik danışmanlar, çocuklara bireyle psikolojik danışma hizmeti sunsalar da genelde bir bütün olarak okul ortamına yönelik çalışırlar.

Ortaokulda çalışan psikolojik danışmanlar, bütün olarak okul ortamına yönelik çalışma anlayışına sahip olsa da öğretmen ve ailelerle daha az, bireyle ve grup olarak öğrencilerle daha çok çalışma eğilimindedirler. Bu değişimin odağında 9-13 yaş aralığında olan çocukların kendilerini tanıma ve kimlik krizi içinde olmaları vardır.

Liselerde çalışan psikolojik danışmanlar, kariyer gelişimi kapsamında kariyer planlama konusuna daha çok yoğunlaşır. Benzer şekilde sosyal duygusal gelişim konuları da ele alınmaktadır.

Okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve liselerde çalışan psikolojik danışmanlar, okul rehberlik ve psikolojik danışma programındaki görevlerinin yanı sıra sınıf rehberlik programının uygulanmasında sınıf rehber öğretmenlerine yardımcı olur. Aile, öğretmen ve yöneticilere müşavirlik hizmeti verirler.

Rehberlik ve psikolojik danışma, yaşamın her döneminde gerek duyulan bir hizmettir. Bu ihtiyacın nedenleri hakkında çok sayıda değişken yazılıp tartışılabilir. Bunlardan biri gelişim görevleridir.

Kişinin içinde bulunduğu yaşam döneminde başarması gereken görevleri ve kazanması gereken bazı özellikleri, geliştirmesi gereken davranışları ifade eden özelliklere “gelişim görevi” denilmektedir.

Kaynakça

- [1]. Shertzer, B.& Stone, S.C. (1971). *Fundamentals of guidance*. 2.Ed. Boston: Houghton Muffling CO.
- [2]. Kepçeoğlu, M. (1994). *Psikolojik danışma ve rehberlik*. Ankara: Özerler Matbaası.
- [3]. Kuzgun, Y. (2000). *Rehberlik ve psikolojik danışma*. Ankara: ÖSYM Yayınları.
- [4]. Yeşilyaprak, B. (2019). *21.Yüzyılda eğitimde rehberlik hizmetleri: Gelişimsel yaklaşım*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- [5]. Gladding, S.T. (2013). *Psikolojik danışma: Kapsamlı bir meslek*. (Çev. ed.: Nilüfer Voltan Acar). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- [6]. Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370-396.
- [7]. Gibson, R.L ve Mitchell, M.H. (2016). *Psikolojik danışma ve rehberlik*. (Çeviri Ed.: Süleyman Doğan) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- [8]. Kepçeoğlu, M. (1975). *Rehberlik anlayışını oluşturan ilkeler ve kavramlar*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- [9]. Myrick, R.D. (2003). *Developmental guidance and counseling: A practical approach*. Minneapolis: Educational Media Corporation.
- [10]. Robinson, K ve Aronica, L. (2018). *Siz, çocuğunuz ve okul: Çocuğunuzun eğitimi için en iyi yolu keşfedin!* Sola Yayınları.
- [11]. Gençoğlu, C. (2019). *Millî bir destekleme ve yetiştirme sistemi modeli: ilkokullarda yetiştirme programı (İYEP) Millî Eğitim Cilt:48, Özel Sayı: 1, (853-881)*.
- [12]. Young, M. E. (2019). *Yardım sanatını öğrenme: Temel yardım becerileri ve teknikleri*. (Çev. Ed.: Feride Bacanlı-Galip Yüksel). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- [13]. Hackney & Cormier, L.S. (1996). *The professional counselor* (3rd ed). Boston: Allyn & Bacon.
- [14]. Schmidt, J.J. (2017). *Okullarda psikolojik danışma ve rehberlik-Öğrenciler için kapsamlı psikolojik danışma ve rehberlik programları*. Beşinci basımdan çeviri: (Çev.Ed.: Süleyman Doğan). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- [15]. Egan, G. (2011). *Psikolojik danışma becerileri* (Çeviri: Özlem Yüksel). İstanbul: Kaknüs.
- [16]. Cormier, S. ve Hackney, H. (2014). *Psikolojik danışma: Stratejiler ve müdahaleler*. (Çev. Ed.: Süleyman Doğan ve Barış Yaka). Ankara: Pegem.

- [17]. Havighurst, R.J. (1972). *Developmental tasks and education*, (3rd ed). New York, NY: McKay.
- [18]. Bacanlı, H. (2012). *Eğitim psikolojisi*. Geliştirilmiş 18. Baskı. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- [19]. MEB (2018). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. *Resmi Gazete*, Sayı:30471.

BÖLÜM 2

DÜNYADA REHBERLİK VE PSİKOLOJİK
DANIŞMA HİZMETLERİNE İLİŞKİN
UYGULAMALAR

Dünyada Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetlerine İlişkin Uygulamalar

Prof. Dr. Şerife IŞIK*

Anahatlar

- Okul Danışmanlığı Alanının Tarihsel Gelişimi
- Farklı Ülkelerde Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri

Bu bölümde bir meslek olarak okul danışmanlığının geçmişten günümüze kadar gelişimine yönelik süreçler tanıtılmıştır. Ardından bazı ülkelerde okul danışmanlığı alanında yapılan hizmetler hakkında bilgi verilmiştir. Ülkelerin siyasi, ekonomik, kültürel vb. değişkenlere göre yapılmış eğitim sistemlerinde okul rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine ilişkin her kıtadan farklı uygulamalarından örnekler sunulmuştur.

Okul Danışmanlığı Alanının Tarihsel Gelişimi

Bir meslek olarak okul danışmanlığı ilk olarak 1800'lerin sonlarında Sanayi Devrimi ile birlikte ortaya çıkan mesleki rehberlik hareketi olarak başlamıştır. 1908'de Boston'da kurulan Meslek Bürosunun amacı iş arayan gençlere mesleki yardım verebilmek ve öğretmenleri mesleki rehberlik alanında yetiştirmektir. 1913'te Ulusal Meslek Rehberliği Derneğinin kurulması ile okul dışında mesleki rehberlikle başlayan etkinlikler, eğitim sistemine alınmıştır. Bu mesleki örgütlenme, okul

* Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı

Dünya’da mesleki rehberlik hareketi ile başlayan rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde günümüzde okul danışmanlığı gelişimsel rehberlik modeline dayanmaktadır.

danışmanlığı mesleğinin kimlik bulması açısından önemlidir. Kısa bir süre sonra I. Dünya Savaşı’nın başlamasıyla ABD ordusuna asker seçmek ve sınıflandırmak için psikolojik testlerin geliştirilmesine duyulan ihtiyaç, savaş sonrasında okullarda ve eğitim alanında da benimsenmeye başlamış ve öğrenci kişilik

özelliklerinin ölçümü, önemsenen yaklaşımlardan biri olmuştur. II. Dünya Savaşı’ndan sonra Carl Rogers’ın danışan odaklı yaklaşımının popülerlik kazanması ve savaş sonrasında psikolojik danışma ve eğitimle daha çok ilgilenilmesi okul danışmanlığı alanının gelişiminde önemli etki yaratmıştır. 1953 yılında şimdiki Amerikan Okul Danışmanlığı Derneği (The American School Counseling Association) olarak bilinen Amerikan Kişilik Hizmetleri ve Rehberlik Derneğinin kurulması mesleğin tanınmasına yardımcı olduğu için okul danışmanlığı üzerinde önemli etkisi olmuştur. 1958 yılında bir meslek olarak okul danışmanlığı, okullarda psikolojik danışma hizmetleri için finansman sağlayan Ulusal Savunma Yasası (National Defense Education Act) ile bir başka destek kazanmıştır. 1960’lara gelindiğinde okullarda psikolojik danışman sayıları büyük oranda artmış, psikolojik danışman eğitime ağırlık verilmiş ve devlet tarafından okullarda psikolojik danışma hizmetleri için yüksek bütçeler ayrılmıştır ^[1]. Bu dönemde okul danışmanlarının rolleri ve işlevleri programa ve sürece dayalı faaliyetleri içermektedir. Programa dayalı işlevler program geliştirme sürecinde öğrenci ihtiyaçlarını belirlemeyi, okulun müfredatıyla hizmetler arasında birliktelik oluşturmayı, öğrenci hizmetlerini eş güdümlü hâle getirmeyi, öğrencilere yönelik eğitsel ve mesleki planlama ile öğrenci yerleştirme ve yönlendirme hizmetlerini içerirken; sürece dayalı işlevler bireysel ve grupla danışma, öğrencileri değerlendirme, velilere ve öğretmenlere yönelik müşavirlik (konsültasyon) hizmetlerini kapsamaktaydı ^[2].

Sonraki yıllarda okul danışmanlığı yalnızca kariyer gelişimine odaklanmak yerine ABD’de sosyal adalet ve sivil haklar hareketlerinin yükselişine paralel olarak öğrencilerin sosyal duygusal sorunlarına odaklanmaya doğru bir gelişim

göstermiştir. 1960'ların sonlarında ve 70'lerin başlarında gelişimsel yaklaşıma yapılan vurgu, okul rehberlik ve psikolojik danışma programlarının yeniden düzenlenmesi ihtiyacını doğurmuş ve 1980'lerde okul psikolojik danışmanlarının rolünü öğrencilerin sosyal duygusal, akademik ve kariyer gelişimine odaklayan Kapsamlı Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programları'nın gelişimini ortaya çıkarmıştır. 1990'larda birçok okul psikolojik danışmanı, Kapsamlı Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programı hazırlamakla görevlendirilmiştir. ASCA-Amerikan Okul Psikolojik Danışmanları Derneği (American School Counselor Association) 1997'de ilkökul, ortaokul ve lise düzeyinde sosyal duygusal, akademik ve kariyer gelişim alanında ASCA Ulusal Okul Danışmanlığı standartlarını oluşturmuş ve böylece okul danışmanlarının kimliğinin, rollerinin ve okul rehberlik ve psikolojik danışma programlarının güçlendiği dönem başlamıştır.

21. yy.'da okul danışmanlığı için uygun odak, kapsamlı ve gelişimsel programlardır. Bu programlar; bireysel psikolojik danışma, küçük grup danışması, sosyal duygusal, akademik ve kariyer gelişim alanlarına yönelik düzenli sınıf rehberlik etkinliklerinin yanı sıra okul yönetimi, öğretmenler ve aileler ile koordinasyonu içeren çalışmalardan oluşur. Ayrıca bu programlar, tüm öğrenciler için sağlıklı gelişimi destekleyen önleyici çalışmaların yanı sıra iyileştirme ve krize müdahale hizmetlerini de kapsar.

Farklı Ülkelerde Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri

Dünyada okul danışmanlığının tarihi, ülkelerin ve yerel toplulukların sosyo-ekonomik koşulları, siyasi yapıları, kültürel değerleri ve normlarına bağlı olarak öğrencilere sosyal duygusal, akademik ve kariyer gelişim alanına yönelik yeterlikleri nasıl kazandırdıkları farklılık göstermektedir. Aşağıda dünya üzerindeki kıtalarda okul rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin nasıl uygulandığına ilişkin farklı ülkelerden örnekler verilmiştir.

”
Dünyada okul danışmanlığının tarihi, ülkelerin ve yerel toplulukların sosyo-ekonomik koşulları, siyasi yapıları, kültürel değerleri ve normlarına bağlı olarak öğrencilere sosyal duygusal, akademik ve kariyer gelişim alanına yönelik yeterlikleri nasıl kazandırdıkları farklılık göstermektedir.

Avustralya Kıtası

Avustralya'da her eyalet okul rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin politikasından ve sunumundan sorumludur. Psikologların okul danışmanı olarak görev yaptığı okullarda rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri önleme (psikoeğitim programları, iyi oluş programları, aileleri ve öğretmenleri bilgilendirme), değerlendirme (tanı), müdahale (psikolojik danışma), iş birliği (müşavirlik ve sevk) ve/veya yönetim (süpervizyon, araştırma ve değerlendirme) hizmetlerini içermektedir ^[3]. Avustralya'da her eyalet ve bölge okul danışmanları için farklı bir rol tanımlamıştır; örneğin okul danışmanı, okul psikoloğu, rehber danışman, eğitim psikoloğu gibi ^[4]. Genel olarak okul psikolojik danışmanının rolü, öğrencilerin hem akademik hem de sosyal duygusal yeterliklere ulaşmalarını sağlamak için öğrencilere, öğretmenlere, ailelere ve okul yönetimine yardımcı olmaktır. Bu anlamda okul psikolojik danışmanlarının, öğrencilere psikolojik danışma hizmetlerini sunmanın yanı sıra iş birliği içinde bulunduğu paydaşlar için psikolojik değerlendirme, davranış yönetimi müdahaleleri, müşavirlik ve mesleki gelişim konularında destekleyici bir rolü vardır ^[3].

Afrika Kıtası

Afrika'da okul danışmanlığı her ülkede farklı şekilde uygulansa da temelde iki soruna yönelik bir disiplin olarak ortaya çıkmıştır: a) HIV/AIDS ya da etnik gruplar arasındaki çatışmalar nedeniyle ailelerin ve çocukların yerlerinden edilmesiyle bağlantılı sosyal alt yapı kaybı b) öğrenci başarısına artan bir odaklanma nedeniyle öğrencilerin stres/kaygı düzeylerinin yüksek olması. Afrika ülkelerinden bazılarında devlet tarafından okul danışmanlığı zorunlu kılınmıştır ancak kıta genelinde okul danışmanlığı hizmetlerinin nasıl yürütüldüğüne ilişkin örgütlenme mevcut olmadığı için okullarda rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin içeriği farklılık göstermektedir ^[5]. Örneğin okul danışmanlığının zorunlu olduğu Kenya'da okullarda rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri öğretmenler tarafından yürütülmektedir. Okul danışmanlığı bir meslek olarak tanımlanmadığı için okul psikolojik danışmanı yerine “öğretmen danışmanlar, rehberlik ve danışman öğretmen” ünvanları kullanılmaktadır. Kenya'da okul danışmanlığı çoğunlukla liselerde bulunmaktadır ve temelde öğrencilerin acil ihtiyaç ve sorunlarını çözmeye yönelik hizmetlere odaklanılmaktadır ^[6]. Tanzania, Uganda ve Bostwana'da da benzer şekilde okul danışmanlığı hizmetlerinin sunumunu sağlayacak profesyonellerin eksikliği önemli bir sorundur. Bu ülkelerde okullarda rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri yine öğretmenler tarafından yürütülmekte ve temelde öğrencilerin akademik, kariyer ve psikososyal alanda karşılaştıkları zorlukların üstesinden gelmelerine yardımcı olmak hedeflenmektedir ^[7].

Asya Kıtası

Asya kıtasında, okul danışmanlığının gelişimi ve uygulamaları hem Batı ile benzerlikler göstermekte hem de farklı kültürel uygulamaları yansıtmaktadır. Örneğin Güneydoğu Asya Pasifik bölgesinde hızlı ekonomik büyümenin etkisiyle gençlerin işgücü piyasasının gittikçe çeşitlenen ve karmaşıklaşan ihtiyaçlarına cevap verebilmelerini sağlamak için okul danışmanlığına büyük önem verilmektedir. Öğrencilerin akademik ve mesleki hedeflerine ulaşmalarına

destek olmak okul danışmanlığı uygulamalarının temelini oluşturmaktadır. Okul danışmanlığının zorunlu olduğu ülkelerin çoğunda bu hizmetler, rehberlik ve psikolojik danışma konusunda ek eğitim almış nitelikli ve deneyimli öğretmenler tarafından yürütülmektedir ^[8].

Güney Asya ülkelerinde ise okul danışmanlığı yeni bir alandır ve okul yönetimi ile yakından çalışma, risk altındaki öğrencilere müdahale hizmeti sunma, öğretmenler ve ailelere vaka danışmanlığı yapma okul rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri kapsamında yapılan çalışmalardır ^[9].

Doğu Asya ülkelerinde okul danışmanlığı uygulamaları daha çok Batı ülkeleri ile benzerlik göstermektedir. Örneğin Japonya'da okul danışmanlığı bir takım çalışması olarak görülmekte ve kapsamlı psikolojik danışma ve rehberlik programı temelinde hizmetler uygulanmaktadır. Klinik psikologlar ve psikiyatristler tarafından sunulan okul danışmanlığı hizmetleri kapsamında, problemlili öğrenci davranışlarını yönetme, öğrencilerin akademik ve kariyer gelişimlerini destekleme, aile ve öğretmenlere müşavirlik uygulamaları yer almaktadır ^[10]. Çin'de de büyük şehirlerde okul danışmanlığı bir disiplin ve okulda bir uygulama alanı olarak gelişmiştir. Okul danışmanlığı kapsamında tüm öğrencilerin hızlı toplumsal ve ekonomik değişime uyum sağlamalarına yönelik becerilerini geliştirmek amacıyla bireysel psikolojik danışma, grupla psikolojik danışma, ebeveyn ve öğretmen danışmanlığı ile sınıf rehberlik uygulamaları yer almaktadır ^[11].

Ortadoğu ülkelerinde ise özellikle Mısır, İran, Lübnan ve İsrail'de okul danışmanlığı uygulamaları daha sistemli yürütülmektedir. Okul danışmanlığının psikologlar tarafından yürütüldüğü ve ruh sağlığı modelinin benimsendiği Mısır'da okul rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri kapsamında bireysel psikolojik danışma, müşavirlik, birincil önleme ve psikometrik değerlendirme çalışmaları yer almaktadır. İran'da genellikle "consultant" olarak tanımlanan okul danışmanları önleyici hizmetler, kariyer planlama ve bireysel/grupla psikolojik danışma hizmetlerine ağırlık vermektedir. Psikoloji, sosyoloji ve felsefe alanlarında lisans mezunu ve en az 5 yıllık öğretmenlik deneyimi olan öğretmenlerin okul danışmanlığı hizmetini

sunduğu Lübnan'da okul danışmanları önleyici, gelişimsel ve iyileştirici hizmetler sunmaktadır ^[12]. İsrail'de ise okul danışmanları (öğretmen danışmanlar) Amerikan danışma geleneğinden etkilenmiştir ve okul danışmanlığında ASCA modeli benimsenmiştir ^[13].

Avrupa Kıtası

Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri Avrupa ülkelerinde okullara çok sonra girmiştir. Okul danışmanlığı hizmetlerinin daha çok öğretmenler tarafından yürütüldüğü Avrupa ülkelerinde, hizmetlerin genel odağını kariyer gelişimi alanına yönelik çalışmalar oluşturmaktadır.

Avusturya'da okul danışmanlığı hizmetleri kapsamlı ve farklılaştırılmış bir içeriğe sahiptir. Okul rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin amacı, öğrencilerin problemleri davranışlarına müdahale etme ve kariyer gelişimlerini desteklemektir. Avusturya'da okullarda rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri üç farklı yapı altında sunulmaktadır: (a) Danışman öğretmenler tüm okullarda (yarı zamanlı meslek okulları hariç) öğrencilere duygusal ve sosyal açıdan zorlayıcı durumlarda destek sağlar, öğrenme ve davranış sorunları olan öğrencilere müdahale hizmeti, ebeveynlere ve öğretmenlere müşavirlik hizmetleri sunar. (b) 7. ve 8. sınıflarda toplam 32 saatlik kariyer rehberliği sınıfları uygulamasında, öğrencilerin kariyer karar verme süreçlerini desteklemek ve iş yaşamına ilişkin farkındalık kazanmalarını sağlamak amacıyla "gerçek yaşamla karşılaştırmalar" (günlük ya da haftalık iş deneyimleri, şirket ziyaretleri gibi) olarak adlandırılan uygulama yürütülmektedir. Ayrıca bu uygulama ile öğrencilere kariyer planlama sürecinde gerekli yeterlikleri kazandırma, meslek alanları hakkında bilgi sahibi olmaları ve okul-çalışma yaşamı arasında ilişki kurmaları konusunda destek olma öğretmenler tarafından sağlanmaktadır. (c) Okul Psikolojik ve Eğitim Danışmanlığı Hizmet Birimi, eğitim sistemine dâhil olan tüm kişi ve kurumlara yönelik hizmet veren bir kurumdur. Ücretsiz olan bu birim; öğrencilere, ailelere, öğretmenlere ve okul yönetimine; problemleri önleme, problemlere müdahale etme, okulda araştırmalar yürütme, okulda yürütülecek rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerini planlama ve koordinasyonunu sağlama hizmetleri sunmaktadır ^[14].

Finlandiya'da okul danışmanlığı, öğrenci destek sisteminin önemli bir parçasıdır. Okul rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri bireysel, sınıf ve okul genelinde olmak üzere akademik, kariyer ve sosyal duygusal gelişim alanlarına yönelik çalışmaları kapsar. Okul danışmanları, rehberlik ve psikolojik danışma alanında uzmanlık modülünü tamamlamış ve 35 çalışma haftası deneyimi olan öğretmenlerdir. Finlandiya'da temel eğitimde 1 ve 2, 3 ve 6, 7. ve 9. sınıflarda okul danışmanlığı programının hedefini ulusal müfredat belirler ve haftada iki saat sınıflarda bu müfredat işlenir. Çalışma becerileri, benlik bilgisi, üst eğitim kurumları, meslekleri tanıma ve iş yaşamı temalarında yapılacak uygulamalar bireysel, küçük grup rehberliği ve psikolojik danışma süreçleriyle öğrencilere ulaştırılır. Ayrıca ebeveyn, öğretmenler ve diğer okul danışmanları ile müşavirlik okul danışmanlığının önemli bir boyutunu oluşturur. Finlandiya'da öğrenciler temel eğitimi tamamladıktan sonra lise veya mesleki eğitim kurumları arasında tercih yaparlar. Lisede rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri için bir zorunlu ders ve bir seçmeli ders şeklinde 38 ders saati ayrılmıştır. Bu derslerin müfredatını ise çalışma becerileri ve gelecek planı oluşturmaktadır. Mesleki eğitim kurumlarında ise okul danışmanlığının amacı öğrencilere çalışma, kariyer planlama ve iş bulmada bireysel destek sağlamaktır [15].

Almanya federal yapıya sahip bir cumhuriyettir. Ülkede eğitim sistemi eyaletlere göre farklılık göstermektedir. Altı yaşını tamamlayan her çocuk için okula gitme zorunluluğu vardır. Zorunlu eğitim on iki yıldır. Dokuz yılı tam zamanlı, geriye kalan üç yıl ise yarı okul, yarı mesleki eğitim şeklinde geçer [16]. Çocuklar ilk olarak dört yıl ilkokula (Grundschule) giderler. İlkokuldan sonra devam edilecek üç tür ortaokul bulunmaktadır: (a) 5. sınıftan 10. sınıfa kadar olan eğitim yıllarını kapsayan Ortaöğretim I (Sekundarstufe I), (b) genel lise ve meslek lisesi, (c) akşam okulları ve kolejleri içeren ikinci eğitim şekli (Abendschule). Öğrencinin hangisine devam edeceğine okul rehberlik servisi karar verir. Alman eğitim sisteminde yönlendirme, öğrencinin okula uyumunu sağlamakla başlayıp onun eğitimini bilinçli bir çizgide sürdürmesini hedefleyen geleceğini belirleyecek meslek seçimine kadar varan geniş bir hizmet yelpazesi olarak algılanmaktadır. Bu aşamada okul rehberlik servisinin hazırlayacağı ve öğrencinin kişisel ve akademik gelişimine yönelik yöneltme raporu/değerlendirme etkilidir. Ailenin

bu rapora karşı çıkması söz konusu değildir. Almanya’da okul danışmanlığının temel amacı geçiş dönemlerinde (bir eğitim programına giriş, ortaokula geçiş, üniversiteye giriş, iş yaşamına geçiş, hizmet içi gelişim) öğrencilerin seçim yapmalarına ve projelerini oluşturmalarına yardımcı olmaktır. Genellikle gelişimsel rehberlik modeli esas alınır. Bu çerçevede akademik gelişim alanında üst eğitim kurumu ile ilgili öğrencinin desteklenmesi, yönlendirme/yöneltme hizmeti; kariyer gelişim alanında meslek seçimi, yerleştirme ve iş rollerine hazırlık desteği, izleme ve değerlendirme hizmeti; sosyal duygusal gelişim alanında ise bireysel ve sosyal sorunların çözümüne destek çalışmaları yer almaktadır. Ayrıca aile danışmanlığı faaliyetleri, öğretmenlere hizmetçi eğitim ve danışmanlık hizmetleri de sunulmakta ve bu amaçla; ölçme, değerlendirme ve öğrenci psikolojisi konularında hizmetiçi eğitim verilmektedir. Almanya’da okul danışmanlığı hizmetleri, okul içi (intern) ve okul dışında (schulexterne) devlete ait belli merkezlerde verilmektedir. Okul dışındaki merkezler, tüm şehre ve bölgeye hizmet vermektedir. Gerektiğinde okullara hizmet ve personel takviyesi yapılır. Okul dışı danışma hizmetlerinin amacı, okul tatillerinde de bireylere hizmet vermektir ve bu merkezler Türkiye’deki rehberlik ve araştırma merkezleri (RAM) ile benzer özellik taşımaktadır. Birey, okul içi ya da dışı istediği danışma merkezine başvurma hakkına sahiptir. Almanya’da psikolojik danışmanlar, Eğitim Fakülteleri’nin Okul Danışmanlığı/Psikolojik Danışma Bölümü’nden (Fachbereich Schulberatung/Psychologische Beratung) mezun olurlar. Psikolojik danışma hizmetleri sadece bu alandan mezun kişiler tarafından yapılır [17].

Polonya’da okul danışmanlığı psikolojik ve eğitsel destek olarak tanımlanmaktadır. Psikolojik ve eğitsel destek, öğrencilerin gelişimsel potansiyellerini gerçekleştirmeye yardımcı olmayı ve okul yaşamına/sosyal çevrelerine aktif ve tam katılım sağlamalarını kolaylaştıracak ortamı sağlamayı içerir. Bu anlamda okul danışmanlığı hizmetleri; öğrencilerin bireysel gelişimini, fiziksel ve psikolojik özelliklerini, eğitsel ihtiyaçlarını ve bunları etkileyen çevresel faktörleri belirlemeye yöneliktir. Psikolojik ve eğitsel destek, öğrencilerin ebeveynlerine ve öğretmenlerine psikolojik danışma, workshoplar ve psikoeğitim oturumları yoluyla verilir. Öte yandan öğrencilerin kariyer gelişim alanlarına yönelik müfredatta kariyer rehberliği dersleri yer almaktadır; bu derste öğrencilerin

eğitsel ve kariyer planlarını hazırlamalarına yönelik yeterlik kazandırmak amaçlanır. Polonya'da eğitsel ve kariyer danışmanlığı, okul müdürü tarafından atanan öğretmenler tarafından yürütülür. Psikolojik destek ise psikologlar, pedagoglar, eğitim psikologları tarafından yürütülür. Okulların ruh sağlığı personeli çalıştırma zorunluluğu yoktur, okul yönetimi ihtiyaçları doğrultusunda ruh sağlığı uzmanı çalıştırmaya karar verir. Öğrencilere ve ebeveynlerine yönelik ruh sağlığı hizmeti belediyelerin yönetiminde olan Halk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Merkezlerinde verilmektedir ^[14].

Amerika Kıtası

Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri Amerika'da doğup gelişen bir hizmet alanıdır. ABD'deki her eyaletin kendine ait Eğitim Bakanlıkları bulunmaktadır ve bu bakanlıkların sorumluluklarından birisi, okullarda çalışan profesyonellerin standartlarını oluşturmaktır. Her eyalette okul psikolojik danışmanları, okul psikolojik danışmanlığı alanında yüksek lisans derecesi olan, deneyimli ve işini yapmada yetkin öğretmenler arasından atanır. ABD'de okul psikolojik danışmanı olmak isteyen kişinin eğitim alanında lisans derecesi aldıktan sonra, 3-5 yıl kadar sınıf içi ders verme deneyimi edinmesi ve okul psikolojik danışmanlığı alanında yüksek lisans derecesi alması gerekmektedir ^[18]. Tüm eyaletler psikolojik danışmanların devlet okullarında çalışabilmeleri için ehliyet sahibi olmalarını zorunlu kılmaktadır ancak tüm eyaletlerde okullarda psikolojik danışma programlarının olması yasal bir zorunluluk değildir ^[19]. Amerikan Okul Psikolojik Danışmanları Derneğine (ASCA) göre okul psikolojik danışmanları; belirli alanlarda okul gereksinim ve koşullarına göre hazırlanan, öğrencilerin akademik başarısını artıran ve teşvik eden kapsamlı okul rehberlik ve psikolojik danışma programının geliştirilmesi, planlanması, yürütülmesi ve değerlendirilmesinden sorumludur ^[20]. Amerika'da okulda rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri, ASCA'nın Ulusal Modeli temel alınarak yürütülmektedir. ASCA modeli, öğrencilerin akademik, kariyer ve sosyal duygusal alanlarda gelişimlerini kolaylaştırmak amacıyla okul rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin planlı ve programlı bir şekilde yürütülmesine odaklanır. ASCA modeli birbiriyle ilişkili dört bileşenden oluşur ^[21]: *Programın temelleri* (programın odağı, öğrencilerin kazanmaları gereken yeterlikler ile personelin sahip olması gereken yeterlikler

ve programın yürütülmesinde uyulacak etik ilkeler); *sunum sistemi* (grup rehberliği, bireysel ve grupla psikolojik danışma, krize müdahale, bireyi tanıma ve bilgi verme, işbirliği ve sevk); *yönetim sistemi* (program yönetimine ilişkin materyaller ve stratejiler); *hesap verilebilirlik* (programın etkililiğini kanıtlamaya yönelik değerlendirme süreçleri).

Kanada genelinde okul danışmanlığı, Amerika'daki gibi kapsamlı psikolojik danışma ve rehberlik program modeli ile yürütülmektedir. Bu model dört unsurdan oluşur: Rehberlik müfredatı tüm öğrencilere yönelik olarak sunulan gelişimsel ve önleyici nitelikte olup grup rehberliği etkinliklerini içerir. Bireysel planlama; öğrenciyi tanıma, bilgi verme, yöneltme, yerleştirme ve izleme çalışmalarını kapsar. Müdahale hizmetleri bireysel ve grupla psikolojik danışma, krize müdahale, müşavirlik ve sevk hizmetlerini içerirken; sistem desteği psikolojik danışmanların program yönetimi, profesyonel gelişimi, paydaşlarla ilişkilerini ve araştırma hizmetlerini kapsar ^[22]. Öte yandan okul psikolojik danışmanı yeterlikleri bölgeye göre farklılık göstermektedir. Örneğin bazı bölgelerde okul psikolojik danışmanlığı alanında yüksek lisans düzeyinde bir derece gerekirken, bazı bölgelerde öğretmenlik mezunu olmak, bazı bölgelerde ise her iki koşula sahip olmak gerekebilmektedir ^[23].

Görüldüğü gibi dünyanın farklı coğrafyalarında rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin sunumu değişiklik göstermekle birlikte genel olarak öğrencilerin sosyal duygusal, akademik ve kariyer gelişimi alanlarında bir bütün olarak desteklenmesinin amaçlandığı ifade edilebilir. Türkiye'de de bu amaç doğrultusunda eğitim kurumları ile birlikte rehberlik ve araştırma merkezlerinde bu hizmetler en etkin şekilde sunulmaya çalışılmaktadır. Türkiye'de bu hizmetlerin sunumu küresel yapılardan etkilenmekle birlikte kendi öz dinamikleri ve kültürel özellikleri bakımından da farklılaşmaktadır.

Dünyanın farklı coğrafyalarında rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin sunumu değişiklik göstermekle birlikte genel olarak öğrencilerin sosyal duygusal, akademik ve kariyer gelişimi alanlarında bir bütün olarak desteklenmesinin amaçlandığı ifade edilebilir.

Özet

Bir meslek olarak okul danışmanlığı, ilk olarak 1800'lerin sonlarında Sanayi Devrimi ile birlikte ortaya çıkan mesleki rehberlik hareketi olarak başlamıştır. Rehberlik hizmetleri 1913 yılından itibaren eğitim sistemine alınarak gelişmeye devam etmiştir. 1970'li yıllarda Kapsamlı Gelişimsel Okul Psikolojik Danışmanlığı Programları Modeli geliştirilmiş ve bu model, 2003 yılında ASCA Ulusal Modeli'nin geliştirilmesine öncülük etmiştir. Günümüzde okul rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin sunumunda gelişimsel yaklaşım ve Kapsamlı Psikolojik Danışma ve Rehberlik Program Modeli temel alınmaktadır. Dünyada okul danışmanlığının tarihine bakıldığında, ülkelerin ve yerel toplulukların sosyo-ekonomik koşulları, siyasi yapıları, kültürel değerleri ve normlarına bağlı olarak okul öncesinden lise sonuna kadar sosyal duygusal, akademik ve kariyer gelişim alanına yönelik yeterlikleri nasıl kazandırdıkları farklılık göstermektedir.

Kaynakça

- [1]. Shertzer, B. & Stone, S. C. (1981). *Fundamentals of guidance* (4th ed.) Boston: Houghton Mifflin.
- [2]. Schmidt, J. J. (2008). *Counseling in schools: Comprehensive programs of responsive services for all students*. Pearson Education, Inc.
- [3]. Campbell, M. & Colmar, S. (2014). Current status and future trends of school counseling in Australia. *Journal of Asia Pacific Counseling*, 4(3), 181-197.
- [4]. Australian Psychologists and Counsellors in Schools [APACS, 2013] (2013). *An Australia wide comparison of school counsellor/psychologist guidance services*. Author.
- [5]. Goss, S. & Adebawale, O. (2014) Counselling and guidance in Africa. *British Journal of Guidance & Counselling*, 42(4), 353-358.
- [6]. Wambu, G. W & Fishe, T. A. (2015). School guidance and counseling in Kenya: *Historical development, current status, and future prospects*. *Journal of Education and Practice*, 6(11), 93-102.
- [7]. Eze, C., Selvam, S. G., Adibo, J., Selepe, M. & Ramaboea, S. M. (2017). Policy and challenges of contextualization for school- based counselling in countries in Eastern and Southern Africa. *J.C. Carey et al. (eds.). International handbook for policy research on school-based counseling* (255-278). Springer International Publishing AG.

- [8]. Harris, B. (2014). Journal of counselling in the Asia-Pacific region: Locating school counseling in the Asian-Pacific region in a global context. *Brief reflections on a scoping review of school counseling internationally. Journal of Asia Pacific Counseling*, 4(2).
- [9]. <http://www.moe.gov.sg/careers/allied-educators/school-counselor/>
- [10]. Ito, A. (2014). School counselor roles and challenges in Japan. *Journal of Asia Pacific Counseling*, 4(2), 113-129.
- [11]. Shi, O., Liu, X. & Leuwerke, W. (2014). Students' perceptions of school counselors: An investigation of two high schools in Beijing, China. *The Professional Counselor*, 4(5), 519-530.
- [12]. Ayyash-Abdo, H., Alamuddin, R. & Mukallid, S. (2010). School counseling in Lebanon: Past, present, and future. *Journal of Counseling Development*, 88, 13-17.
- [13]. Köse, A. (2017). School-based counseling, policy, policy research, and implications in Turkey and other Middle Eastern Countries. *J.C. Carey et al. (eds.). (383-398). International handbook for policy research on school-based counseling*, Springer International Publishing AG.
- [14]. <https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydiceg>
- [15]. Metsola, L. (2012). Guidance and counseling practices in Finland. docplayer.net/16688969-Guidance-and-counseling-practices-in-finland.html
- [16]. Erginer, A. (2006). *Avrupa birliği eğitim sistemleri*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- [17]. www.deutschland.de
- [18]. Qwen, D. (2015). Amerika'da okul psikolojik danışmanları ne yapıyor? *Okul Psikolojik Danışmanı E Bülteni*, 5, 32-35.
- [19]. Gibson, R. L. & Mitchell, M. H. (2008). *Introduction to counseling and guidance*. Prentice Hall of India; 7th Edition.
- [20]. American School Counselor Association (2015). *Recognized ASCA model program (RAMP) Scoring Rubric*.
- [21]. American School Counselor Association. (2012). *The ASCA national model: A framework for school counseling programs* (3th ed.). Alexandria, VA: Author
- [22]. Walsh, E. M. (2014). A team approach to school counseling. *Alberta Counselor*. 33, (1): 33-42.
- [23]. Graham-Migel, J., & Cheyne-Zanyk, L. (2019). *School counselling in Canada: An examination of the school counselling profession in canadian provinces and territories. CCPA/IAC 2019 Conference*. Talk presented at CCPA/IAC Conference, Moncton, New Brunswick. <https://www.ccpa-accp.ca/wp-content/uploads/2019/05/School-Counselling-in-Canada-Presentation-CCPA-Conference-14-May-2019.pdf>

BÖLÜM 3

TÜRKİYE'DE REHBERLİK
VE PSİKOLOJİK DANIŞMA
HİZMETLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Türkiye’de Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetlerinin Tarihsel Gelişimi

Prof. Dr. Mehmet GÜVEN*

Anahatlar

- Eğitim Anlayışındaki Değişim ve Rehberlik Hizmetleri
- Türk Eğitim Sisteminde Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetlerindeki Gelişmeler

Bu bölümde, Türkiye’de eğitim süreci içinde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin tarihsel gelişimi ele alınmıştır. Bu kapsamda konuyla ilgili yayımlanmış çalışmalardan ve resmi dokümanlardan yararlanılarak Türkiye’de rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin gelişimi ve güncel durumu genel hatlarıyla verilmiştir. Çalışmada, Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) bünyesinde yapılan çalışmalara ve uygulamalara, çıkarılan yönerge ve yönetmeliklere, geliştirilen programlara, üniversitelerdeki gelişmelere, rehberlik ve psikolojik danışma alanının gelişmesine katkı sağlayan akademisyenlerin çalışmalarına değinilmiştir.

Eğitim Anlayışındaki Değişim ve Rehberlik Hizmetleri

Dünyada ve Türkiye’de teknolojik, ekonomik ve sosyal-kültürel alanlardaki değişme ve gelişmelerle birlikte eğitim anlayışı ve uygulamalarında da değişme ve gelişmeler olmuştur. Öğrenciye belli bilgileri vermeyi ve ezberletmeyi amaçlayan, öğrencinin daha çok akademik gelişimine önem veren, konu ve öğretmen merkezli geleneksel eğitim anlayışının yerini, öğrenci merkezli ve öğrencinin gelişimine katkı sağlamayı amaçlayan bir eğitim anlayışı almıştır. Bu eğitim anlayışına göre

* Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı

öğrencinin sadece akademik gelişimi değil, sosyal-duygusal ve kariyer gelişimi de önemsenmekte ve desteklenmektedir. Bunun yanında her öğrencinin kendine özgü bir varlık olduğu, bireysel farklılıklar gösterdiği kabul edilmekte ve öğrenci merkezli bir eğitim-öğretim ortamı oluşturulmaya çalışılmaktadır ^[1]. Ayrıca kendi özelliklerinin farkında olan, karşılaştığı sorunlarla baş edebilen, düşünen, sorgulayan, hem kendisinin hem de başkalarının haklarını koruyan, millî ve evrensel değerlere saygılı ve kendini geliştirme çabası içinde olan bireyler yetiştirilmesi amaçlanmaktadır. Eğitim sürecinde öğrencilere bu özelliklerin kazandırılmasında, öğretim faaliyetlerinin tek başına yeterli olamayacağı açıktır. Bu nedenle okullarda yönetim ve öğretim faaliyetlerinin yanında üçüncü bir hizmet grubu olarak “Öğrenci Kişilik Hizmetleri”ne ihtiyaç duyulmuştur.

Eğitim sürecinin temel boyutlarından biri olan öğrenci kişilik hizmetleri, eğitimde yönetim ve öğretim çalışmalarının dışında öğrencilerin kişisel gelişim ve kendini gerçekleştirme ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik tüm yardım hizmetlerini kapsar ^[2]. Bu hizmetler kapsamında rehberlik ve psikolojik danışma, sağlık, sosyal yardım, özel eğitim ve özel yetiştirme, sosyal ve kültürel hizmetler sayılabilir ^{[3]; [4]}. Bu hizmetlere ilişkin açıklamalar bu kitabın ilk bölümünde verildiği için burada tekrar açıklanmamıştır. Öğrenci kişilik hizmetleri içinde merkezi ve önemli bir rolü olan rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri, öğrencinin kendini daha iyi tanıması, özelliklerinin farkında olması, seçeneklerini ve fırsatlarını tanıması, kendisi için gerçekçi kararlar alabilmesi, potansiyellerini geliştirebilmesi, karşılaştığı engel ve sorunlara karşı uygun baş etme becerilerine sahip olması ve çevresine dengeli bir uyum yapabilmesi için yürütülen psikolojik yardım hizmetleridir. Bu hizmetlerin, öğrencinin bütün yönleriyle gelişimine katkı sağlamasının yanında, eğitimde verimi ve kaliteyi artırmada önemli bir yerinin olduğu bir gerçektir.

Türk Eğitim Sisteminde Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetlerindeki Gelişmeler

Yukarıda kısaca değinilen eğitim anlayış ve uygulamalarına paralel olarak Türkiye’de eğitim sistemi içinde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde de önemli gelişmeler olmuştur. Bu gelişmeler aşağıda genel hatlarıyla verilmiştir.

Türk kültürü, psikolojik yardım hizmetleri anlayışına ve uygulamasına yabancı

bir kültür değildir. Ruhsal sorunların psikolojik yollarla tedavisi yaklaşımı, Türk toplumunda çok eskilerden idrak edilmiş ve uygulanmış, insanın beden ve ruh sağlığıyla yakından ilgilenilmiştir. Örneğin 8. yüzyılın başlarında akıl hastalarının tedavisi için hastanelerde özel bölümler kurulmuş, 9. yüzyılda müzikle tedavi yöntemleri kullanılmıştır. Selçuklu ve Osmanlı devletinde akıl hastalarının tedavisiyle özel olarak ilgilenilmiş, hastanelerde bu hastalar için özel bölümler açılmış ve ayrı hastaneler kurulmuştur. Cumhuriyetin ilk yılları olan 1920'li yıllarda ise öğrencinin bireysel ilgi, yetenek ve ihtiyaçlarını dikkate alan bir yaklaşım belirli oranda benimsenmiş ve öğrencinin kişisel niteliklerine en uygun bir eğitim ve meslek alanına yönelmesi teşvik edilmiştir. 1939 İlkokul Müfredat Programı'nda ve 1948 Ortaokul Müfredat Programları'nda, okulun ve öğretmenin öğrencilere “kılavuzluk etmesi” gerektiğinden söz edilmiştir ^[5]. Bu bilgilerden hareketle; rehberlik ve psikolojik danışma kavramının, tam olarak bugünkü anlam ve uygulamalar şeklinde olmasa da toplumumuzda ve eğitim sistemimizde uzun geçmişi olan bir anlayış olduğu söylenebilir.

1939 İlkokul
Müfredat Programında
ve 1948 Ortaokul
Müfredat Programlarında,
okulun ve öğretmenin
öğrencilere “kılavuzluk
etmesi” gerektiğinden söz
edilmiştir.

Türkiye’de bugünkü anlamıyla rehberlik ve psikolojik danışma kavramı, 1950’li yılların başlarında eğitim sistemine girmiştir. Aşağıda, konu ile ilgili bazı çalışmalardan ^{[5],[6],[7],[8],[9]} ve resmi dokümanlardan yararlanılarak rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin başlangıç yılları olarak kabul edilebilecek 1950’li yıllardan itibaren Türkiye’deki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin gelişimi ve bugünkü durumu genel hatlarıyla verilmiştir.

1953 yılında eğitimde kullanılabilecek ölçme araçlarını geliştirmek amacıyla Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesine bağlı “Test ve Araştırma Bürosu” kurulmuştur. Bu büroda özellikle ilk ve ortaokullar için başarı testleri geliştirilmiş, Amerika’dan getirilen Thurstone Zihin Kabiliyetleri, Otis Zihin Kabiliyetleri,

1953 yılında eğitimde
kullanılabilecek
ölçme araçlarını
geliştirmek amacıyla Millî
Eğitim Bakanlığı Talim
ve Terbiye Dairesine
bağlı “Test ve Araştırma
Bürosu” kurulmuştur.

Farklı Kabiliyet Testi (DAT) ve Genel Kabiliyet Testi gibi pek çok yetenek testi Türkçe'ye çevrilmiştir. Test ve Araştırma Bürosunun çalışmalarıyla geliştirilen ölçme araçları, bazı okulların giriş sınavlarında, kamuda işe alımlarda ve bazı okulların rehberlik faaliyetlerinde kullanılmıştır. Ayrıca bu sayede testler, Türk Eğitim Sistemi'nde ilk kez seçme amacıyla klâsik yazılı sınavların yerine kullanılmaya başlanmıştır. Bu büro; testler, sınavlar, ölçme ve araştırma araçları konularında da birçok broşürler ve araştırma raporları yayımlamış, birçok elemanın bu konularda bilgi ve tecrübe kazanmasına katkı sağlamıştır.

1951-56 yılları, Türk eğitim sisteminde rehberlik ve psikolojik danışma alanındaki çabalar bakımından hareketli bir dönem olmuştur. Türk-Amerikan iş birliği çerçevesinde Türkiye'ye gelen Amerikalı eğitimci ve psikologlar, Türk eğitimi üzerinde yaptıkları inceleme ve değerlendirmelerde rehberlik ve eğitimde psikolojik hizmetler konusunu da incelemişlerdir. Bu yıllarda Ankara ve İstanbul'daki bazı okullarda rehberlikle ilgili uygulamalara başlanmıştır.

1953-1954 eğitim-öğretim yılından itibaren Gazi Eğitim Enstitüsü (bugünkü Gazi Eğitim Fakültesi) Pedagoji ve Özel Eğitim Bölümlerinde "Rehberlik" ve "Rehberlik Teknikleri" dersleri programlara konmuş ve okutulmaya başlanmıştır. Böyle bir gelişme, öğretmen eğitiminde rehberlik dersine ilk defa yer verilmesi bakımından önemlidir. 1960 yılında da Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümünde Danışma Psikolojisi dersi zorunlu dersler arasına alınmıştır. 1965-66 eğitim-öğretim yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesinde Eğitim Psikolojisi ve Rehberlik adıyla ilk lisans programı başlatılmıştır. 1966-67 eğitim-öğretim yılında Hacettepe Üniversitesi Mezuniyet Sonrası Eğitimi Fakültesinde ilk yüksek lisans programı açılmıştır. 1982 yılındaki

Türkiye'de gerek okullarda gerekse rehberlik ve araştırma merkezlerinde çalışan psikolojik danışmanlar, üniversitelerin "Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık" programlarında yetiştirilmektedir.

2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile eğitim fakültesinde lisans düzeyinde rehberlik ve psikolojik danışmanlık programları açılmaya başlamıştır. Günümüzde Türkiye'de gerek okullarda gerekse rehberlik ve araştırma merkezlerinde çalışan psikolojik danışmanlar, üniversitelerin "Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık" programlarında yetiştirilmektedir.

Türkiye’de rehberlik ve psikolojik danışma alanında başlangıç yılları denebilecek yıllarda bu alanın gelişmesine katkı sağlamış iki önemli isimden söz etmek gerekir. Bunlardan biri Prof. Dr. Hasan Tan, diğeri Prof. Dr. Feriha Baymur’dur. ABD’de eğitim göyerek 1950’li yıllarda yurda dönen bu iki tarihi şahsiyetin, gerek yükseköğretimde rehberlik eğitiminin başlamasında gerekse temel araştırma ve yayınları ile bu alanın ülkemizde gelişmesinde önemli katkıları olmuştur. Tan’ın 1954 yılında yazdığı “Okullarda Rehberlik” ve 1962 yılında yazdığı “Rehberliğin Esasları” adlı kitaplar, rehberlik ve psikolojik danışma alanının ülkemizdeki belki de ilk telif kitaplarıdır. Tan ayrıca, Mathiasen tarafından 1955 yılında yazılan “Rehberliğin Manası” ve “Rehberlik Programında Gözetilecek Hususlar” adlı kitapları Türkçe’ye çevirmiştir. Yazarın daha sonraki yıllarda yazdığı “Psikolojik Yardım İlişkileri: Danışma ve Psikoterapi” ve “Psikolojik Danışma ve Rehberlik” adlı kitapları günümüze kadar kullanılan kitaplar arasındadır. Rehberlik ve psikolojik danışma alanının bir diğeri öncü ismi olan Baymur’un 1971 yılında yazdığı “Okullarımızda Önemli Bir Sorun: Rehberlik” adlı kitabı alana katkı sağlayıcı öncü çalışmalardandır ^[8]. Daha sonraki yıllarda rehberlik ve psikolojik danışma alanındaki çalışmaları ve yayınlarıyla bu alana önemli katkılar sağlamış Prof. Dr. İbrahim Ethem Özgüven, Prof. Dr. Muharrem Kepçeoğlu ve Prof. Dr. Yıldız Kuzgun gibi isimler de alanda hatırlanacak önemli isimlerdendir.

1955 yılında Ankara Demirlibahçe İlkokulunda “Psikolojik Servis Merkezi” adıyla ilk “Rehberlik ve Araştırma Merkezi” açılmıştır. 1968 yılında Tebliğler Dergisi’nde yayınlanan “Rehberlik ve Araştırma Merkezleri Yönetmeliği” ^[10] yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelikle rehberlik ve araştırma merkezlerinin görevleri, bölümleri, bu merkezlerde çalışacak personelin niteliği ve görevleri, merkezde bulunması gerekli araç ve gereçler belirlenmiştir. Bu yönetmeliğe ve daha sonra yayınlanan ilgili yönetmeliklere dayalı olarak kurulan ve işleyen bu merkezler, izleyen yıllarda öncelikle büyük illerde ve sonra Türkiye’nin bütün illerinde (bazı büyük illerde birden fazla) ve birçok ilçede açılmıştır. Bugün il ve ilçelerdeki özel eğitim hizmetleri ile rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin planlanması, sunulması, koordine edilmesi ve izlenmesinden sorumlu birer kurum olarak varlıklarını ve gelişimlerini sürdürmektedir.

1960'dan sonra Beş Yıllık Kalkınma Planları'nda ve Millî Eğitim Şuraları'nda rehberlik ve yöneltme hizmetlerinin gereğine değinilmiş ve bu yönde kararlar alınmıştır. Bu kararlar doğrultusunda özellikle 1970'li yıllardan itibaren okullarda rehberlik çalışmalarına hız verilmiştir. 1970 yılındaki 8. Millî Eğitim Şurası'nda alınan karara dayalı olarak Millî Eğitim Bakanlığınca “Orta Dereceli Okullarda Rehberlik Servislerinin Kuruluşu ve Görevleri ile İlgili Bazı Esaslar” adında bir genelge ^[11] yayınlanmıştır. Aynı yıl Millî Eğitim Bakanlığı Planlama-Araştırma ve Koordinasyon Dairesi bünyesinde “Rehberlik ve Psikolojik Danışma Birimi” kurulmuştur. Yayınlanan genelge ile Bakanlıkça belirlenen ve durumları uygun olan 23 okulda rehberlik servislerinin kurulması ve bu uygulamanın sonuçlarına dayalı olarak bu servislerin diğer okullarda da kurulmasının sağlanması istenmiştir. Bu genelgede okul rehberlik hizmetleri personeli olarak; okul müdürü, danışman rehber, rehber öğretmenler (grup rehberleri), sınıf öğretmenleri ve eğitsel kol rehberi öğretmenler gösterilmiş ve görevleri belirtilmiştir. Yönetmelikte, okullarda rehberlik hizmetlerinin gereği gibi yürütülebilmesi için okula alıştırma, öğrencileri tanıma, danışma ve yetiştirme, bilgi toplama ve yöneltme, izleme ve değerlendirme servislerinin kurulması önerilmekte ve bu servislerin görevleri tanımlanmaktadır. Ayrıca genelgede öğrencileri tanımada kullanılacak başlıca teknikler ve yararlanılacak bazı kitap ve makaleler belirtilmiştir. Böylece bu genelge ile okullarda rehberlik ve psikolojik danışma uygulamaları Millî Eğitim Bakanlığının planlı, programlı ve sistemli faaliyetleri arasında yer almış ve bu genelgeye dayalı olarak okullarda rehberlik servisleri kurulmaya ve faaliyet göstermeye başlamıştır.

Eğitim kurumlarında özel eğitim hizmetleri ile rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin daha koordineli ve sistemli bir şekilde yürütülmesi için 1983 yılında “Özel Eğitim Rehberlik Dairesi Başkanlığı” adıyla bugünkü Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Günümüzde Türkiye’de Millî Eğitim Bakanlığı bünyesindeki tüm eğitim kurumlarında rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin yürütülmesi Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün sorumluluğundadır. Genel Müdürlüğün birimleri ve faaliyetleriyle ilgili bilgilere Genel Müdürlüğün web sayfasından ^[12] erişmek mümkündür. Türkiye’de eğitim kurumlarındaki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin işleyişini düzenlemek, bu alanda çalışanların görev, yetki ve sorumluluklarını belirlemek amacıyla yıllar içinde bu alandaki ihtiyaçlara ve gelişmelere

de dayalı olarak Genel Müdürlüğün teklifi ve çalışmalarıyla “Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği (1985)”^[13], “Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği (2001)”^[14], “Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği (2017)”^[15] yayımlanmıştır. Son olarak da “Millî Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği (2020)”^[16] yayımlanmıştır. Türkiye’de Millî Eğitim Bakanlığı bünyesindeki eğitim kurumlarında rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri bu yönetmeliğe göre yürütülmektedir. Ayrıca bu yönetmeliğe dayalı olarak rehberlik ve araştırma merkezlerinin faaliyetlerini ne şekilde yürüteceği, yayımlanan bir yönerge^[17] ile bu merkezlerde ve eğitim kurumlarında rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerini yürüten personelin uyması gereken etik ilkeler ise “Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Etik Yönergesi”^[18] ile belirlenmiştir.

Eğitim kurumlarında özel eğitim hizmetleri ile rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin daha koordineli ve sistemli bir şekilde yürütülmesi için 1983 yılında “Özel Eğitim Rehberlik Dairesi Başkanlığı” adıyla bugünkü Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Türkiye’de Millî Eğitim Bakanlığı bünyesindeki tüm eğitim kurumlarında rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin yürütülmesi Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğünün sorumluluğundadır.

Eğitim kurumlarında sınıf öğretmenleri, sınıf rehber öğretmenleri ve okul rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar tarafından uygulanması amacıyla 2000 yılında 9, 10 ve 11. sınıflar için, 2006 yılında 1-12. sınıflar için^[19], 2020 yılında da okul öncesi, ilkökul, ortaokul ve liseler için sınıf rehberlik programları^[20] geliştirilmiştir ve uygulamaya konulmuştur.

Türkiye’de rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin kalitesinin korunması ve artırılması, mesleki birlik ve bütünlüğün sağlanması, bu alanda çalışanların haklarının korunması ve mesleki gelişimlerine katkı sağlanması amacıyla 1989 yılında Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği kurulmuştur. Merkezi Ankara’da bulunan bu derneğin bugün Türkiye’nin çeşitli bölgelerinde şubeleri ve üyeleri bulunmaktadır. Dernek, 1991 yılından itibaren ulusal ve uluslararası olmak üzere rehberlik ve psikolojik danışma alanında kongre ve sempozyum gibi bilimsel toplantılar düzenlemektedir. Ayrıca alanla ilgili bilimsel ve hakemli dergiler, bülten, araştırma ve kitaplar yayımlamakta ve alan çalışanlarının mesleki bilgi ve becerilerinin geliştirilmesine yönelik eğitimler düzenlemektedir.

Özet

Günümüz eğitim anlayışına göre öğrencinin sadece akademik gelişimi değil, sosyal-duygusal ve kariyer gelişimi de önemsenmekte ve desteklenmektedir. Bu bağlamda eğitim sistemindeki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin, öğrencinin bütün yönleriyle gelişimine katkı sağlamasının yanında, eğitimde verimi ve kaliteyi artırmada önemli bir yerinin olduğu bir gerçektir. Eğitim anlayış ve uygulamalarındaki gelişmelere bağlı olarak Türkiye’de eğitim sistemi içinde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde de önemli gelişmeler olmuştur. Tam olarak bugünkü anlam ve uygulamalar şeklinde olmasa da rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin toplumumuzda ve eğitim sistemimizde uzun geçmişi olduğu söylenebilir.

Bireyin ruh sağlığına önem verme ve ona psikolojik yardımda bulunma anlayışı, Türk toplumunda ve kültüründe çok eskilerden beri var olan bir anlayıştır. Selçuklu ve Osmanlı devletinde bunun yansıması olan birçok uygulama örnekleri vardır. Cumhuriyetin ilk yıllarından beri de öğrencinin bireysel ilgi, yetenek ve ihtiyaçlarını dikkate alan bir yaklaşım benimsenmiş ve öğrencinin kişisel niteliklerine en uygun bir eğitim ve meslek alanına yönelmesi teşvik edilmiştir.

Türkiye’de 1950’li yıllardan itibaren gerek Millî Eğitim Bakanlığı bünyesindeki eğitim kurumlarında gerekse üniversite düzeyindeki programlarda ve öğretmen yetiştirmede rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine önem verilmiştir. Bu konuda yönetmelik ve yönergeler çıkarılmış, millî eğitim şuralarında kararlar alınmış, okullarda rehberlik ve psikolojik danışma servisleri kurulmuş, rehberlik ve araştırma merkezleri açılmış ve bu hizmetleri sunacak personelin yetiştirilmesi yönünde gelişmeler olmuştur. Eğitim kurumlarında özel eğitim hizmetleri ile rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin daha koordineli ve sistemli bir şekilde yürütülmesi için 1983 yılında “Özel Eğitim Rehberlik Dairesi Başkanlığı” adıyla bugünkü Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Günümüzde Türkiye’de Millî Eğitim Bakanlığı bünyesindeki tüm eğitim kurumlarında rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin yürütülmesi Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün sorumluluğundadır.

Kaynakça

- [1]. Güven, M. (2020). Okullarda rehberlik servisleri-hizmetler. A. Kaya (Ed.). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*. 13. Baskı. (s. 55-82), Ankara: Anı Yayıncılık.
- [2]. Kepçeoğlu, M. (1994). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*. 8. Baskı. Ankara: Özerler Matbaası, s.32.
- [3]. Özgüven, İ. E. (1999). Çağdaş Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik. Ankara: PDREM Yayınları, s.5.
- [4]. Yeşilyaprak, B. (2013). *Eğitimde Rehberlik Hizmetleri-Gelişimsel Yaklaşım*. 21. Basım. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, s.6.
- [5]. Tan, H. (2000). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*. İstanbul: MEB Yayınları, s.31-33.
- [6]. Özgüven, İ. E. (1990). Ülkemizde psikolojik danışma ve rehberlik faaliyetlerinin dün ve bugün. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 1(1), 4-15.
- [7]. Doğan, S. (2000). Historical development of counseling in Turkey. *International Journal of Advancement Counseling*, 22(1), 57-67.
- [8]. Pişkin, M. (2006). Türkiye’de Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetlerinin Dünü, Bugünü ve Yarını. M. Hesapçıoğlu ve A. Durmuş (Ed.), *Türkiye’de Eğitim Bilimleri: Bir Bilanço Denemesi*, (s.457-501). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- [9]. Poyraz, C. (2006). Türkiye’deki rehberlik hizmetlerinin tarihsel gelişimi. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 2, 187-209.
- [10]. MEB (1968). Rehberlik ve Araştırma Merkezleri Yönetmeliği. *Tebliğler Dergisi*, Sayı:1488.
- [11]. MEB (1970). Orta Dereceli Okullarda Rehberlik Servislerinin Kuruluşu ve Görevleri ile İlgili Bazı Esaslar. *Tebliğler Dergisi*, Sayı: 1619.
- [12]. MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2020). *Genel Müdürlük-Birimlerimiz*. Erişim Adresi: <https://orgm.meb.gov.tr/>
- [13]. MEB (1985). Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği. *Tebliğler Dergisi*, Sayı: 2201.
- [14]. MEB (2001). MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği. *Resmî Gazete*, 17 Nisan 2001, sayı: 24326.

- [15]. MEB (2017). MEB Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği, *Resmî Gazete*, 10.11.2017, Sayı: 30236.
- [16]. MEB (2020a) MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği, *Resmî Gazete*, 14.08.2020, Sayı: 31213.
- [17]. MEB (2020b). MEB Rehberlik ve Araştırma Merkezi Yönergesi. Erişim Adresi: https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_08/31230315_RAM_YONERGESY.pdf
- [18]. MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Etik Yönergesi. Erişim Adresi: https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_08/31230349_RPDH_Etik_Yonergesi_.pdf
- [19]. MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2006). İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları Sınıf Rehberlik Programı.
- [20]. MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2020). Millî Eğitim Bakanlığı Sınıf Rehberlik Programı (Okul Öncesi, İlkokul, Ortaokul ve Ortaöğretim/Lise).

BÖLÜM 4

REHBERLİK VE PSİKOLOJİK
DANIŞMA HİZMETLERİNİ SUNAN
PERSONELİN EĞİTİMİ

Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetlerini Sunan Personelin Eğitimi

Prof. Dr. Mehmet GÜVEN*

Anahatlar

- Personelin Niteliği ve Yeterlikleri
- Rehber Öğretmen/Psikolojik Danışmanların Eğitimi

Bu bölümde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerini sunan personelin eğitimi ve yetiştirilmesi üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda önce rehber öğretmen/psikolojik danışmanların etkili ve verimli bir rehberlik ve psikolojik danışma hizmeti sunabilmeleri için sahip olması gereken nitelikleri ve yeterlikleri üzerinde durulmuş, sonra da aldıkları eğitimin içeriğine değinilmiştir.

Personelin Niteliği ve Yeterlikleri

Eğitim kurumlarında rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin etkili ve verimli bir şekilde yürütülmesi ve sunulması, bu alanda çalışan personelin mesleki bilgi ve beceriler yönünden iyi donanımlı ve nitelikli olmasına bağlıdır. MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği'nde ^[1] belirtilen rehber öğretmen/psikolojik danışmanların görev ve sorumlulukları incelendiğinde, bu alanda çalışacak personelin öğrencilerin sosyal-duygusal, akademik ve kariyer gelişimlerini destekleyecek, eğitim kurumlarında gelişimsel ve önleyici, iyileştirici ve destek hizmetler kapsamındaki görevleri yerine getirebilecek nitelikte olması

* Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı

Eğitim kurumlarında rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin etkili ve verimli bir şekilde yürütülmesi ve sunulması, bu alanda çalışan personelin mesleki bilgi ve beceriler yönünden iyi donanımlı ve nitelikli olmasına bağlıdır.

gerekir. Millî Eğitim Bakanlığınca bugüne kadar rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri konusunda yayımlanan yönetmelik ve genelgelerde, bazı millî eğitim şuralarında rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri alanında görev alacak personelin eğitime, uzmanlığına ve niteliğine vurgu yapılmış ve önem verilmiştir. Örneğin Millî Eğitim Bakanlığının yayımladığı 2023 Eğitim Vizyonunda ^[2] okullarda rehberlik ve psikolojik danışmanlık alanında, adayların uygulama becerilerinin geliştirilmesine önem veren, nitelikli uzman personel yetiştirilmesi hususunda

Yükseköğretim Kuruluyla (YÖK) iş birliği yapılacağı, rehber öğretmen/psikolojik danışmanların mesleki gelişim gereksinimlerinin, ulusal ve uluslararası düzeyde lisansüstü eğitim, sertifika ve benzeri eğitimlerle destekleneceği belirtilmektedir. Yukarıda adı geçen yönetmelikte de rehber öğretmen/psikolojik danışmanların “okul rehberlik ve psikolojik danışma programının etkililiğini artırmak, mesleki bilgi ve becerileri geliştirmek, mesleğine ilişkin güncel gelişmeleri izleyerek daha nitelikli hizmet sunmak için bilimsel kongre, konferans, panel ve hizmet içi eğitimlere katılmaları” gerektiği belirtilmektedir. Bu bilgilerden anlaşıldığı üzere Millî Eğitim Bakanlığı, eğitim kurumlarında rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerini sunan personelin gerek hizmet öncesi gerekse hizmet içi eğitimlerine önem vermekte ve böylece daha nitelikli personelle daha etkili hizmet sunmalarını beklemektedir.

MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliğinde rehber öğretmen/psikolojik danışmana yüklenen görev ve sorumluluklar, rehberlik ve psikolojik danışmanlık alanının “profesyonel bir hizmet alanı” olduğunu göstermektedir.

MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği'nde rehber öğretmen/psikolojik danışmana yüklenen görev ve sorumluluklar, rehberlik ve psikolojik danışmanlık alanının “profesyonel bir hizmet alanı” olduğunu göstermektedir. İlgili literatürde de özellikle psikolojik danışma hizmeti verecek psikolojik danışmanların gerekli yardım becerileri konusunda uzmanlaşmış kişiler olduğu ^[3]

ve mesleki uygulamalarında kişisel özellikleri, mesleki bilgileri ve psikolojik yardım becerileri bakımından değerlendirildikleri ^[4] belirtilmektedir. Psikolojik danışmanlık

mesleği, bireylerin ihtiyaçlarını belirlemelerinde ve bu ihtiyaçları karşılayacak stratejiler tasarlamalarında, kararlar almalarında, sorunlarını çözmelerinde, öz farkındalık geliştirmelerinde ve daha sağlıklı hayatlar sürmelerinde yardımcı olmayı ve gelişimlerini olumsuz olarak etkileyebilecek durumları önlemeyi amaçlayan bir meslek olarak da tanımlanmaktadır ^[5]. MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Etik Yönergesi ^[6] ile de rehber öğretmen/psikolojik danışmanlardan uymaları gereken yetkinlik, dürüstlük, gizlilik, duyarlılık, bilimsellik ve sorumluluk gibi etik ilkeler çerçevesinde beklenenler ayrıntılı bir şekilde belirlenmiştir.

Türkiye’de Mesleki Yeterlik Kurumunca 2017 yılında Ulusal Meslek Standardı olarak psikolojik danışmanlık ve okul psikolojik danışmanlığı meslekleri şu şekilde tanımlanmıştır ^[7]:

Psikolojik Danışman; iş sağlığı ve güvenliği, çevre koruma ve kalite gereklilikleri çerçevesinde, çocukluktan yaşlılığa değin farklı yaşam dönemlerindeki bireylerin eğitsel, mesleki, kişisel ve sosyal gelişim alanlarında ve uyum konularında yardımcı olmak amacıyla bireyle veya grupla psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri sunan nitelikli kişidir.

Okul Psikolojik Danışmanı; iş sağlığı ve güvenliği, çevre koruma ve kalite gereklilikleri çerçevesinde öğretmen, aile ve diğer paydaşlarla işbirliği hâlinde, okul öncesi dönemden ortaöğretim sonuna kadar öğrencilerin akademik, kariyer ve kişisel-sosyal gelişimlerine yardımcı olmak amacıyla; bireyi tanıma tekniklerinden yararlanarak, önleyici, geliştirici ve çözüm bulucu özellikteki okul psikolojik danışmanlığı programını geliştiren, bu programı uygulayan ve değerlendiren; öğrencilerle bireysel ve grupla psikolojik danışma, sınıf rehberliği gibi doğrudan etkileşime ve okuldaki ilgililerle müşavirlik gibi dolaylı etkileşime dayalı çalışmalar yapan nitelikli kişidir.

Mesleki Yeterlik Kurumunca ulusal meslek standardı olarak tanımlanan bu meslek mensuplarının sahip olması gereken bilgi, beceri, tutum ve davranışlar ile yapacakları görevler, işlemler ve başarımlar ölçütleri ayrıntılı bir şekilde belirlenmiştir.

Rehber Öğretmen/Psikolojik Danışmanların Eğitimi

Türkiye’de gerek okullarda gerekse rehberlik ve araştırma merkezlerinde çalışan rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar, üniversitelerin lisans eğitimi düzeyindeki “Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık” programlarında yetiştirilmektedir.

Türkiye’de gerek okullarda gerekse rehberlik ve araştırma merkezlerinde çalışan rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar, üniversitelerin lisans eğitimi düzeyindeki “Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık” programlarında yetiştirilmektedir. Yükseköğretim kurumlarında ilk olarak 1953-1954 eğitim-öğretim yılında Gazi Eğitim Enstitüsü (bugünkü Gazi Eğitim Fakültesi) Pedagoji ve Özel Eğitim Bölümlerinde “rehberlik” ve “rehberlik teknikleri” dersleri programlara konmuş ve okutulmaya başlanmıştır.

Böyle bir gelişme, öğretmen eğitiminde rehberlik dersine ilk defa yer verilmesi bakımından önemlidir ^{[8],[9]}. Türkiye’de rehberlik ve psikolojik danışma alanındaki ilk lisans programı, 1965-1966 eğitim-öğretim yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesinde “Eğitim Psikolojisi ve Rehberlik Bölümü” adıyla kurulmuştur. 1966-67 eğitim-öğretim yılında Hacettepe Üniversitesi Mezuniyet Sonrası Eğitimi Fakültesinde ilk yüksek lisans programı açılmıştır. 1982 yılında 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu’nun yürürlüğe girmesiyle, rehberlik ve psikolojik danışmanlık alanında eleman yetiştirmek üzere, üniversitelerde dört yıllık lisans düzeyinde “Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık” programları başlatılmıştır ^[10]. Türkiye’de başlangıç yıllarından itibaren psikolojik danışman eğitimi ve bu konuda açılan programlar, Amerika Birleşik Devletleri’ndeki rehberlik ve psikolojik danışma alanındaki gelişmelerden etkilenmiştir. Özellikle bu alanda ABD’de eğitim almış akademisyenlerin ve alanla ilgili kaynakların çoğunun Amerikan menşeli olmasının bunda önemli bir etkisi olmuştur ^[11].

Türkiye’de üniversitelerin Eğitim Fakültelerinin Eğitim Bilimleri Bölümü içinde yer alan rehberlik ve psikolojik danışmanlık programındaki dersler; alan eğitimi (%51), öğretmenlik meslek bilgisi (%31) ve genel kültür (%18) dersleri olarak üç grupta yer almaktadır ^[12]. Programda bu üç gruptaki zorunlu dersler yanında yine aynı üç grupta yer alan seçmeli dersler de bulunmaktadır. Alan eğitimi seçmeli dersler ise “okullarda rehberlik ve danışmanlık”, “aile rehberliği ve danışmanlığı”, “kariyer rehberliği ve danışmanlığı” alanlarında yer almaktadır. Öğrenciler ikinci sınıftan

İtibaren belli sayıda seçmeli dersleri tercih edebilmektedirler. Böylece öğrenciler ilgi alanlarına göre kendilerini geliştirme fırsatı bulabilmektedirler. Programda 1. ve 2. sınıfta teorik dersler ağırlıklı iken, 3. ve 4. sınıfta hem teorik hem de uygulama dersleri bulunmaktadır. Öğretmenlik meslek bilgisi kapsamındaki dersler belli bir sırada (eğitime giriş, eğitim sosyolojisi, eğitim felsefesi, öğretim teknolojileri, öğretim ilke ve yöntemleri, Türk eğitim tarihi, eğitimde araştırma yöntemleri, Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi, eğitimde ölçme ve değerlendirme, eğitimde ahlak ve etik, sınıf yönetimi gibi) her dönem yer almaktadır. Ayrıca ikinci sınıftan itibaren her dönem birer adet seçmeli meslek dersleri bulunmaktadır. Alan dersleri de kendi içinde bir sıra izlemektedir. İlk iki yıl genellikle psikoloji ile rehberlik ve psikolojik danışmanlık alanıyla ilgili temel kuramsal bilgiler kazandırmaya yönelik dersler (örneğin psikolojiye giriş, kültürel antropoloji, gelişim psikolojisi, fizyolojik psikoloji, rehberlik ve psikolojik danışma, öğrenme psikolojisi, sosyal psikoloji, kişilik kuramları) yer almaktadır. 3. ve 4. sınıfta ise alanla ilgili kuramsal dersler (örneğin davranış bozuklukları, psikolojik danışma ilke ve teknikleri, psikolojik danışma kuramları, mesleki rehberlik, grupla psikolojik danışma, manevi danışmanlık, aile danışmanlığı, meslek etiği ve yasal konular, RPD’de program geliştirme, çocuk hukuku, travma sonrası psikolojik danışma) ve bazı kuramsal derslerin devamı niteliğinde uygulamalı ve öğrencilere süpervizyon verme şeklinde yürütülen dersler (mesleki rehberlik uygulamaları, psikolojik danışma becerileri, bireyle psikolojik danışma uygulaması, okullarda RPD uygulamaları gibi) bulunmaktadır. Özellikle öğrencileri tanıma ve değerlendirmede yararlı olabilecek psikolojik testler, test dışı teknikler, istatistik gibi dersler de vardır. Bunların dışında öğrencilerin ikinci sınıftan itibaren ilgi alanlarına göre tercih edebilecekleri rehberlik ve psikolojik danışma alanıyla ilgili seçmeli dersler de bulunmaktadır.

Millî Eğitim Bakanlığında eğitim kurumlarına veya rehberlik ve araştırma merkezlerine rehber öğretmen/psikolojik danışman olarak atanabilmek için dört yıllık rehberlik ve psikolojik danışmanlık lisans programından mezun olmanın yanında, Türkiye Cumhuriyeti Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi tarafından yapılan KPSS (genel kültür ve genel yetenek), Eğitim Bilimleri ve Alan Bilgisi sınavlarına girip yeterli puanlar almak ve ayrıca Millî Eğitim Bakanlığınca yapılan mülakat sınavlarında başarılı olmak gerekmektedir. Millî Eğitim Bakanlığında

göreve başlayan aday rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar bir yıl fiilen çalışma ve performans değerlendirmesi sonucunda başarılı olma şartlarını sağladıktan sonra adaylık kaldırma sınavına girerler. Sınavda başarılı olan aday öğretmenler adaylık sürecini tamamlamış sayılırlar.

Millî Eğitim Bakanlığı, bünyesinde bulunan her branştan öğretmenler için önem verdiği ve uyguladığı hizmet sürecinde yetiştirme ve geliştirme çalışmalarını rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar için de sürdürmektedir. Ortaya çıkan yeni ihtiyaçlara ve durumlara dayalı olarak Millî Eğitim Bakanlığının çeşitli genel müdürlüklerince ve ilgili birimlerince rehber öğretmen/psikolojik danışmanlara

Millî Eğitim Bakanlığı, bünyesinde bulunan her branştan öğretmenler için önem verdiği ve uyguladığı hizmet sürecinde yetiştirme ve geliştirme çalışmalarını rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar için de sürdürmektedir.

hizmet içi eğitimler verilmektedir. Bu eğitimler, yüz yüze olabildiği gibi uzaktan eğitimler şeklinde de olabilmektedir. Bu eğitimler, rehber öğretmen/psikolojik danışmanların mesleki gelişimlerine önemli katkılar sağlamaktadır. Ayrıca üniversitelerin rehberlik ve psikolojik danışmanlık ana bilim dallarında açılan lisansüstü programlara, bu alanda yapılan seminer, kongre, konferans gibi bilimsel faaliyetlere katımları da teşvik edilmektedir.

Türkiye'de öğretmen eğitimi kapsamında üniversitelerin eğitim fakültelerinin öğretmenlik programlarında veya öğretmenlik formasyon programlarında öğretmenlerin rehberlik alanında bilgi ve anlayış kazanmaları amacıyla eğitim psikolojisi (gelişim ve öğrenme), rehberlik, sınıf yönetimi, eğitimde ahlak ve etik, karakter ve değer eğitimi gibi dersler verilmektedir. Ancak Millî Eğitim Bakanlığı, öğretmenlerin hizmet öncesi eğitimleriyle yetinmeyip onların hizmet sürecinde de rehberlik hizmetleri konusunda bilgi ve beceriler kazanması için hizmet içi eğitim programları hazırlamakta ve uygulamaktadır.

Eğitim kurumları ile rehberlik ve araştırma merkezlerinde daha nitelikli rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri sunabilmek için rehber öğretmen/psikolojik danışmanların geleceğe yönelik eğitimleri için aşağıdaki önerilerde bulunulabilir:

1. Türkiye'de sayıları gittikçe artan rehberlik ve psikolojik danışmanlık lisans programlarının kalitesini artırmaya ve öğretim elemanı ihtiyacını gidermeye

yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Lisans programlarının yanında eğitim kurumları ile rehberlik ve araştırma merkezlerinde belli alanlarda uzmanlaşmış eleman ihtiyacını karşılamak için okul psikolojik danışmanlığı ve kariyer psikolojik danışmanlığı alanlarında lisansüstü programlar açılabilir ^[13].

2. Millî Eğitim Bakanlığı ile Yükseköğretim Kurumu arasında yapılacak çalışmalar ve iş birliği ile rehberlik ve psikolojik danışmanlık programlarında, eğitim kurumlarının ihtiyaç duyduğu nitelikte rehber öğretmen/psikolojik danışman yetiştirmeye yönelik düzenlemeler yapılabilir. Özellikle rehber öğretmen/psikolojik danışman adaylarının uygulama becerilerini geliştirmek ve çalışacakları kurumları daha yakından tanımalarını sağlamak için staj ve uygulamalara daha fazla yer verilebilir.

3. Rehberlik ve psikolojik danışmanlık programlarında görevli öğretim elemanları, genellikle Amerikan veya batı menşeli danışma kuram ve yaklaşımlarını öğrencilere aktarmak yerine, bu kuramların Türk kültürüne uyarlanması ve ayrıca Türk kültürüne uygun bir rehberlik ve psikolojik danışmanlık yaklaşımı geliştirmeleri için araştırma ve değerlendirmeye daha fazla önem vermelidir ^[11].

4. Öğrencilerin ve velilerin rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri konusundaki ihtiyaçlarını belirleyici araştırmalar yapılmalı ve danışman eğitiminde bu ihtiyaçlar dikkate alınmalıdır.

5. Rehber öğretmen/psikolojik danışmanların yetişme ve gelişmelerine katkı sağlamak amacıyla lisansüstü eğitim almaları ve alanlarıyla ilgili bilimsel etkinliklere katılımları desteklenmelidir.

6. Rehber öğretmen/psikolojik danışmanlara, öğrencilere ve velilere uzaktan (online) rehberlik ve danışma hizmetleri sunabilmeleri konusunda eğitimler verilmeli ve bu konuda teknik destek sağlanmalıdır.

7. Gerek rehber öğretmen/psikolojik danışman gerekse öğretmenlerin rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri konusundaki hizmet içi eğitim ihtiyaçları belli periyodlarla belirlenerek onların bu konudaki bilgi ve becerilerini geliştirmeye yönelik hizmet içi eğitimler düzenlenmelidir.

Özet

Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin etkili ve verimli bir şekilde yürütülmesi ve sunulması, bu alanda çalışan personelin mesleki bilgi ve beceriler yönünden iyi donanımlı ve nitelikli olmasına bağlıdır. Millî Eğitim Bakanlığınca bugüne kadar rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri konusunda yayımlanan yönetmelik ve genelgelerde, bazı millî eğitim şuralarında rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri alanında görev alacak personelin eğitime, uzmanlığına ve niteliğine vurgu yapılmış ve önem verilmiştir.

Türkiye’de gerek okullarda gerekse rehberlik ve araştırma merkezlerinde çalışan rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar, üniversitelerin lisans eğitimi düzeyindeki “Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık” programlarında yetiştirilmektedir. Bu programdaki dersler; alan eğitimi, öğretmenlik meslek bilgisi ve genel kültür dersleri olarak üç grupta yer almaktadır. Programda bu üç gruptaki zorunlu dersler yanında yine aynı üç grupta yer alan seçmeli dersler de bulunmaktadır. Alan eğitimi seçmeli dersler ise “okullarda rehberlik ve danışmanlık”, “aile rehberliği ve danışmanlığı”, “kariyer rehberliği ve danışmanlığı” alanlarında yer almaktadır. Programda bazı kuramsal derslerin devamı niteliğinde uygulamalı ve öğrencilere süpervizyon verme şeklinde yürütülen dersler bulunmaktadır.

Millî Eğitim Bakanlığının ilgili birimleri, gerek rehber öğretmen/psikolojik danışman gerekse diğer öğretmenlerin hizmet sürecinde de rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri konusunda bilgi ve beceriler kazanması için hizmet içi eğitim programları hazırlamakta ve uygulamaktadır.

Kaynakça

- [1]. MEB (2020) MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği, *Resmi Gazete*, 14.08.2020, Sayı: 31213.
- [2]. MEB (2018). *Güçlü Yarınlar İçin 2023 Eğitim Vizyonu*. Erişim Adresi: <http://2023vizyonu.meb.gov.tr/>
- [3]. Voltan-Acar, N. (2014). *Grupla psikolojik danışma ilke ve teknikleri*. 10.Basım, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, s.43.
- [4]. Yalçın, İ. (2006). 21. Yüzyılda psikolojik danışman. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 39 (1), 117-133.
- [5]. Schmitdt, J. J. (2017). *Okullarda Psikolojik danışma ve rehberlik (Counseling in schools)*. (Çeviri Editörü S. Doğan), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, s.2.
- [6]. MEB (2020b). MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Etik Yönergesi. Erişim Adresi: https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_08/31230349_RPDH_Etik_Yonergesi_.pdf
- [7]. MYK (2017). Ulusal Meslek Standardı – Psikolojik Danışman. *Resmi Gazete*, Tarih: 01/11/2017- Sayı:30227 (Mükerrer).
- [8]. Tan, H. (2000). *Psikolojik danışma ve rehberlik*. İstanbul: MEB Yayınları, s.39-40.
- [9]. Özgüven, İ. E. (1990). Ülkemizde psikolojik danışma ve rehberlik faaliyetlerinin dün ve bugün. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 1 (1), 4-15.
- [10]. Ültanır, E. (2005). Türkiye’de psikolojik danışma ve rehberlik (PDR) mesleği ve psikolojik danışman eğitimi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 102-111.
- [11]. Yüksel, G. (2003). The development of counselor education in Turkey: current status and future challenges. *Asian Journal of Counselling*, 10 (2), 193-214.
- [12]. YÖK (2020) Öğretmen Yetiştirme Lisans Programları - Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Lisans Programı. (<https://www.yok.gov.tr/kurumsal/idari-birimler/egitim-ogretim-dairesi/yeni-ogretmen-yetistirme-lisans-programlari>) Erişim tarihi: 22.09.2020.
- [13]. Güven, M. (2010). Türkiye’de psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri ve psikolojik danışman eğitimi (Psychological counseling and guidance services and counselor education in Turkey). *Eğitim-Öğretimde Kalite ve Verimlilik İsimli Uluslararası Konferans Bildirileri (İlmi Pedagojik Dergi)*, (21-23 Mayıs 2010), Almatı-Kazakistan: Yabancı Diller ve Mesleki Kariyer Üniversitesi, s.65-67.

BÖLÜM 5

REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA
HİZMETLERİNİN SUNUMU: YASAL
DAYANAKLAR, BAKANLIK VE İL-İLÇE
DÜZEYİNDE SUNULAN HİZMETLER

Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetlerinin Sunumu: Yasal Dayanaklar, Bakanlık ve İl-İlçe Düzeyinde Sunulan Hizmetler

Uzm. Serdar ÖZMEN*

Uzm. Ferit TOPRAK*

Anahatlar

- Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetlerinin Yasal Dayanakları
- Bakanlık Merkez Teşkilatı Bünyesinde Sunulan Hizmetler
- İl/İlçe Millî Eğitim Müdürlükleri Bünyesinde Sunulan Hizmetler
- Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde Sunulan Hizmetler

Bu bölümde önce rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin sunumunda yasal dayanaklar açıklanmıştır. Ardından Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğünün rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri ile ilgili görevleri kısaca tanıtılmıştır. Sonra da il ve ilçe düzeyinde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin nasıl sunulduğu, il düzeyinde kurulan rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri il yürütme komisyonunun görevleri ile il ve ilçe merkezlerinde kurulan rehberlik ve araştırma merkezleri tanıtılmıştır.

Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetlerinin Yasal Dayanakları

Türkiye’de rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri kanun, yönetmelik, yönerge ve genelgeler kapsamında yürütülmektedir. “222 sayılı İlköğretim ve Eğitim

* Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Türkiye’de rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri kanun, yönetmelik, yönerge ve genelgeler kapsamında yürütülmektedir.

Kanunu, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu, 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ve 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu” rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin yasal dayanaklarını oluşturmaktadır ^[1]. **1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’na** göre Türk Millî Eğitiminin

Temel İlkeleri içerisinde yer alan yöneltme sürecinde fertlerin, eğitimleri süresince, ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda çeşitli programlara veya okullara yönlendirilerek yetiştirilecekleri ifade edilmektedir. Ayrıca yöneltmede ve başarının ölçülmesinde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinden ve objektif ölçme ve değerlendirme metotlarından yararlanılacağı vurgulanmaktadır. Bununla birlikte öğrencilerin ilgi, istidat ve kabiliyetleri yönünden yetiştirilerek hayata ve üst öğrenime hazırlanmaları sürecinde okul ve program tanıtımları ile birlikte meslek tanıtımlarına yönelik rehberlik ve psikolojik danışma servislerince gerekli çalışmaların yapılacağı belirtilmektedir ^[2]. Ayrıca **5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu** ile korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin olarak bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuklara ve bakım verenlerine yönelik olarak uygulanacak tedbirler konusunda rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri kapsamında danışmalık hizmeti sunma görev ve sorumluluğu verilmiştir ^[3].

Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri ile kendini tanıyan, kendine sunulan eğitsel ve mesleki fırsatları değerlendirebilen, sorumluluk alabilen bireylerin yetiştirilmesi ve bireylerin toplum içinde sağlıklı bir şekilde yaşamlarını sürdürebilmeleri için sosyal duygusal, akademik ve kariyer gelişimlerinin desteklemesi temel amaç olarak belirlenmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan 14.08.2020 tarih ve 31213 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan **MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği** ile il ve ilçe düzeyindeki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri ve bu hizmetlerin verildiği özel ve resmî eğitim kurumları ile rehberlik ve araştırma merkezlerindeki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin nasıl yürütüleceği belirlenmiştir. Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri ile kendini tanıyan, kendine sunulan eğitsel ve mesleki fırsatları değerlendirebilen,

sorumluluk alabilen bireylerin yetiştirilmesi ve bireylerin toplum içinde sağlıklı bir şekilde yaşamlarını sürdürebilmeleri için sosyal duygusal, akademik ve kariyer gelişimlerinin desteklemesi temel amaç olarak belirlenmiştir. Bu yönetmeliğe göre rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin öğrencilerin bütüncül gelişimine hizmet edecek şekilde tüm paydaşlar tarafından ortak bir anlayış ve iş birliği içerisinde hesap verebilir bir yaklaşımla yürütülmesi gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca bu hizmetlerin tüm öğrencileri kapsayacak şekilde gelişimsel ve önleyici yaklaşımla planlı, programlı, bilimsel esaslara dayalı olarak sunulması gerektiği vurgulanmıştır [1].

Eğitim kurumları ile rehberlik ve araştırma merkezlerinde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerini yürüten personelin uyması gereken etik ilkeler **MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Etik Yönergesi** ile belirlenmiştir. Bu yönerge ile rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin planlanması ve yürütülmesinde; yetkinlik, dürüstlük, gizlilik, duyarlılık, bilimsellik ve sorumluluk ilkeleri esas alınmıştır. Bu ilkeler kapsamında Bakanlık merkez ve taşra teşkilatı ile birlikte eğitim kurumları ile rehberlik ve araştırma merkezlerinde bu hizmetlerin sunulmasına ilişkin görev yetki ve sorumluluklar ayrıntılı olarak açıklanmıştır [4].

Eğitim kurumları ile rehberlik ve araştırma merkezlerinde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerini yürüten personelin uyması gereken etik ilkeler **MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Etik Yönergesi** ile belirlenmiştir.

İl veya ilçe düzeyinde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri ile özel eğitim hizmetlerinin planlanması, sunulması, koordineli bir şekilde yürütülmesi, sunulan hizmetlerin izlenmesi ve değerlendirilmesi amacıyla faaliyet gösteren rehberlik ve rehberlik ve araştırma merkezlerinin işleyiş ve görevleri ile bu kurumlarda çalışan personelin görev, yetki ve sorumlulukları **MEB Rehberlik ve Araştırma Merkezi Yönergesi** ile belirlenmiştir. Bu yönerge ile rehberlik ve araştırma merkezlerindeki bölümler ve bu bölümlere ilişkin temel hizmet alanları açıklanmıştır.

Ayrıca bu kurumlardaki her bir hizmet alanına ilişkin görevler tanımlanarak bu hizmetleri sunan personelin görev yetki ve sorumlulukları da belirtilmiştir [5].

Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri kapsamında, doğal afet, terör, göç, intihar, ölüm-yas, cinsel istismar gibi zorlu yaşam olayları karşısında psikososyal destek hizmetlerinin yürütülmesine ilişkin esaslar ***Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Yönergesi*** ile belirlenmiştir. Bu yönergede Bakanlık merkez ve taşra teşkilatı ile birlikte eğitim kurumları ile rehberlik ve araştırma merkezlerinde psikososyal destek hizmetlerinin sunulmasına ilişkin görev, yetki ve sorumluluklar ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Ayrıca bu yönerge ile il, ilçe ve okullarda kurulan psikososyal koruma, önleme ve krize müdahale ekiplerinin görev, yetki ve sorumlulukları da belirlenmiştir [6].

Yukarıda belirtilen kanun, yönetmelik ve yönergeler dışında rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin sunulmasında standartların sağlanması için farklı konulara ilişkin genelgeler hazırlanmıştır. Eğitim kurumlarında rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin etkin bir şekilde yürütülmesini sağlamak amacıyla ***“Rehberlik Hizmetleri Genelgesi”*** yayımlanmıştır [7]. Çocuklarımızın ve gençlerin şiddet eylemlerinden ve zararlı maddelerden korunması amacıyla ***“Eğitim Ortamlarında Şiddetin Önlenmesi ve Azaltılması Genelgesi”*** [8] ve okul/kurumlarımızda eğitim-öğretimin güven ortamı içinde şiddet, saldırganlık, zorbalık gibi olumsuz süreçlerden arınarak başarılı bir şekilde yürütülebilmesi için ***“Okullarda Şiddetin Önlenmesi Genelgesi”*** yayımlanmıştır [9]. Öğrencilerimizi sağlığa zararlı alışkanlıklardan korumak ve bağımlılıkla mücadele çalışmaları kapsamında ***“Uyuşturucu Kullanımı ve Bağımlılıkla Mücadele Genelgesi”*** yayımlanmıştır [10].

Bakanlık Merkez Teşkilatı Bünyesinde Sunulan Hizmetler

Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin yürütülmesi Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğünün sorumluluğundadır. Genel Müdürlük bünyesinde bulunan Daire Başkanlıkları aşağıda Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü Teşkilat Şeması'nda sunulmuştur.

Şekil 1: Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü Teşkilat Şeması

Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesinde ilgili Daire Başkanlıkları sorumluluğunda özel eğitim hizmetleri ile rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine ilişkin temel politikalar geliştirilir. Öğrencilerin sosyal duygusal, akademik ve kariyer gelişimlerini desteklemeye yönelik çalışmalar planlanır ve bu çalışmaların eğitim kurumlarında uygulanması sağlanır. Okul ve kurumlarda rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin etkili ve verimli bir şekilde sunulabilmesi için gerekli çalışmalar yürütülür. Rehberlik ve araştırma merkezlerinde sunulan hizmetlerin niteliğini arttırmaya yönelik çalışmalar gerçekleştirilir. Sunulan hizmetler izlenir, değerlendirilir ve hizmetlerin geliştirilmesine ilişkin araştırma, planlama ve geliştirme çalışmaları yürütülür. Hizmetlerin etkin ve verimli bir şekilde sunulmasına yönelik proje faaliyetleri planlanır ve uygulanır. Psikososyal destek hizmetlerine ilişkin planlama ve koordinasyon çalışmaları yürütülür. Travma, stres, ihmal, istismar, şiddet, intihar, sigara, alkol, madde ve internet kullanımı vb. konularda, ilgili kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapılır. Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde yöneltme ve yönlendirme süreçleri planlanır. Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine ilişkin programlar ve materyaller hazırlanır. Programların uygulanma süreçleri izlenir ve değerlendirilir. Bu hizmetlerin sunulmasında ihtiyaç duyulan ölçme araçları belirlenir ve geliştirilir. Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine ilişkin hizmet içi eğitim, kurs ve seminerler ile birlikte hizmetlerin geliştirilmesine yönelik çalıştaylar düzenlenir ^[1].

İl/İlçe Millî Eğitim Müdürlükleri Bünyesinde Sunulan Hizmetler

Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri il yürütme komisyonu tarafından öğrencilerin rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine ilişkin ihtiyaçları değerlendirilerek eğitim kurumlarının okul rehberlik ve psikolojik danışma programında yer vermekle yükümlü olduğu yerel hedefler belirlenir.

Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin il düzeyinde planlanması ve kurumlar arası iş birliğinin sağlanması amacıyla **rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri il yürütme komisyonu** oluşturulmaktadır. Bu komisyon tarafından öğrencilerin rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine ilişkin ihtiyaçları değerlendirilerek eğitim kurumlarının okul rehberlik ve psikolojik danışma programında yer vermekle yükümlü olduğu yerel hedefler belirlenir. Eğitim kurumlarının rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine ilişkin talep ve ihtiyaçları doğrultusunda

aile, öğrenci, öğretmen, yönetici ve diğer kamu personeline yönelik yürütülecek etkinlikler planlanır. Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine ilişkin mahalli hizmet içi eğitim ihtiyaçları belirlenir. Ayrıca rehber öğretmen/psikolojik danışmanı olmayan eğitim kurumlarında rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin yürütülmesi için alınacak tedbirler değerlendirilir ^[1].

Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde Sunulan Hizmetler

İl/ilçe düzeyinde özel eğitim hizmetleri ile birlikte rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerini sunan ve bu hizmetlerin eğitim kurumlarında sunulmasını koordine eden **rehberlik ve araştırma merkezleri** ülkemizde bu hizmetlerin gelişimi noktasında önemli bir yer teşkil etmektedir. Rehberlik ve araştırma merkezleri sorumlu olduğu bölgedeki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesine ilişkin çalışmalarda bölgesindeki rehber öğretmen/psikolojik danışmanlara ve okullara destek sunmakta ve koordinatörlük görevi yapmaktadır. Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine ilişkin görev alanındaki konularla ilgili öğretmenlere, ailelere, öğrencilere ve yöneticilere yönelik eğitim faaliyetleri yürütmektedir. Rehberlik ve araştırma merkezleri velilere sunmuş oldukları hizmetlerle de velilerin çocuklarının eğitimi ile ilgili her türlü desteği alabildikleri önemli kurumlardan biridir.

Rehberlik ve araştırma merkezleri; rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri bölümü ve özel eğitim hizmetleri bölümü olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri bölümü, *okul rehberlik ve psikolojik danışma, psikososyal destek, bireysel ve grupta psikolojik danışma ve rehberlik ile araştırma geliştirme* olmak üzere dört temel hizmet alanında faaliyet göstermektedir. Bu hizmet alanlarının görevleri aşağıda kısaca açıklanmıştır ^[5]:

Okul rehberlik ve psikolojik danışma hizmet alanı kapsamında okul rehberlik ve psikolojik danışma programının hazırlanmasında eğitim kurumlarına müşavirlik hizmeti sunulmaktadır. Rehber öğretmen/psikolojik danışmanı bulunmayan eğitim kurumlarında

genel ve yerel hedeflere yönelik çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Eğitim kurumları ziyaret edilerek rehber öğretmen/psikolojik danışmanlara, öğretmenlere ve eğitim kurumu yöneticilerine müşavirlik hizmeti sunulmaktadır. Eğitim kurumlarının talep ve ihtiyaçları doğrultusunda öğrencilerin sosyal duygusal, akademik ve kariyer gelişimlerini desteklemek amacıyla öğrencilere, ailelere, öğretmenlere yönelik eğitim etkinlikleri düzenlenmektedir. Bulundukları bölgedeki öğrencilerin rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine ilişkin ihtiyaçlarını belirlemek amacıyla çalışmalar yapılmaktadır. İş birliğini güçlendirmek, alanla ilgili güncel bilgileri ve uygulamalardaki iyi örnekleri paylaşmak amacıyla rehber öğretmen/psikolojik danışmanlara yönelik toplantılar düzenlenmektedir.

Psikososyal destek hizmet alanı kapsamında eğitim kurumlarından ulaştırılan risk altındaki öğrencilere ait verileri birleştirerek sorumluluk bölgesine ilişkin risk haritası oluşturulmaktadır. Bağımlılıkla mücadele kapsamında çalışmalar yürütülmektedir. Hakkında danışmanlık tedbir kararı verilen çocuğa ve çocuğun bakımından sorumlu kişilere psikososyal destek hizmetleri sunulmaktadır.

Rehberlik ve araştırma merkezleri; rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri ve özel eğitim hizmetleri bölümü olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri bölümü, *okul rehberlik ve psikolojik danışma, psikososyal destek, bireysel ve grupta psikolojik danışma ve rehberlik ile araştırma geliştirme* olmak üzere dört temel hizmet alanında faaliyet göstermektedir.

Psikososyal destek hizmetlerine yönelik grup rehberlik etkinlikleri ve psikoeğitim programları uygulanmaktadır. Psikososyal destek hizmetlerinin yürütülmesinde il ve ilçe müdürlüklerine müşavirlik hizmeti sunarken, ulusal veya bölgesel etkileri olan afet ve acil durumlarda bölgede sunulan psikososyal destek hizmetlerinin koordinasyon merkezi olarak görev yapmaktadır.

Bireysel ve grupta psikolojik danışma ve rehberlik hizmet alanı kapsamında bireylerin kendini keşfetmesi, bilişsel, duygusal ve davranışsal düzeyde güçlendirilmesi amacıyla ruh sağlığı danışmanlığı hizmeti sunulmaktadır. Aile bireyleri arasındaki iletişim ve ilişkiyi geliştirmek, aile bireylerinin psikolojik iyi oluşlarını desteklemek, ailelere ihtiyaç duydukları konularda bilgi vermek ve gerekli becerileri kazandırarak aile sistemini güçlendirmek amacıyla aile danışmanlığı hizmeti sunulmaktadır. Bireyin ilgi, yetenek, kişilik özellikleri ve mesleki değerleri açısından kendini tanıması, seçeneklerini farketmesi, kariyer kararı vermesi gibi konularda kariyer gelişim sürecini desteklemek amacıyla kariyer danışmanlığı hizmeti sunulmaktadır. Danışma hizmeti talep eden ve özel eğitim ihtiyacı olan bireyin yaşam kalitesini ve bağımsız yaşam becerilerini arttırmak için bireye ve ailesine rehabilitasyon danışmanlığı hizmeti sunulmaktadır. Bireyi tanıma çalışmaları gerçekleştirilmekte ve bireyi tanıma araçlarının geliştirilmesine katkı sağlanmaktadır. Bireylerin rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin müdahale alanı ya da rehber öğretmen/psikolojik danışmanın mesleki yeterlikleri dışında kalan bir uzmanlık alanında yardıma ihtiyaç duyması durumunda, yardım alabileceği düşünülen daha yetkin uzman kişi, kurum ve kuruluşlara yönlendirilmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirilmektedir.

Araştırma geliştirme hizmet alanı kapsamında bulundukları bölgenin ihtiyaçları doğrultusunda bilimsel araştırma yöntem ve tekniklerini kullanarak her eğitim öğretim yılında en az bir araştırma yapma görevi bulunmaktadır. Yapılan araştırma sonuçları doğrultusunda il ve ilçe müdürlüklerine danışmanlık yaparak rehberlik ve araştırma merkezi koordinasyonunda çalışmalar planlanmakta ve yürütülmektedir. Araştırma sonuçları raporlaştırılarak gerektiğinde ilgili kurum ve kuruluşlarla paylaşmakta, kongre ve sempozyumlarda sunulmakta veya yayımlanabilmektedir. Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine ilişkin sorumluluk bölgesindeki ihtiyaçlar doğrultusunda sunulan hizmetlerin niteliğinin geliştirilmesi amacı ile projeler hazırlanmaktadır. Bu projelerin geliştirilmesinde ve

uygulanmasında gerektiğinde üniversiteler veya diğer ilgili kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapılmaktadır. Öğrencilere, ailelere, öğretmenlere yönelik rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine ilişkin broşür, bülten, dergi, kitapçık gibi yayınlar, psikoeğitim programları, grup rehberlik etkinlikleri ile eğitim içerikleri hazırlanarak ilgili hizmet alanında görevli personelin kullanımına sunulmaktadır. Eğitim kurumlarında görevli rehber öğretmen/psikolojik danışmanların bilgi ve becerilerini arttırmaya yönelik konferans, panel gibi bilimsel etkinlikler düzenlenmektedir. Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde kullanılacak ölçme araçlarının tespiti, temini, geliştirilmesi ile rehberlik ve psikolojik danışma servislerine dağıtımına yönelik çalışmalar gerçekleştirilmektedir.

Özet

Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin başta 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu olmak üzere yasal dayanakları bulunmaktadır. Ayrıca MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği ile il ve ilçe düzeyindeki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri ve bu hizmetlerin verildiği özel ve resmî eğitim kurumları ile rehberlik ve araştırma merkezlerindeki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin nasıl yürütüleceği belirlenmiştir. MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Etik Yönergesi, MEB Rehberlik ve Araştırma Merkezi Yönergesi, MEB Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Yönergesi ile birlikte farklı konulara ilişkin genelgeler ile bu hizmetlerin nasıl yürütüleceğine ilişkin esaslar ve standartlar belirlenmiştir. Millî Eğitim Bakanlığı merkez teşkilatı bünyesinde Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü bu hizmetlerin yürütülmesinden sorumludur.

Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin il düzeyinde planlanması ve kurumlar arası iş birliğinin sağlanması amacıyla rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri il yürütme komisyonu oluşturulmaktadır. Ayrıca il ve ilçe düzeyinde bulunan rehberlik ve araştırma merkezleri hem kendi bünyesinde bu hizmetleri sunan hem de bu hizmetlerin eğitim kurumlarında sunulmasını koordine eden kurumlardır.

Rehberlik ve araştırma merkezleri; rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri bölümü ve özel eğitim hizmetleri bölümü olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri bölümü okul rehberlik ve psikolojik danışma, psikososyal destek, bireysel ve grupla psikolojik danışma ve rehberlik ile araştırma geliştirme olmak üzere dört temel hizmet alanında faaliyet göstermektedir.

Kaynakça

- [1]. MEB (2020a). MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği, *Resmi Gazete*, 14.08.2020, Sayı: 31213.
- [2]. MEB (1973). Millî Eğitim Temel Kanunu. *Resmi Gazete* 24 Haziran 1973, Sayı: 14574.
- [3]. Çocuk Koruma Kanunu, (2005). *Resmi Gazete* 15 Temmuz 2005. Sayı: 25876. Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5395.pdf>
- [4]. MEB (2020b). MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Etik Yönergesi. *Tebliğler Dergisi* 31.08.2020. (Sayı: 2756).
- [5]. MEB (2020c). *MEB Rehberlik ve Araştırma Merkezi Yönergesi. Tebliğler Dergisi* 31.08.2020. (Sayı: 2756).
- [6]. MEB (2019). MEB Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Yönergesi. *Tebliğler Dergisi* 13.03.2019. (Sayı: 2739).
- [7]. MEB (2009). Rehberlik Hizmetleri Genelgesi (2018/6), *Resmi Yazı*, 3296874. Erişim Adresi: https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_02/19161431_rehberlik_hizmetleri_genelgesi.pdf
- [8]. MEB (2018). Eğitim Ortamlarında Şiddetin Önlenmesi ve Azaltılması Genelgesi (2009/09), *Resmi Yazı*, 290. Erişim Adresi: <https://orgm.meb.gov.tr>
- [9]. MEB (2006). Okullarda Şiddetin Önlenmesi Genelgesi (2006/26), *Resmi Yazı*, 1324. Erişim Adresi: https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_10/08101631_okullardaiddetinnlenmesigenelgesi.pdf
- [10]. MEB (2014). Uyuşturucu Kullanımı ve Bağımlılıkla Mücadele Genelgesi (2014/20), *Resmi Yazı*, 3938012. Erişim Adresi: https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_09/18112817_genelge.pdf
- [11]. Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2020). *Genel Müdürlük-Birimlerimiz*. Erişim Adresi: <https://orgm.meb.gov.tr/>

BÖLÜM 6

EĞİTİM KURUMLARINDA REHBERLİK VE
PSİKOLOJİK DANIŞMA HİZMETLERİ

Eğitim Kurumlarında Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri

Prof. Dr. Mehmet GÜVEN*

Prof. Dr. Şerife IŞIK*

Prof. Dr. Galip YÜKSEL*

Uzm. Serdar ÖZMEN**

Ayşegül YAMAN KOSDİK**

Anahatlar

- Okul Rehberlik ve Psikolojik Danışma Programı
- Eğitim Kurumlarında Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri
 - Gelişimsel ve Önleyici Hizmetler
 - İyileştirici Hizmetler
 - Destek Hizmetler

Bu bölümde önce okul rehberlik ve psikolojik danışma programı tanıtılmıştır. Ardından Türkiye’de eğitim kurumlarında sunulan rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri hakkında bilgiler verilmiştir. Bu hizmetler gelişimsel ve önleyici hizmetler, iyileştirici hizmetler ve destek hizmetleri olmak üzere üç düzeyde ele alınmıştır. Gelişimsel ve önleyici hizmetler kapsamında sınıf rehberlik programı, bireyi tanıma çalışmaları, bilgi verme, yöneltme ve izleme çalışmaları; iyileştirici hizmetler kapsamında psikolojik danışma, psikososyal destek ve sevk hizmetleri; destek hizmetler kapsamında ise müşavirlik, program yönetimi, araştırma, proje, iş birliği ve mesleki gelişim üzerinde durulmuştur.

* Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı

** Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Okul Rehberlik ve Psikolojik Danışma Programı

Günümüzde okul rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri gelişimsel anlayıştan hareketle genellikle Kapsamlı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Programları modeli temelinde planlanmaktadır. Gelişimsel rehberlik anlayışı, öğrencilerin gelişimlerini sağlıklı sürdürebilmeleri için rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin okul öncesinden üniversite eğitime kadar eğitimin her kademesinde verilmesi gerektiğini vurgular. Bu bağlamda gelişimsel yaklaşımın uygulamaya dönük yönünü ise “*Kapsamlı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Programı*” oluşturmaktadır. Kapsamlı rehberlik ve psikolojik danışma program modeli, kriz yönelimli, iyileştirici/çare bulucu ve önleyici yaklaşımların gelişimsel yaklaşımla bütünleştirilmesini öngörür. Bu model öğrencilere okulda ve genel olarak hayatta başarılı olmaları için ihtiyaç duyduğu beceri ve yaşantıları kazandırmayı hedefler ^[1].

Kapsamlı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Programının Genel Özellikleri

Kapsamlı rehberlik ve psikolojik danışma programları öğrencilerin yaşam kariyeri gelişiminin desteklenmesini amaçlar. Bu amaç doğrultusunda öğrencilerin sosyal duygusal, akademik ve kariyer gelişimlerinin bir bütün olarak desteklenmesi esastır ^[2]. Kapsamlı rehberlik ve psikolojik danışma programının örgütsel yapısını oluşturan bir takım öncüller vardır. Bunlar aşağıda kısaca belirtilmiştir:

- *Sonuç temellidir*; tüm öğrencilerin okulda başarılı olmaları, üniversiteye ve/veya iş yaşamına geçiş yapmaları için gerekli olan yeterlikleri kazanmaları için tasarlanır ^[3].
- *Standart temellidir*; program tüm öğrencilerin kazanmalarının beklenildiği beceri, yeterlik ve davranışları içerir ^[3].
- *Veri tabanlıdır*; program hedeflerine ulaşp ulaşmadığının kontrol edilmesi ve programın öğrenci gelişimine yararlarının kanıtlanması amacıyla öğrenci, öğretmen, veli ve okul yöneticilerinden veri toplanmasına dayanır ^[3].
- *Gelişimseldir ve kapsamlıdır*; program öğrencilerin yeterliklere ulaşmalarını sağlamada düzenli, planlı ve sistematik olarak oluşturulmuştur. Rehberlik ve psikolojik danışma programları; bireyi tanıma, bilgi verme,

müşavirlik, psikolojik danışma, sevk etme, yerleştirme ve izleme gibi etkinlik ve hizmetleri içeren kapsamlı bir programdır [2].

✔ *Ekip çalışmasını gerektirir;* programın merkezini okul rehber öğretmen/psikolojik danışmanı oluşturur ve öğrenciyle yakından ilişkili okul personeli, ebeveynler ve toplum üyeleri ile iş birliğine dayalı bir ilişki içindedir [2].

Okul rehberlik ve psikolojik danışma programının merkezinde öğrencilerin akademik, kariyer ve sosyal-duygusal gelişim alanında gelişim ihtiyaçlarını ele almak ve bütünsel gelişimlerini kolaylaştırmak ile güçlü yönlerini değerlendirmek ve geliştirmek vardır. Aşağıda üç temel gelişim alanına ilişkin bilgiler verilmiştir:

Şekil 1: Gelişim Alanları

Akademik Gelişim

Öğrencilerin okulda ve yaşam boyu etkili öğrenmelerine katkı sağlayacak bilgi, tutum ve becerileri içerir. Örneğin, okula uyum sağlama, uygun akademik anlayış ve sorumluluk bilinci geliştirme, öğrenmeye yönelik güdülenme, akademik plan yapma ve yönetme, ev yaşamı-toplumsal yaşam-iş dünyası ile akademik gelişimi ilişkilendirme gibi.

Kariyer Gelişimi

Öğrencilerin yaşam boyu ve yaşamın her boyutunda kendilerine uygun pek çok seçim yapabilmesi için çeşitli yeterlikler geliştirmeyi içerir. Örneğin kendini tanıma, iş dünyasını araştırma, kariyer kararı alma becerilerini kazanma, kariyer amaçlarına ulaşmalarına ve başarı/doyum sağlamalarına yönelik stratejileri öğrenme ve kişisel nitelikleri ile eğitim ve iş dünyası arasındaki ilişkileri anlama gibi.

Sosyal Duygusal Gelişim

Öğrencilerin kendilerini tanımaları, duygularını anlamaları ve yönetmeleri, kişilerarası sağlıklı ilişkiler geliştirmeleri için gerekli bilgi, tutum ve davranışları edinmelerini içerir. Örneğin karar verme becerisi kazanma, hedefler oluşturma, bu hedeflere ulaşmak için gerekli önlemleri alma ve bu yönde çaba gösterme, kişisel güvenliğini sağlama ve yaşam becerileri geliştirme gibi.

Okul rehber öğretmen/psikolojik danışmanı etkili bir hizmet sunumu için birçok paydaşla iş birliği yapar. Bu koordineli çaba sayesinde okul rehberlik ve psikolojik danışma programı okul misyonunun ayrılmaz bir parçası hâline gelir. Aşağıda okul rehberlik ve psikolojik danışma programının başarıya ulaşabilmesi için ilgililerin programla ilgili sorumlulukları özetlenmiştir ^[4].

PAYDAŞLAR	PROGRAM SORUMLULUKLARI
Rehber Öğretmen/ Psikolojik Danışmanlar	Her öğrencinin başarıya ulaşmasını sağlamak için proaktif liderlik sağlama, okul rehberlik ve psikolojik danışma programını yönetme ve belirtilen hedefleri, standartları, yeterlikleri karşılamak için öğrenci ile ilişkili tüm kişilerle faaliyetleri koordine etme.
Öğretmenler	Öğrencilerin gelişim alanlarına yönelik yeterlikleri kazanmalarını desteklemek amacıyla sınıf rehberliği etkinliklerini uygulama, geliştirme, program hedeflerine ilişkin etkinliklerde rehber öğretmen/psikolojik danışmanı ile iş birliği yapma.
Yöneticiler	Okul rehberlik ve psikolojik danışma programı geliştirme ve uygulama sürecinde liderlik yapma, programın paydaşları arasında iş birliğini teşvik etme ve destekleme, programın geliştirilmesi, uygulanması ve değerlendirilmesi sürecinde gerekli olan kaynakları sağlama.
Veliler	Çocuklarının akademik, kariyer ve sosyal duygusal gelişimini desteklemek amacıyla okul personeli ile iş birliği yapma, okuldaki kurullarda görev alma, program hedeflerini topluma tanıtmaya.
Toplumsal Kurum ve Kuruluşlar	Okul rehberlik ve psikolojik danışma programının hedeflerine ulaşmasını sağlamak amacıyla finansal destek sağlama, topluma programın hedeflerini tanıtmada aracılık yapma.

Tablo 1: Paydaşlar ve program sorumlulukları

Türkiye’de Okul Rehberlik ve Psikolojik Danışma Programı

Günümüzde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerini program ya da meslek seçimi sorunları ile sınırlandıran ve çare bulucu yardım sağlamaya ağırlık veren geleneksel modellerin yerine gelişimsel rehberlik anlayışı benimsenmiştir. ABD’de 1960’li yıllarda ortaya çıkan ve 1980’li yıllarda okullarda uygulanmaya başlayan kapsamlı rehberlik ve psikolojik danışma programı, Türkiye’de 1990’lı yılların sonunda tartışılmaya başlanmıştır. Erkan ve arkadaşları (2006) Millî Eğitim Bakanlığı ile iş birliği içinde kapsamlı rehberlik ve psikolojik danışma modelini Türkiye koşullarına uyarlama çalışmaları kapsamında, Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri Modeli’ni geliştirmiştir ^[5]. Bu model kapsamında Türkiye’de ilk kez sistemli olarak 2006-2007 eğitim öğretim yılında ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında, gelişimsel rehberlik anlayışı ile hazırlanan ve 1-12. sınıf kazanımlarını içeren kapsamlı rehberlik ve psikolojik danışma programı, haftalık ders çizelgesinde yer alan rehberlik saatlerinde sınıf rehber öğretmeni ve rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar tarafından uygulanmaya başlanmıştır. Sonraki yıllarda eğitim sisteminde meydana gelen değişiklikler, programın uygulanma sürecinde yaşanan deneyimler, programla ilgili yapılan araştırmalar ışığında Erkan (2017) *“yeni okul psikolojik danışma ve rehberlik program modeli”* önermiştir ^[6]. Millî Eğitim Bakanlığı da bu modelden yararlanarak Okul Rehberlik ve Psikolojik Danışma Program Modeli’ni oluşturmuştur.

Bu modele göre okul rehberlik ve psikolojik danışma programı, eğitim kurumunun tür, kademe, özellikleri ile öğrencilerin ihtiyaçları, gelişim dönemi özellikleri ve risk altındaki öğrenciler dikkate alınarak hazırlanan, ortak bir anlayış ve iş birliği içerisinde uygulanan ve kanıta dayalı olarak değerlendirilen programı ifade eder. Bu program ihtiyaç temelli olarak hazırlanır ve kanıta dayalı olarak değerlendirilir. Eğitim kurumlarında rehber öğretmen/psikolojik danışman, sınıf rehber öğretmenleri, öğretmenler ve eğitim kurumu yöneticileri ile iş birliği içerisinde uygulanır. Programın uygulanmasında gelişimsel ve önleyici hizmetler, iyileştirici hizmetler ve destek hizmetler esas alınır ^[7].

Okul rehberlik ve psikolojik danışma programının hazırlanma sürecini öğrencilerin rehberlik ve psikolojik danışma ihtiyaçlarının, hedeflerin, hedeflere uygun içerik ve etkinliklerin belirlenmesi ile değerlendirme süreçlerinin belirlenmesi basamakları

oluşturmaktadır. Programın hazırlanması sürecinde ilk olarak öğrencilerin rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine ilişkin ihtiyaçları belirlenmektedir. İhtiyaçlar belirlenirken eğitim kurumlarındaki öğrenci, veli ve öğretmenlerin görüşleri alınmaktadır. İhtiyaç analizi sonuçlarından okul, il ve Bakanlık düzeyindeki öncelikli

Okul rehberlik ve psikolojik danışma programının hazırlanma sürecini öğrencilerin rehberlik ve psikolojik danışma ihtiyaçlarının, hedeflerin, hedeflere uygun içerik ve etkinliklerin belirlenmesi ile değerlendirme süreçlerinin belirlenmesi basamakları oluşturmaktadır.

hedeflerin belirlenmesi sürecinde yararlanılmaktadır. Okul rehberlik ve psikolojik danışma programında belirlenen hedeflere, gelişimsel ve önleyici hizmetlere, iyileştirici hizmetlere ve destek hizmetlere, okuldaki tüm öğrencileri kapsayacak faaliyetlere ve değerlendirme süreçlerine yer verilmektedir. Program tüm paydaşlar ile birlikte ortak bir anlayış ve işbirliği içerisinde uygulanmaktadır. Programın uygulanması sürecinde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin sunumuna ilişkin veriler e-rehberlik sistemine işlenmektedir [8]. Programın etkililiği ise hem süreç

içerisinde hem de eğitim öğretim yılı sonunda değerlendirilmektedir. Bu süreçte kısa, orta ve uzun vadeli değerlendirme sonuçları doğrultusunda düzeltici ve geliştirici çalışmalara yer verilerek, programın hesap verebilirlik açısından niteliği arttırılmaya çalışılmaktadır.

OKUL REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA PROGRAMI

Programın Tasarlanması	Oğrencilerin rehberlik ve psikolojik danışma ihtiyaçlarının belirlenmesi	Nitel Değerlendirme (İhtiyaç analizi formları, ölçek, anket vb.) Nitel Değerlendirme (Görüşme Formları, gözlem kayıtları vb.)
	Hedeflerin belirlenmesi	Genel Hedefler Yerel Hedefler Özel Hedefler
	Hedefleri gerçekleştirmeye yönelik içerğin belirlenmesi	Öğrenci Veli Öğretmen
	Etkinliklerin (Faaliyetlerin) belirlenmesi	Bireysel Çalışmalar Grup Çalışmaları
	Değerlendirme süreçlerinin belirlenmesi	Süreç Değerlendirme Sonuç Değerlendirme

Programın Uygulanması	Gelişimsel ve Önleyici Hizmetler	Sınıf Rehberliği Uygulamaları Bireysel Tanıma Çalışmaları Bilgi Verme Çalışmaları Yöneltilme ve İzleme
	İyileştirici Hizmetler	Psikolojik Danışma Psikososyal Destek Sevki
	Değerlendirme süreçlerinin belirlenmesi	Müşavirlik Program Yönetimi, Araştırma-Geliştirme, Proje İşbirliği Mesleki Gelişim

Programın Değerlendirilmesi	Kısa Vadeli Değerlendirme	Feed back sağlama (Düzeltilici ve Geliştirici Çalışmalar), Hesap Verebilirlik (Accountability)
	Orta Vadeli Değerlendirme	
	Uzun Vadeli Değerlendirme	

Tablo 2: Okul rehberlik ve psikolojik danışma programı

Eğitim Kurumlarında Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri

Eğitim kurumlarında sunulan rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri; gelişimsel ve önleyici hizmetler, iyileştirici hizmetler ve destek hizmetler olmak üzere üç grupta toplanmıştır.

Millî Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği'ne (2020) göre eğitim kurumlarında sunulan rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri; gelişimsel ve önleyici hizmetler, iyileştirici hizmetler ve destek hizmetler olmak üzere üç grupta toplanmıştır. Aşağıda bu hizmetler kapsamında yürütülen çalışmalar hakkında bilgiler verilmiştir ^[7].

Gelişimsel ve Önleyici Hizmetler

Öğrencilerin bir bütün olarak gelişimlerini desteklemek ve gelişimlerini olumsuz yönde etkileyebilecek risk etmenlerini azaltarak, koruyucu etmenleri artırmak amacıyla sunulan hizmetlerdir. Bu hizmetler kapsamında yer alan sınıf rehberlik programı, bireyi tanıma çalışmaları, bilgi verme, yöneltme ve izleme çalışmalarıyla ilgili olarak aşağıda bilgiler verilmiştir.

Sınıf Rehberlik Programı

Sınıf rehberlik programı öğrencilerin sosyal duygusal, akademik ve kariyer gelişim alanlarına yönelik olarak belirlenmiş kazanımların sınıflarda grup etkinlikleri yolu ile öğrencilere sistemli bir şekilde sunulmasını amaçlayan programı ifade etmektedir.

Gelişimsel rehberlik anlayışı, eğitim kurumlarındaki bütün öğrencilere rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin sunulmasını esas alır. Bu yaklaşım, öğrencilerin rehberlik ihtiyaçları doğrultusunda sistemli ve programlı bir şekilde hazırlanan etkinlikler yoluyla gelişimlerinin desteklenmesini amaçlar. Bu etkinlikler, seminerler ve konferanslar gibi büyük grup etkinlikleri yoluyla sunulabileceği gibi sınıf rehberlik programları yoluyla da sunulabilir ^[2]. Sınıf rehberlik programı öğrencilerin sosyal duygusal, akademik ve

kariyer gelişim alanlarına yönelik olarak belirlenmiş kazanımların sınıflarda grup etkinlikleri yolu ile öğrencilere sistemli bir şekilde sunulmasını amaçlayan programı ifade etmektedir ^[7]. Okul rehberlik programının en önemli öğelerinden biri olan sınıf rehberlik programları ^[9] gelişimsel ve önleyici niteliktedir ^[10].

Türkiye’de 2020 yılında MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından okul öncesinden üniversiteye kadar tüm sınıf düzeylerini kapsayacak şekilde yeni Sınıf Rehberlik Programı (SRP) hazırlanmıştır [11]. Bu programın hazırlanmasında 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’nda ifade edilen Türk Millî Eğitimi’nin Genel Amaçları ile Temel İlkeleri ve 2023 Eğitim Vizyonu esas alınmıştır. Program 2023 Eğitim Vizyonu’na paralel olarak sadece beceri kazandırmayı değil, öğrencilerin edindikleri bilgileri beceriye, becerilerini de görgüye taşımalarına katkı sağlamak amacı ile hazırlanmıştır.

Sınıf rehberlik programı ile:

- Öğrenme yaşantıları yoluyla kendini tanıyabilen,
- Kendi ve başkalarının duygularını anlayan ve kendi duygularını ifade edebilen,
- Kişiler arası iletişim becerileri ve karakter güçleri gelişmiş,
- İçinde bulunduğu çevresine ve topluma uyum sağlayabilen,
- Problem çözme ve karar verme becerilerine sahip,
- Kendine uygun ders, dal/alan ve meslek seçebilen,
- Akademik planlama ve kariyer planlama yapabilen,
- Hayat boyu öğrenme modelini alışkanlık hâline getiren,
- Çalışarak üretmenin önemini benimseyen,
- İyi oluş düzeyleri yüksek bireyler yetiştirmek amaçlanmıştır.

Bu amaçlar doğrultusunda sınıf rehberlik programının her aşamasında soruna odaklı bir yaklaşımdan ziyade öğrencileri gelecekte karşılaşılabilecekleri sorunlara karşı hazırlıklı hâle getirmeyi amaçlayan, gelişimsel, yeterli ve güç temelli bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu yaklaşımla paralel olarak da kazanımların tamamı olumlu cümlelerle ifade edilmiş, sorunlara ve zayıf yönlere değil, olumlu yönlere vurgu yapılmıştır. Bu amaç için akademik, kariyer ve sosyal duygusal gelişim alanlarının amaçları, yeterlikleri ve kazanımları belirlenmiştir. Aşağıda kazanımlara temel teşkil eden genel amaçlar ve yeterlik alanları sunulmuştur:

Akademik gelişim alanı amaçları

Akademik gelişim alanı kapsamında öğrencilerin; (1) Öğrenim gördükleri okula ve okulun çevresine uyum sağlamalarına, eğitsel amaçları çerçevesinde okul ve okulun çevresindeki imkânlardan yararlanmalarına, okul ve sınıf kurallarını benimsemelerine ve okula aidiyet duygusu geliştirmelerine katkı sağlayacak bilgi, beceri ve tutumu edinmeleri, (2) Akademik çalışmalarında devamlılık, kararlılık ve çaba gösterme, sorumluluk üstlenme, çalışmalarına değer verme ve hayat boyu öğrenme konularına yönelik uygun akademik anlayış ve sorumluluk bilinci geliştirmeleri, (3) Akademik gelişimleri ve başarıları için gereken bilgi, beceri ve tutumu kazanmaları, onları eğitsel başarıya götüren strateji, yöntem ve teknikleri edinmeleri amaçlanmaktadır. Bu amaçlar için aşağıdaki yeterlikler belirlenmiştir:

- (a) Okula ve okulun çevresine uyum
- (b) Akademik anlayış ve sorumluluk bilinci geliştirme
- (c) Eğitsel planlama ve başarı

Kariyer gelişim alanı amaçları

Kariyer gelişim alanı kapsamında öğrencilerin; (1) Kariyer gelişimi sürecinde kariyer bilgisini kullanarak kariyer farkındalığı kazanmaları, (2) Eğitsel süreçleri kariyer amaçları ile ilişkilendirerek kariyer hazırlığı yapmaları, (3) Kariyer kararı vererek kariyer planını uygulamaya koymaları amaçlanmaktadır. Bu amaçlar için aşağıdaki yeterlikler belirlenmiştir:

- (a) Kariyer farkındalığı
- (b) Kariyer hazırlığı
- (c) Kariyer planlama

Sosyal duygusal gelişim alanı amaçları

Sosyal duygusal gelişim alanı kapsamında öğrencilerin; (1) Kendilerini tanımaları, duygularını anlamaları ve yönetmeleri, kişilerarası sağlıklı ilişkiler geliştirmeleri için gerekli bilgi, tutum ve davranışları edinmeleri, (2) Kararlar vermeleri, amaçlar oluşturmaları, amaçlara ulaşmak için gerekli önlemleri almaları ve bu yönde çaba

göstermeleri, (3) Kişisel güvenliğini sağlamaları ve yaşam becerileri geliştirmeleri amaçlanmaktadır. Bu amaçlar için aşağıdaki yeterlikler belirlenmiştir:

- (a) Benlik farkındalığı
- (b) Duyguları anlama ve yönetme
- (c) Kişiler arası beceriler
- (d) Karar verme
- (d) Kişisel güvenliğini sağlama

Sınıf rehberlik programı, günümüz ihtiyaçları ve güncel okul rehberlik ve psikolojik danışma programı yaklaşımları dikkate alınarak hazırlanan özgün bir programdır. Bu programda;

Sınıf rehberlik programı günümüz ihtiyaçları ve güncel okul rehberlik ve psikolojik danışma programı yaklaşımları dikkate alınarak hazırlanan özgün bir programdır.

- Tek bir modele dayanmak yerine özellikle gelişimsel, yeterlik, güç temelli, problem odaklı ve kültürel farklılıkları dikkate alan kapsayıcı bir yaklaşım benimsenmiştir.
- Gelişim alanlarına ilişkin yeterlik alanları çeşitlendirilmiş ve açık bir şekilde belirlenmiştir. Yeterlikler ve kazanımlar; öğrencilerin yaşları, zihinsel, sosyal duygusal ve fiziksel gelişimleri ile gelişim görevleri dikkate alınarak hazırlanmıştır.
- Gelişim alanlarında duyguların farkındalığına ve ifade edilmesine özen gösterilmiştir.
- Kazanımlar yazılırken program geliştirme sürecinde öğrencilerin, velilerin ve öğretmenlerin rehberlik ihtiyacını ortaya koyan Rehberlik İhtiyacı Belirleme Anketi-RİBA sonuçları, paydaşların katılımı ile gerçekleştirilen çalıştaylar kapsamında öğretmenlere uygulanan ihtiyaç analizi ile elde edilen veriler, “Karakter Güçleri ve Erdemler”, “21. Yüzyıl Becerileri” olarak adlandırılan yeni nesil beceriler ve Millî Eğitim Bakanlığı tarafından tanımlanan “Kök Değerler” dikkate alınmıştır.

- Duyuşsal davranış kazandırmanın bir süreç olduğu ve tekrarlanması gerektiği dikkate alınarak kazanımların kapsayıcı olmasına özen gösterilmiş ve bazı kazanımlar farklı sınıf düzeylerinde tekrar edilmiştir.
- Akademik gelişim alanında, hayat boyu gelişim ve değişim anlayışından hareketle öğrencilerin kendi öğrenmelerinin sorumluluğunu alması, akademik anlayış geliştirmeleri, akademik çalışmalarında öz düzenleme becerilerini kazanmaları amaçlanmaktadır.
- Kariyer gelişim alanında, içinde bulunduğumuz dijital çağda mesleklerin hızlı ve sürekli olarak değiştiği fikrinden hareketle öğrencilerin mesleklerin değişebileceği ve gelişebileceği anlayışını kazanmaları ve kendi kariyer planlarını bu anlayışa dayanarak geliştirmeleri benimsenmiştir. Bu gelişim alanında, öğrencilerin içinde bulundukları kariyer gelişim döneminin özellikleri ve kariyer gelişim görevleri dikkate alınmıştır.
- Sosyal duygusal gelişim alanında, öğrencilerin içinde bulundukları sosyal gruplarda başarılı olmaları için neleri bilmeleri ve nasıl davranmaları gerektiğiyle ilgili becerileri kazandırmak benimsenmiştir. Bunun yanı sıra, zihinsel gelişime de destek sağlayan duygularını anlamalarına, tanımlarına, ifade etmelerine ve yönetmelerine odaklanılmıştır.

Sınıf Rehberlik Programında Karakter Güçleri ve Erdemler

Pozitif psikolojide olumlu ve güçlü özellikler olarak ifade edilen erdemler ve karakter güçleri, bireyin iyi olma düzeyine katkı sağlayan ve geliştirilebilir özelliklerdir. Karakter güçleri, her bireyde farklı düzeylerde bulunan, bireyin duygu, düşünce ve davranışlarıyla ortaya konan pozitif özellikler olarak tanımlanır. Bireyin iyi oluşuna ve yaşam doyumuna katkı sağlayan ve ahlaki açıdan değerli olan özellikler sınıf rehberlik programında erdemler ve karakter güçleri olarak sınıflandırılmıştır.

Sınıf rehberlik programında gelişim alanlarına göre incelendiğinde sosyal duygusal gelişim alanında 163, akademik gelişim alanında 65, kariyer gelişim alanında 62 olmak üzere toplam 290 kazanım yer almaktadır. Söz konusu kazanımlar sınıf rehberlik etkinlikleri yoluyla öğrencilere kazandırılmaktadır. Etkinlik süreci ise

sınıf rehber öğretmenleri ile okul rehber öğretmeni/psikolojik danışmanların iş birliği içerisinde gerçekleştirilmektedir.

Sınıf rehberlik programında yer alan kazanımların değerlendirilmesi sürecinde çoklu değerlendirme yöntemlerinin kullanılması benimsenmiştir. Bu kapsamda; *sürece, algıya ve sonuca dayalı* değerlendirme yöntemleri bir arada kullanılmıştır. Sürece dayalı değerlendirmede programın uygulanmasına ilişkin kanıtlar toplanarak program kapsamında yürütülen uygulamaların kime, nasıl, ne zaman, nerede, ne sıklıkla, ne kadar süre ile yapıldığına ilişkin bilgiler edinilmektedir. Algıya dayalı değerlendirmede program kapsamında öğrencilerin neler edindikleri ve öğrendiklerine ilişkin olarak öğrencilerin etkinlikler sonucunda tutum veya inançlarındaki değişimler, edindikleri beceriler veya bilgi düzeylerindeki artış değerlendirilmektedir. Sonuca dayalı değerlendirmede ise uygulanan programın öğrencilerin tutum, beceri veya bilgileri kullanma yeteneklerini olumlu yönde etkileyip etkilemediğine ilişkin kanıtlar elde edilmektedir. Bu veriler anlık, orta süreli ve uzun süreli sonuç verileri şeklinde program kapsamında uygulanan etkinliklerden hemen sonra veya 3 aylık, her dönemde bir olmak üzere veya daha büyük eğilim veya örüntüleri ortaya koyabilmek açısından yıllık yapılan değerlendirmelerle elde edilmektedir. Sonuç olarak kazanımların ve programın değerlendirilmesinde; uygulama sürecinde kazanım etkinlikleri ile ulaşılan öğrenci sayıları (süreç değerlendirmesi), etkinliklerde ve etkinlik sonrasında başta öğrenciler olmak üzere, öğretmen ve veliler gibi hedef kitleye uygulanacak olan ölçek, anket ve diğer ölçümlerle elde edilen veriler (algıya dayalı değerlendirme) ve öğrencilerin belirli aralıklarla başarı, okula devam, okul memnuniyeti, disiplin suç oranlarının incelenmesi ile elde edilen veriler (sonuç değerlendirmesi) kullanılmaktadır.

Bireyi Tanıma Çalışmaları

Öğrencilere etkili ve verimli bir şekilde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri sunabilmenin temel koşullarından biri, onların fiziksel ve kişisel özellikleri, yetenek, ilgi ve değerleri, güçlü ve geliştirilmesi gereken yönleri, başarı durumu, amaç ve beklentileri, ailesel özellikleri vb. yönleri hakkında tanıma çalışmaları yapmaktır. Bireyi tanıma çalışmaları, öğrenciye verilecek öncelikli rehberlik hizmetlerini belirlemenin yanında, onun kendini daha iyi tanıması ve değerlendirmesine katkı

Bireyi tanıma çalışmaları, öğrenciye verilecek öncelikli rehberlik hizmetlerini belirlemenin yanında, onun kendini daha iyi tanıması ve değerlendirmesine katkı sağlar.

sağlar. Tanıma çalışmaları sayesinde öğrenci kendi özelliklerini dikkate alarak daha gerçekçi ve isabetli yönelimlerde bulunacak ve daha doğru kararlar verebilecektir. Bunun gerçekleşebilmesi için öğrenci hakkında elde edilen bilgilerin mutlaka onunla paylaşılması gerekir ^[12]. Bireyi tanıma hizmetleriyle elde edilen bilgiler psikolojik danışma başta olmak üzere, bilgi toplama ve bilgilendirme, yöneltme- yerleştirme ve izleme hizmetlerinde de kullanılmaktadır. Bu anlamıyla bireyi tanıma çalışmaları diğer rehberlik hizmetlerinin de önkoşulu niteliğindedir ^[13].

Okullarda bireyi tanıma çalışmaları kapsamında öğrenciler hakkında toplanan bilgiler, okul rehberlik ve psikolojik danışma servisi yanında okul yöneticileri, öğretmenler ve velilere de katkı sağlar.

Okullarda bireyi tanıma çalışmaları kapsamında öğrenciler hakkında toplanan bilgiler, okul rehberlik ve psikolojik danışma servisi yanında okul yöneticileri, öğretmenler ve velilere de katkı sağlar. Okul yöneticileri bu bilgilerden yararlanarak okulda öğrenciler için daha gerçekçi planlama ve düzenlemeler yapabilirler. Öğretmenler, bu bilgilere dayanarak öğrencilerini daha iyi tanıyabilir ve ona göre akademik yardımda bulunabilirler. Veliler de çocuklarıyla ilgili toplanmış bilgiler sayesinde çocuklarını daha iyi tanıyarak onlarla ilgili alınacak eğitsel, mesleki, psikolojik ve sosyal kararları daha iyi kavrayabilirler ve dolayısıyla da çocuklarına ve okula daha çok yardımcı olabilirler ^[14].

Bireyi tanıma çalışmalarında öğrencilerin özelliklerini belirlemek ve onları daha iyi tanımak amacıyla çeşitli bireyi tanıma tekniklerinden yararlanılır. Bu konuda literatürde genellikle testler (yetenek, başarı, ilgi, kişilik ve tutum testleri) ve test dışı teknikler (gözlem, dereceleme ölçekleri, anekdot kayıtları, görüşme, anket, sosyometri, bil-kim, problem tarama listesi, otobiyografi vb.) şeklinde yaygın bir sınıflandırma ^{[15]; [16]; [17];[18]} vardır. Bu tekniklerin her birinin kendine özgü kullanılış amacı, belirlediği özellikler, uygulama, değerlendirme ve yorumlama biçimi vardır. Bunların bir kısmı uzmanlık bilgi ve becerisi gerektirirken, bir kısmı da kısa süreli bir eğitimle öğrenilip kullanılacak tekniklerdir. Uzmanlık bilgisi ve becerisi gerektirmeyen bazı test dışı teknikleri öğretmenler de kullanabilirler.

Ancak öğretmenlerin bu teknikleri kullanırken ve değerlendirirken rehber öğretmen/psikolojik danışman ile iş birliği içinde olmasında yarar vardır.

MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği'nin 21. maddesinin “Gelişimsel ve Önleyici Hizmetler” başlığı altındaki “b” bendinde rehber öğretmen/psikolojik danışmanın bireyi tanıma çalışmaları kapsamındaki görevi “Bireyi tanıma tekniklerini uygular, değerlendirmelerini

raporlaştırarak öğrencilere geribildirimde bulunur ve ilgililerle paylaşır. Gerektiğinde bireyi tanıma tekniklerini geliştirme çalışmalarına katılır.” şeklinde belirtilmektedir. Adı geçen yönetmeliğin 23. maddesinde sınıf rehber öğretmenlerinin bireyi tanıma çalışmalarıyla ilgili görevlerine de yer verilmiştir. Bunlar ^[7]: c) Öğrencilerinin rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine ilişkin ihtiyaçlarını belirleyerek okul rehberlik ve psikolojik danışma programına yansıtılmak üzere rehberlik ve psikolojik danışma servisine iletir. e) Bireyi tanıma tekniklerinden uzmanlık bilgisi gerektirmeyenleri rehber öğretmen/psikolojik danışman ile iş birliği yaparak sınıfında uygular, sonuçlarını rehberlik ve psikolojik danışma servisi ile paylaşır.

İlgili yönetmelikte de görüldüğü üzere eğitim kurumlarında öğrencileri tanıma çalışmalarında rehber öğretmen/psikolojik danışmanın bireyi tanıma tekniklerini uygulamak, değerlendirmek, öğrencilere geribildirimde bulunmak ve ilgililerle paylaşmak gibi önemli bir görevi ve sorumluluğu vardır. Aynı zamanda öğretmenlerin de rehber öğretmen/psikolojik danışman ile iş birliği yaparak uzmanlık bilgisi gerektirmeyen bazı teknikleri öğrencilere uygulayarak sonuçlarını rehberlik ve psikolojik danışma servisi ile paylaşmak gibi bir sorumluluğu bulunmaktadır.

”
Uzmanlık bilgisi ve becerisi gerektirmeyen bazı test dışı teknikleri öğretmenler de kullanabilirler. Ancak öğretmenlerin bu teknikleri kullanırken ve değerlendirirken rehber öğretmen/psikolojik danışman ile iş birliği içinde olmasında yarar vardır.

”
Eğitim kurumlarında öğrencileri tanıma çalışmalarında rehber öğretmen/psikolojik danışmanın bireyi tanıma tekniklerini uygulamak, değerlendirmek, öğrencilere geribildirimde bulunmak ve ilgililerle paylaşmak gibi önemli bir görevi ve sorumluluğu vardır.

Eğitim kurumlarında bireyi tanıma çalışmalarının belli ilkeler doğrultusunda düzenli ve sistemli bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir. Bu konuda kullanılacak yöntem ve tekniklerin geliştirilmesi ve hazırlanmasından uygulanması, değerlendirilmesi ve sonuçlarının paylaşılmasına kadar geçen süreçte dikkat edilmesi gereken ilke ve kurallar aşağıda belirtilmiştir ^{[15]; [19]; [20]; [21]; [22];}:

1. Bireyi tanıma hizmetlerinde temel amaç bireyin kendini anlaması, yeteneklerinin, ilgilerinin, güçlü ve geliştirilmesi gereken yönlerinin farkına varması ve kendisiyle ilgili edindiği bilgiler çerçevesinde kararlar almasına yardımcı olmaktır.
2. Öğrencileri tanıma çalışmalarının okuldaki tüm öğrencileri kapsayacak şekilde yürütülmesi gerekir. Çünkü her öğrenci kendisi hakkında daha fazla bilgiye ihtiyaç duyabilir. Ancak bireyi tanıma çalışmalarında eldeki bütün teknikleri uygulama çabasına girişilmemelidir.
3. Bireyi tanıma çalışmalarının etkili ve verimli olabilmesi için okul personelinin iş birliği içinde hareket etmesinde yarar vardır.
4. Öğrenciler, gelişim ve değişim süreci içinde olduklarından ve eldeki bilgiler zamanla değişebileceğinden bireyi tanıma çalışmaları süreklilik göstermelidir.
5. Öğrencilerle ilgili toplanan bilgilerin geçerli ve güvenilir olabilmesi için kullanılan tekniklerin ve ölçme araçlarının da geçerli ve güvenilir olması gerekir.
6. Tanıma çalışmalarında öğrencileri olabildiğince farklı yönleri ve özellikleriyle tanımaya çalışmakta yarar vardır.
7. Bireye farklı zamanlarda uygulanan ölçme araçları ya da tekniklerden elde edilen bilgileri ayrı ayrı ele alıp değerlendirmek yerine bir bütün olarak değerlendirmek ve yorumlamak bireyin farklı yönlerini bir arada görmek bakımından daha uygun olacaktır.
8. Bireyi tanımada kullanılan teknikler sadece birer araçtır. Bir teknik ya da ölçme aracı uygulamak amaç hâline getirilmemelidir.

9. Öğrenciler hakkında toplanan ve gizlilik niteliği taşımayan bilgilerden ihtiyaç durumunda okul yöneticileri, öğretmenler ve velilerin de yararlanması sağlanmalıdır.

10. Bireyi tanıma çalışmaları sürdürülürken mesleki etik kurallara uyulmalıdır.

Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde bireyi tanıma çalışmaları önemli ve gerekli olmasının yanında belli ilkeleri ve kuralları olan bir süreçtir.

Yukarıda belirtilen ilke ve kurallardan da anlaşıldığı gibi, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde bireyi tanıma çalışmaları önemli ve gerekli olmasının yanında belli ilkeleri ve kuralları olan bir süreçtir.

Bilgi Verme Çalışmaları

Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri içinde yer alan bilgi verme çalışmaları, öğrencilerin sosyal duygusal, akademik ve kariyer gelişim alanlarında ihtiyaç duyabilecekleri bilgileri çeşitli kaynaklardan toplayarak düzenleme ve bunları öğrencilerle paylaşma şeklinde yürütülen çalışmaları kapsar. Bu bilgilerin bir kısmı okul içi program, uygulama ve etkinliklerle ilgiliyken, bir kısmı da öğrencilerin ihtiyaç duyabileceği okul dışı bilgilerdir ^[12]. Gerek okul içinden gerekse okul dışından toplanacak ve öğrencilerle paylaşılacak bilgileri sosyal duygusal, akademik ve kariyer gelişimine ilişkin bilgiler olarak üç grupta toplamak mümkündür ^[15]. Sosyal duygusal gelişime ilişkin bilgiler; öğrencilerin kişisel gelişim ve uyumunu desteklemeyi amaçlayan bedensel, bilişsel ve psikososyal gelişim ve kişilerarası ilişkilerle ilgili bilgilerdir. Akademik gelişime ilişkin bilgiler; öğrencinin öğrenim yaşamı boyunca ihtiyaç duyabileceği okul içi programlar, seçmeli dersler, eğitsel ve sosyal etkinlikler, okul kuralları, öğrenciyi ilgilendiren yönetmelikler, okulda ve okul çevresinde yararlanabileceği eğitsel olanaklar, verimli çalışma ve başarılı olma yolları, öğrenme stilleri, üst eğitim kurumları hakkındaki bilgilerdir. Kariyer gelişimine ilişkin bilgiler ise öğrencilerin ilgi, yetenek ve kişilik özelliklerine uygun mesleki

Bilgi verme çalışmaları, öğrencilerin sosyal duygusal, akademik ve kariyer ve gelişim alanlarında ihtiyaç duyabilecekleri bilgileri çeşitli kaynaklardan toplayarak düzenleme ve bunları öğrencilerle paylaşma şeklinde yürütülen çalışmaları kapsar.

yönelimde bulunabilmeleri amacıyla mesleklerin tanıtımı, meslek seçiminde dikkat edilmesi gereken hususlar, meslek sahibi olmanın önemi, kariyer planlama, iş ve mesleğe hazırlayan kurum ve kurslar, çevredeki iş olanakları ve çalışma koşulları, iş yaşamına yönelik beceriler, öz geçmiş hazırlama gibi konulara ilişkin bilgilerdir. Bu konulardaki bilgilerin uygun yöntemlerle güvenilir kaynaklardan toplanarak öğrencilerin yararlanabileceği bir duruma getirilmesi gerekir. Bilgilerin toplanmasından sonra önemli olan, bu bilgilerin uygun yöntemlerle ve zamanında öğrencilerle paylaşılmasıdır.

MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği'nin 21. maddesinin "Gelişimsel ve Önleyici Hizmetler" başlığı altındaki "c" bendinde rehber öğretmen/psikolojik danışmanın bilgi verme çalışmaları kapsamındaki görevi; "Öğrencilerin sosyal duygusal, akademik ve kariyer gelişim alanlarında ihtiyaç duydukları bilgileri bireysel çalışmalar, grup çalışmaları veya yayın hazırlama yoluyla öğrencilerle paylaşır" şeklinde belirtilmektedir ^[7]. Rehber öğretmen/psikolojik danışman bilgi verme çalışmalarını yürütürken öğretmenlerle iş birliği yaparak bazı konuların öğrencilerle paylaşılmasında onlardan destek alabilir. Kısa ve öğrencilere acil olarak iletilmesi gereken bilgiler derslerde öğretmenler kanalıyla öğrencilere iletilir. Ayrıca öğrencilerin görebilecekleri yerlerde duyuru panoları, okul gazetesi, haber bültenleri yoluyla da bilgilendirme çalışmaları yapılabilir. Bilgilendirme amacıyla okulda konferans veya panel düzenlenebilir, tanıtım ve bilgilendirme amaçlı gezi ve incelemeler yapılabilir ^[12]. Okulun web sayfası, öğrencilerin veya velilerin e-posta adresleri, çevrim içi görüşmeler yoluyla da uygun olan bazı bilgiler paylaşılabilir.

Yönelme ve izleme çalışmaları, bireyi tanıma ve bilgi verme hizmetleriyle bağlantılı ve bir anlamda bu hizmetlerin devamı olarak, öğrencilerin kendi ilgi, yetenek ve ihtiyaçları doğrultusunda alan/dallara, üst eğitim kurumlarına, seçmeli derslere, sosyal, kültürel ve eğitsel etkinliklere, sosyal kulüplere, iş ve meslek alanlarına yönelmeleri ve yerleştirilmeleri amacıyla yapılan çalışmaları kapsar.

Yönelme ve izleme

Eğitim kurumlarında yönelme ve izleme çalışmaları, bireyi tanıma ve bilgi verme hizmetleriyle bağlantılı ve bir anlamda bu hizmetlerin devamı olarak, öğrencilerin kendi ilgi, yetenek ve ihtiyaçları doğrultusunda alan/dallara, üst eğitim kurumlarına, seçmeli derslere, sosyal, kültürel ve eğitsel etkinliklere, sosyal kulüplere,

iş ve meslek alanlarına yönelmeleri ve yerleştirilmeleri amacıyla yapılan çalışmaları kapsar. Bu çalışmalarda amaç öğrenciyi yönlendirmek ve bir tercih yapmaya zorlamak değil, onun kendi özelliklerine ve ihtiyaçlarına, gelişimini destekleyecek alanlara ve faaliyetlere yönelmesini, kendisi için daha isabetli ve doğru kararlar alması ve tercihler yapmasını sağlamaktır. Bunun için yapılacak en önemli yardım, öncelikle öğrencinin kendisini ve seçeneklerini iyi tanıması konusundadır ^[12]. Bu bağlamda değerlendirildiğinde, uygun bir yöneltme ve izleme çalışması için bireyi tanıma ve bilgi verme çalışmalarının verimli ve etkili bir şekilde yapılması gerekir.

Öğrencilerin kendi özelliklerine uygun alanlara, derslere, üst eğitim kurumlarına ve faaliyetlere yerleşmelerinden sonra onların uyum ve başarı durumlarının izlenmesi gerekmektedir. Bu konuda yapılacak izleme çalışmaları, onların durumları hakkında bilgi edinmenin yanında, yapılan yöneltme ve yerleştirme çalışmalarının uygunluğu konusunda da geribildirim alınmasını sağlayacaktır. Eğer yöneltme ve yerleştirme çalışmalarının sonuçlarında bazı sorunlar tespit edilirse bunların çözümü için fırsat oluşmuş olacaktır. İzleme çalışmaları sadece yöneltme ve yerleştirme sonuçlarının izlenmesiyle sınırlı değildir. Okulda yürütülen rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin sonuçlarının ve etkililiğin belirlenmesine yönelik çalışmalar da izleme faaliyetleri kapsamındadır. Örneğin okulda yapılan bir oryantasyon çalışmasının, belli bir konuda yapılmış bir psiko-eğitim ya da grup rehberliğinin etkililiği izleme çalışmalarıyla ortaya konulabilir.

”
İzleme çalışmaları sadece yöneltme ve yerleştirme sonuçlarının izlenmesiyle sınırlı değildir. Okulda yürütülen rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin sonuçlarının ve etkililiğin belirlenmesine yönelik çalışmalar da izleme faaliyetleri kapsamındadır.

Eğitim kurumlarında yürütülen yöneltme ve izleme çalışmalarında rehber öğretmen/psikolojik danışman ve öğretmenlerin görev ve sorumlulukları MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği’nde de belirtilmiştir. Adı geçen yönetmeliğin 21. maddesinin “ç” bendinde rehber öğretmen/psikolojik danışmanın bu konudaki görevi; “Bireyi tanıma ve bilgi verme hizmeti sunarak öğrenciyi kendine uygun olan eğitim kurumuna, alana, dala, staja, işe, mesleğe, okul içi ya da okul dışı sosyal ve kültürel etkinliklere yöneltir ve öğrencinin gelişimini izler” şeklinde belirtilmektedir. Aynı yönetmeliğin 23. maddesinin “g” bendinde de sınıf rehber öğretmeninin bu konudaki görevi; “Öğrencilerini rehber öğretmen/psikolojik danışman ile iş birliği yaparak ilgi, yetenek, değer, akademik başarı ve

kişilik özelliklerine göre öğrenci kulüplerine, seçmeli derslere ve sosyal etkinliklere yöneltir” şeklinde belirtilmektedir ^[7]. Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği'nin ilgili maddelerinden de anlaşıldığı üzere eğitim kurumlarındaki yöneltme ve izleme çalışmalarında hem rehber öğretmen/psikolojik danışmanın hem de sınıf rehber öğretmenin görev ve sorumlulukları vardır.

İyileştirici Hizmetler

Öğrencilerin bir bütün olarak gelişimlerini desteklemek veya gelişimlerini olumsuz yönde etkileyebilecek problemlerin çözümüne yardımcı olmak amacıyla sunulan hizmetlerdir. Bu hizmetler kapsamında yer alan psikolojik danışma, psikososyal destek ve sevk hizmetleriyle ilgili bilgiler aşağıda verilmiştir.

Psikolojik Danışma

Eğitim kurumlarında yürütülen rehberlik hizmetleri içinde önemli bir yeri olan psikolojik danışmanın, rehberlik hizmetlerinin temelini, özünü ve merkezini oluşturduğu yönünde yaygın bir görüş vardır ^{[15]; [19]; [23]}. Psikolojik danışma hizmeti, kendine özgü ilkeleri, teknikleri, etik kuralları ve yaklaşımları olması bakımından diğer rehberlik hizmetlerine göre daha teknik ve profesyonel düzeyde yürütülen hizmetlerdir. Eğitim kurumlarında bu hizmet, bu konuda teorik ve uygulamalı bir eğitimden geçmiş, gerekli bilgi, beceri ve deneyim kazanmış psikolojik danışmanlarca yürütülür. MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği'nin 3. maddesinde psikolojik danışma hizmetlerini yürütecek olan psikolojik danışman, “üniversitelerin eğitimde psikolojik hizmetler, rehberlik ve psikolojik danışmanlık ile psikolojik danışma ve rehberlik veya bu alana denk kabul edilen programlardan en az lisans düzeyinde eğitim almış personel” şeklinde tanımlanmaktadır. Adı geçen yönetmeliğin bu maddesinden, psikolojik danışma hizmetini verecek personelin yani “psikolojik danışman”ın kendi alanıyla ilgili teorik ve uygulamalı bir eğitim veren ilgili yükseköğretim programından mezun olması gerektiği anlaşılmaktadır. Aynı yönetmeliğin “Tanımlar” kısmında (Madde 3-n) Psikolojik danışma; Bireylere kendini tanıma, karar verme ve problem çözme becerisi kazandırmayı, bireylerin kişisel ve toplumsal uyumlarını gerçekleştirmelerini ve iyilik hâllerini geliştirmelerini amaçlayan, bireysel

ve grupla profesyonel olarak yürütülen psikolojik yardım süreci olarak tanımlanmaktadır. Yönetmeliğin 21. maddesinin (3) “İyileştirici hizmetler” başlığının “a” bendinde ise “Öğrencilerin sosyal duygusal, akademik ve kariyer gelişimlerinin desteklenmesi, kendilerini keşfetmeleri, duygusal, düşünsel, davranışsal düzeyde kapasitelerinin güçlendirilmesi, iyileştirme ve geliştirme amacıyla formasyonu uygun olan rehber öğretmen/psikolojik danışman bireysel ve grupla psikolojik danışma yapar” denilmektedir. Adı geçen yönetmeliğin bu maddelerinde psikolojik danışma hizmetinden neyin amaçlandığı ortaya konulmakta ve psikolojik danışma hizmetinin bu alanda yetişmiş psikolojik danışmanlarca profesyonel olarak yürütülmesi gereken bir hizmet olduğu anlaşılmaktadır ^[7].

Psikolojik danışma hizmetinden yararlanmak için öğrencinin mutlaka bir sorununun olması gerekmez ve bu hizmet için başvuran öğrenci “sorunlu” ya da “hasta” olarak nitelendirilmez. Birey sorunu ya da sorunları olduğunu düşünerek başvurmuş olsa da önemli olan bu sorunlarının kaynaklarının farkına varması ve sorunlarıyla baş etme becerisi kazanması konusunda ona yardım edilmesidir. Ancak psikolojik danışma hizmeti sadece “sorun çözmeye yardım” hizmeti olarak anlaşılmamalıdır. Öğrencilerin sosyal duygusal, akademik ve kariyer gelişimlerine destek olmak, onların kendilerini daha iyi tanımasına, kapasitelerini geliştirmesine yardımcı olmak da psikolojik danışma hizmetlerinin amaçlarındandır.

Psikolojik danışma hizmeti sadece “sorun çözmeye yardım” hizmeti olarak anlaşılmamalıdır. Öğrencilerin sosyal duygusal, akademik ve kariyer gelişimlerine destek olmak, onların kendilerini daha iyi tanımasına, kapasitelerini geliştirmesine yardımcı olmak da psikolojik danışma hizmetlerinin amaçlarındandır.

Psikolojik danışma uygulaması sadece bir danışan ile psikolojik danışman arasındaki bir görüşme ise buna “bireysel psikolojik danışma”, birden fazla danışanla aynı anda görüşme şeklinde yürütülüyorsa buna da “grupla psikolojik danışma” denilmektedir. Grupla psikolojik danışma, kişilerarası ilişkilerin geliştirilmesini hedefleyen, üyelerin (danışanların) duygu, değer ve tutumlarının üzerinde durulduğu, ayrıca her bir üyenin davranışsal amacının gerçekleştirilmesinin sağlanmaya çalışıldığı, bu alanda yetişen bir psikolojik danışman tarafından yürütülen profesyonel terapötik bir yardım sürecidir ^[24]. Bazı psikolojik danışma

yaklaşımlarına göre değişebilmekle birlikte grupla psikolojik danışmada danışan sayısı genellikle 8-12 arasında değişmektedir. Oturum sayısı ve süreleri de grubun amacına, türüne, benimsenen psikolojik danışma yaklaşımına ve katılımcıların özelliklerine göre değişebilmektedir.

Psikolojik danışma, bir kez görüşülen ve bir anda olup biten bir faaliyet değil, belli aralıklarla ve danışanın görüşme ihtiyacına göre yapılan görüşmeler şeklinde yürütülen bir süreçtir.

Psikolojik danışma, bir kez görüşülen ve bir anda olup biten bir faaliyet değil, belli aralıklarla ve danışanın görüşme ihtiyacına göre yapılan görüşmeler şeklinde yürütülen bir süreçtir. Alanla ilgili literatürde bireysel danışmaların genellikle haftada bir kez olmak üzere yaklaşık 45-50 dakikalık oturumlar şeklinde yürütülmesi daha çok kabul görmektedir. Ancak bu süre öğrencilerin yaşlarına ve gelişim seviyelerine bağlı

olarak yirmi dakika ile bir saat arasında da değişebilir ^[25]. Görüşmelere devam edip etmemeye danışan ve danışman birlikte karar verirler. Psikolojik danışmada, görüşmelere devam etme konusunda danışanı zorlama, yönlendirmeye ve ikna etmeye çalışma gibi bir anlayış ve uygulama yoktur. Psikolojik danışma hizmetine başvurmak ve görüşmeleri sürdürmek danışanın isteğine bağlıdır.

Eğitim kurumlarındaki tüm rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde olduğu gibi özellikle psikolojik danışma hizmeti veren psikolojik danışmanların mesleğin etik ilkelerine uymaları gerekir. MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Etik Yönergesi'nde (2020) bu hizmetlerden sorumlu personelin uyması gereken etik ilkeler ve görevler belirlenmiştir. Adı geçen yönergede rehber öğretmen/psikolojik

Eğitim kurumlarındaki tüm rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde olduğu gibi özellikle psikolojik danışma hizmeti veren psikolojik danışmanların mesleğin etik ilkelerine uymaları gerekir.

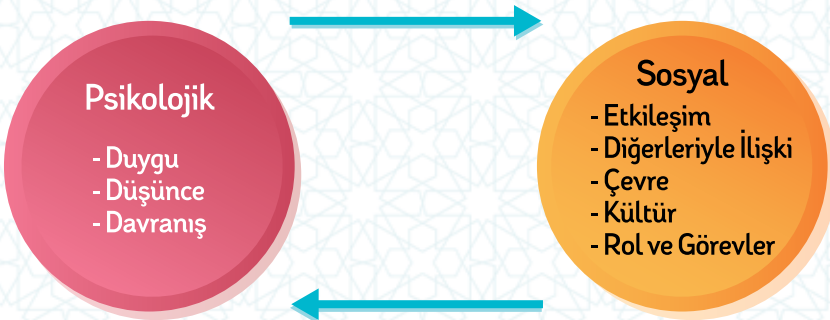
danışmanların yetkinlik, dürüstlük, gizlilik, duyarlılık, bilimsellik ve sorumluluk etik ilkeleri kapsamındaki görev ve sorumlulukları ayrıntılı bir şekilde belirtilmiştir ^[26]. Eğitim kurumlarında görevli rehber öğretmen/psikolojik danışmanların bu etik ilkeleri ve ilkeler kapsamındaki görev ve sorumluluklarını içselleştirerek yerine getirmeleri gerekir.

Psikososyal Destek

Şiddete maruz kalma, aile üyeleri/bir yakının kaybı, savaş, terör, doğal afetler gibi yaşam koşullarının bozulmasına ve hizmetlere erişimin güçleşmesine neden olan zor ve stres veren olayların yaşanması, bireylerin ve toplumların dengesini, gelişimini, duygusal ve sosyal iyi oluş hâlini önemli ölçüde etkileyebilir. Psikososyal destek, bu tür kriz durumları sonrası ortaya çıkabilecek psikolojik uyumsuzlukların önlenmesi, aile ve toplum düzeyinde ilişkilerin kurulması ve geliştirilmesi, bireylerin kendi kapasitelerini fark etmeleri ve güçlenmeleri amacıyla düzenlenen çok disiplinli hizmetler bütünüdür ^[27]. Psikososyal

Psikososyal destek, şiddete maruz kalma, aile üyeleri/bir yakının kaybı, savaş, terör, doğal afetler gibi kriz durumları sonrası ortaya çıkabilecek psikolojik uyumsuzlukların önlenmesi, aile ve toplum düzeyinde ilişkilerin kurulması ve geliştirilmesi, bireylerin kendi kapasitelerini fark etmeleri ve güçlenmeleri amacıyla düzenlenen çok disiplinli hizmetler bütünüdür.

destek kavramı 1990'ların başında tıbbi modele tepki olarak ortaya çıkmıştır. Psikososyal destek süreçte vurguyu bireyin kırılganlıkları yerine güçlükler karşısında aktif olmasına, kendini toparlamasına ve çevresinde bulunan olanakları harekete geçirilmesine imkan veren bir hizmet sunum modelini benimser ve sürdürülebilir/bütünsel bir yaklaşımı temel alır ^[28]. Aşağıda şekil 2'de görüldüğü üzere psikososyal destek, deneyimlerimizin psikolojik yönleri (duygu, düşünce ve davranış) ile sosyal deneyimlerimiz (ilişkiler, gelenekler, kültür vb.) arasındaki yakın ilişkiyi vurgular ^[29].

Şekil 2: Psikososyal destek

Psikososyal destek ruh sağlığı sorunlarının ortaya çıkmasını engellemeye yönelik olabileceği gibi; krizlerin etkilerinden kaynaklanabilecek sorunlarla başa çıkmaya yardımcı olduğu için iyileştirici de olabilir. Psikososyal destek, hem bireyi hem de içinde yaşadığı sosyal çevreyi etkileyen bakım ve desteğin sürekliliğini ifade eder. Bu süreklilik aile üyeleri, arkadaşlar, komşular, öğretmenler, sağlık çalışanları gibi toplumun tüm üyeleri tarafından günlük sunulan bakım ve destek ile koşulsuz sevgiyi, hoşgörüyü, kabul ve anlayışı ileten ruh sağlığı personeli tarafından sunulan desteği kapsar ^[28].

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) sağlığı “sadece hastalık ve sakatlığın olmaması değil fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden tam bir iyilik hâli” olarak tanımlayarak sağlığın fiziksel yönüne olduğu kadar psikolojik ve sosyal boyutuna da vurgu yapmıştır ^[30]. Psikososyal Çalışma Grubu (The Psychological Working Group) bireylerin ve toplumların psikososyal iyilik hâlinin üç temel alan açısından tanımlandığını ve psikososyal iyi oluşun yaşanan olayların zorluğu karşısında aşağıdaki üç temel alanda kaynaklardan yararlanma kapasitesine bağlı olduğunu ileri sürer:

İnsan kapasitesi: Fiziksel ve ruhsal sağlığı ifade eder. Özellikle bireylerin bilgi, kapasite ve becerilerini dikkate alır. Bireyin kapasitesini belirlemek kendi güçlü yönlerini ve değerlerini içerir.

Sosyal ekoloji: Sosyal ilişkiler ile bireyin ve toplumun destek sistemlerini ve sosyal bağlantılarını içerir. Ruh sağlığı ve psikososyal iyi oluş, sosyal dengeyi teşvik eden uyumlu ilişkilere bağlıdır.

Kültür ve değerler: Bireysel ve sosyal beklentilerle birlikte her toplumda değer sistemleriyle ilişkili kültürel normları ve davranışları ifade eder. Hem kültür hem de değer sistemleri, işlevselliğin bireysel ve sosyal yönlerini etkilediği için psikososyal iyi oluşu sağlamada önemli rol oynar.

Bir krizden etkilenen tüm kişilerin (çocuklar, yetişkinler, erkekler, kadınlar, yaşlılar ve engelliler gibi farklı grupların) kriz durumu karşısında tepkileri farklılık gösterir. Bu gruplar içinde bile bazılarının diğerlerinden daha güçlü veya farklı tepkileri olabilir. Bu nedenle psikososyal müdahaleler, bir grup veya alt popülasyondaki belirli ihtiyaç ve kaynaklara ve bu gruplardaki bireylere göre tasarlanır ^[31]. Aşağıda bir kriz durumundan etkilenen bir popülasyon için ihtiyaç duyulan destekler sistemi verilmiştir.

Düzy	Krizlerin Nüfus Üzerindeki Etkisi	Önerilen Müdahaleler
1	Psikolojik bozukluklar	Bireylere ve ailelere yönelik profesyonel tedavi
2	Hafif ve orta düzeyde psikolojik bozukluklar	Bireysel, aile ve grup müdahaleleri
3	Hafif düzeyde psikososyal stres (kriz durumuna gösterilen normal tepkiler)	Psikososyal destek aktiviteleri
4	Genel nüfusun krizden etkilenmesi	Temel ihtiyaçların karşılanması, güvenliğin sağlanması (sağlık, beslenme, barınma vb.)

Şekil 3: Psikososyal destek piramit modeli ^[32].

Psikososyal Destek Kapsamında Kullanılan Yöntemler ve Temel İlkeler

Psikososyal destek, bir kriz nedeniyle hayatlarının akışı bozulan insanların toparlanmasına yardım eder ve zorlu yaşam olayları sonrasında normale dönme becerilerini güçlendirir. Yaşanan sorunların ortadan kaldırılması, toplumun yeniden inşa edilmesi, toplum kaynaklarının tekrar işler hâle getirilmesi, birey ve toplum düzeyinde ilişkilerin yeniden kurulması ve geliştirilmesi, etkilenen bireylerin ve onlara yardım eden çalışanların bir an önce normal yaşantılarına geri dönmeleri için desteklenmesini içeren psikososyal destek kapsamında kullanılan yöntemler aşağıda açıklanmıştır ^[32], ^[33]:

1. İhtiyaç ve Kaynak Değerlendirmesi

İhtiyaçların belirlenmesi çalışması, kriz durumundan etkilenen topluma en uygun yardımın ne olduğunun belirlenmesi, psikososyal hizmetlerin gerekli olup olmadığının değerlendirilmesidir.

2. Psikolojik İlk Yardım

İhtiyaç ve kaynak değerlendirilmesi ile eş zamanlı ya da hemen sonrasında başlayan müdahale psikolojik ilk yardımdır. Psikolojik ilk yardım, kriz durumundan etkilenenlerin duygularını ve yaşadıklarını ifade etmelerine

olanak verilmesi ve temel psikolojik bilgilerin iletilmesi aracılığıyla rahatlamlarına, yaşadıkları ve hissettiklerini anlamlandırmalarına yardımcı olmayı hedefler.

3. Toplumu Harekete Geçirme

Etkilenen toplumun ortak ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla iç ve dış kaynaklardan yararlanarak sorunlara çözüm bulmak için bireylerin, ailelerin ve toplumların harekete geçirilmesini sağlamaya yönelik faaliyetlerdir.

4. Sevk Etme ve Yönlendirme

Önceki adımlarda ciddi psikolojik problemler yaşayan ve psikolojik/psikiyatrik hizmete ihtiyacı olanların belirlenmesi ve bu kişilerin tedavi için bölgedeki uzman kişilere ve kurum-kuruluşlara yönlendirilmesi sürecidir.

5. Çalışana Destek

Yardım çalışanları için paylaşım ve destek toplantılarının düzenlenmesi, bu süreçte çalışanları etkileyen olumsuz faktörlerin belirlenmesi ve bu faktörlerin etkilerinin azaltılmasına yönelik faaliyetlerin yürütülmesidir.

6. Sürdürülebilir Uzun Dönem Planlaması

Psikososyal destek hizmetleri çerçevesinde yapılan tüm çalışmalarda gönüllülüğün ve toplumsal katılımın desteklenmesi ve devamının sağlanmasına yönelik çalışmaları kapsar.

7. Bilgi Merkezi Oluşturma

Kriz durumundan etkilenenlerin, kendilerine sağlanan destek ile kriz durumundan çıkmaları için gerekli diğer konular hakkında bilgi almalarını sağlayıcı, kolay erişilebilir noktalarda bilgi merkezleri oluşturulması gerekir.

8. Eğitim

Gerek kriz durumundan etkilenenlere gerekse psikososyal destek uygulamalarında çalışan kişilere eğitim yoluyla ulaşmak önemlidir. Eğitim bir bilgilendirme ve güçlendirme sürecidir.

Herhangi bir kriz durumu sonrası erken ya da orta dönemde müdahale çalışmalarını yönlendirmek amacıyla kullanılacak beş müdahale ilkesi belirlenmiştir ^[34]:

1. *Güvenlik duygusu aşılama*; temas ve bağlantı kurma (Alana yerleşme, tanışma, acil ihtiyaçları belirleme, yardım istemeyi beklemeden aktif olma gibi) ve fiziksel/psikolojik güvenlik ve rahatlık sağlama (sakin bir ortam yaratma, yapılacaklarla ilgili bilgi verme, destek olma vb.).
2. *Sakinleştirmek*; anlamaya çalışma, yanlarında sakince bulunma, aktif dinleme, konuşmaya teşvik, sosyal destek, gevşeme ve başa çıkma ile ilgili bilgilendirme.
3. *Özyeterlik ve toplumsal yeterlik duygusunu pekiştirmek*; rahatsız edici duyguları düzenleme, problem çözme becerisini geliştirme, yaşamı yeniden kontrol etme duygusunu kazandırma ve yaşam düzenini yeniden inşa etme konusunda toplumsal kaynaklara olan güveni sağlama.
4. *Bağlantılı olma duygusunu beslemek*; sosyal destek kaynakları (aile; arkadaş; toplumsal destek kaynakları) ile bağlantılarını devam ettirmeye yönelik cesaretlendirme.
5. *Umudu artırmak*; bireylerin kontrol edemediklerinden çok şu an kontrol edebileceklerine odaklanarak amaç belirleme ve bu amaçlar için eyleme geçmelerini cesaretlendirme.

Şekil 4: Psikososyal müdahale ilkeleri ^[34].

Yukarıda verilen müdahale ilkeleri dikkate alındığında psikososyal destek kapsamında hazırlanacak olan programlarda bireyler, aileler ve toplum için aşağıda verilen üç alana odaklanılır ^[28]:

Türkiye’de Psikososyal Destek Çalışmaları

Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de bireyleri derinden etkileyen birçok olay yaşanmaktadır. Gerçekleşen bu istenmeyen olaylar sonrasında olayı bizzat yaşayan veya buna tanıklık etmiş olan bireyler, hayatlarının uzunca bir döneminde olumsuz etkiler taşıyabilmektedir. Özellikle henüz kişilik gelişimlerini tamamlayamamış olan çocukların ve gençlerin bu olaylara maruz kalmaları sonrasında, ortaya çıkan bu zorlayıcı durumlarla nasıl baş edecekleri ve bu durumun üstesinden gelmek için ne yapmaları gerektiği konusunda deneyimlerinin oldukça sınırlı olmasından kaynaklanan telafisi güç durumlar oluşabilmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde travmatik etkileri olan zorlayıcı yaşam olayları öncesinde ve sonrasında okullarda sunulan psikososyal destek hizmetlerinin bireyin ruh sağlığını korumada ne kadar kritik öneme sahip olduğu ortaya çıkmaktadır.

Türkiye’de okul temelli travma müdahaleleri 1999 Marmara Depremi’nden sonra çalışılmaya başlanmıştır. Bu tarihe kadar sadece önleyici çalışmalar yapılırken, depremden sonra MEB ve UNICEF iş birliğinde yürütülen Psikososyal Okul Projesi kapsamında, birbirini tamamlayıcı iki tür çalışmadan oluşan bir grup programı geliştirilmiştir. İlk çalışmada doğrudan öğretmenlere yardım ederek, onlar için destek grupları düzenlenmesi, bu sayede dolaylı olarak çocuklara ulaşılması amaçlanmış, ikinci çalışmada da sınıf ve grup düzeyinde müdahalelerle, çocuklara doğrudan yardım sağlanmıştır. Program, yaşanan bir felaketin ardından

Türkiye’de okul temelli travma müdahaleleri 1999 Marmara Depreminden sonra çalışılmaya başlanmıştır.

oluşabilecek normal psikolojik tepkiler hakkında, öğretmenlere, anne-babalara ve çocuklara detaylı bilgi vermeyi amaçlayan, güçlü bir psikoeğitim sürecinden ve ardından normalleşmede güçlük yaşayan çocuklara bilişsel-davranışçı grup etkinlikleri ile beceriler kazandırmayı amaçlayan psikolojik danışma sürecinden oluşmuştur. Marmara Depremi sonrasında geliştirilen bu program yerel ve ulusal düzeyde gerçekleşen bireysel ve toplumsal travmatik etkilere sahip olan birçok olay sonrasında okul temelli müdahale kapsamında öğretmen, öğrenci ve velilere yönelik olarak uygulanmıştır.

Millî Eğitim Bakanlığı ve UNICEF iş birliği ile 2001 yılında hazırlanan ve yakın zamana kadar uygulanmakta olan psikososyal destek programlarının günümüz ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde yenilenmesini ve sonrasında yaygınlaştırılmasını sağlamak amacıyla Psikososyal Destek Programlarının Yenilenmesi Projesi başlatılmıştır. Bu kapsamda son iki yılda doğal afet, terör, göç, intihar, ölüm-yas, istismar gibi travmatik ve zorlu yaşam olaylarına yönelik olarak olayın türüne göre önleyici ve güçlendirici 6 program geliştirilerek basımları ve dağıtımları sağlanmıştır. 2018-2019 yılları arasında 81 ilden rehber öğretmen/psikolojik danışmanların katılımı ile “Psikososyal Destek Programı Eğitici Eğitimi Kursu” düzenlenmiş ve uygulayıcı eğitimleri verilmiştir. Daha sonra yenilenen Psikososyal Destek Programı kapsamında travma konusunda ileri düzey eğitim verilmesi amacıyla 2019 yılında “İleri Düzey Psikososyal Destek Programı Temel Eğitim Kursu” düzenlenmiştir. Söz konusu kursu başarı ile tamamlayanlar bulundukları illerde/bölgelerde karşılaşılan travmatik olaylara karşı yapılması gereken çalışmaların yürütülmesi sürecinde görev almaktadırlar. Psikososyal destek hizmetlerinin sunulmasında karşılaşılan sorunların giderilmesi, farklı uygulamalarla çocukların örselenmesinin önüne geçilmesi ve uygulamalarda birliktelik sağlanması amacı ile “Psikososyal, Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Yönergesi” hazırlanarak yürürlüğe konulmuştur ^[46].

Sevk

Eğitim kurumlarında rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin bazen bazı öğrencilerin birtakım ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kaldığı durumlar ya da rehber öğretmen/psikolojik danışmanın yetkinlik ve müdahale alanı dışında

kalan konularda (örneğin fiziksel ve psikolojik sağlıkla ilgili sorunlar, özel eğitim hizmeti ihtiyacı, iş ve meslek konularında daha detaylı bilgi edinme ihtiyacı vb.) yardım ve desteğe ihtiyaç duyan öğrenciler olabilir. Bu gibi durumlarda önemli olan, öğrencilerin ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik çareler aramak ve öğrencileri uygun kişi ya da kurumlara yönlendirmektir. Bu durumla ilgili olarak MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği'nin 21. maddesinin (3) İyileştirici hizmetler başlığı altında yer alan “c” bendinde rehber öğretmen/psikolojik danışmanın “Bireyin, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin müdahale alanı ya da rehber öğretmen/psikolojik danışmanın mesleki yeterlikleri dışında kalan bir uzmanlık alanında yardıma ihtiyaç duyması durumunda, bireyi yardım alabileceği düşünülen daha yetkin uzman kişi, kurum veya kuruluşlara yönlendirmesi” gerektiği belirtilmektedir [7].

Rehber öğretmen/psikolojik danışmanın bu hizmeti uygun ve doğru biçimde yerine getirebilmesi için öncelikle öğrencinin ihtiyacı veya sorununu doğru tespit etmesi, okuldaki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin buna cevap veremediğinin ve kendisinin de bu konuda yetkin olmadığına farkında olması gerekir. İkinci aşamada ise öğrencinin gerçekten yardım alabilmesi ve ihtiyacını karşılayabilmesi için sevk edileceği kişi, kurum veya kuruluşun belirlenmesi gerekir. Öğrencilerin ihtiyaç ve sorunlarına bağlı olarak sevk edilebilecekleri kurumlar arasında rehberlik ve araştırma merkezleri, sağlık kuruluşları ve sosyal hizmet kurumları sayılabilir. Bunların dışında da okul yönetiminin ve rehber öğretmen/psikolojik danışmanın uygun gördüğü kişi ve kurumlar da olabilir. Öğrencinin okul dışındaki kişi ya da kurumlara sevk edilmesi sürecinde mutlaka ailelerle görüşülmeli ve onlarla iş birliği yapılmalıdır.

Okulda öğretmenlerin de sevk hizmetleri konusunda görev ve sorumlulukları vardır. MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliğinin 23. maddesinin “i” bendinde sınıf rehber öğretmenin bu konudaki görevi; “sınıfında sosyal duygusal, akademik ve kariyer gelişimi açısından desteklenmeye ihtiyaç duyan öğrencileri rehberlik ve psikolojik danışma servisine yönlendirir, öğrencilerin gelişimini desteklemek amacıyla iş

birliği yapar. Eğitim kurumunda rehber öğretmen/psikolojik danışmanın bulunmaması hâlinde öğrenciyi rehberlik ve araştırma merkezine yönlendirir” şeklinde belirtilmiştir ^[7]. Yönetmelik maddesinden de anlaşıldığı üzere öğretmenin kendisinin yeterince yardımcı olamayacağı konularda öğrenciyi okulun rehberlik ve psikolojik danışma servisine göndermesi gerekmektedir. Okulda rehber öğretmen/psikolojik danışmanın bulunmadığı durumlarda, öğretmenin okul yönetimiyle ve öğrencinin ailesiyle görüşerek öğrenciyi rehberlik ve araştırma merkezine veya ilgili konuda yardım alınabilecek kişi ya da kurumlara yönlendirmesi gerekir. Bu durum, öğretmenlerin gerektiğinde öğrencilerini sevk edebilecekleri kişi ve kurumlarla ilgili bilgi edinmesini gerektirmektedir.

Sevk hizmetlerinde diğer önemli bir konu ise, sevk edilen öğrencilerin takibinin yapılmasıdır ^[13]. Sevk öncesinde ilgili kurum ve kuruluşla görüşülmesinin yanında, sevk sonrasında da hem kurumla hem de öğrenci ve ailesiyle görüşülerek konu hakkında bilgi edinilmelidir.

Destek Hizmetler

Öğrencinin sosyal duygusal, akademik ve kariyer gelişimini desteklemek amacıyla sunulan müşavirlik, program yönetimi, araştırma, proje, iş birliği ve mesleki gelişim kapsamındaki hizmetlerdir. Aşağıda bu hizmetlerle ilgili bilgiler verilmiştir.

Müşavirlik

Müşavirlik (konsültasyon) hizmeti eğitim kurumunda rehber öğretmen/psikolojik danışman ile öğrencinin eğitimi ve yetiştirilmesiyle ilgili bir ya da daha fazla sayıda kişinin (okul yöneticisi, öğretmen, veli) işbirliği içinde, öğrencinin gelişmesine yönelik olarak kurdukları yardım ilişkisi ^[35] olarak tanımlanabilir. Müşavirlik hizmetlerinde okul personeli arasında daha yeterli ve ortak bir rehberlik hizmeti anlayışına sahip olmayı ve okuldaki çalışmalarda bu anlayışın esas alınmasını sağlamak da amaçlanmaktadır ^[15]. Bu sayede öğrencilere sunulan rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin etkililiği ve verimliliği de artacaktır. Müşavirlik hizmetleri, öğrenciler için uygun zihinsel ve ruhsal sağlık çevresinin sürdürülmesi ve geliştirilmesi için de önemlidir ^[36]. Bu bakımdan

müşavirlik hizmetleri, öğrencilere doğrudan sunulan rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri kadar önem taşımaktadır ^[12].

MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği'nin 21. maddesinin (4) Destek hizmetler başlığı altında yer alan "a" bendinde rehber öğretmen/psikolojik danışmanın görevi; "Öğrencinin gelişimini desteklemek için öğretmen, veli, yönetici ve okul içerisinde öğrenci ile iletişimde olan diğer kişilere kendilerini geliştirmeleri, ortak ve yeterli bir rehberlik anlayışı kazanmaları amacıyla çalışmalar yürütür. Sınıf rehberlik programlarının hazırlanmasında, uygulanmasında, sınıf içi rehberlik uygulamalarının geliştirilmesinde sınıf rehber öğretmenlerine müşavirlik eder." şeklinde belirtilmiştir ^[7]. Yönetmeliğin bu maddesi hem müşavirlik hizmetinin amacını hem de rehber öğretmen/psikolojik danışmanın bu konuda kimlerle müşavirlik çalışmaları yapması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Rehber öğretmen/psikolojik danışman, öğrencinin gelişimini desteklemek için öğretmen, veli, yönetici ve okul içerisinde öğrenci ile iletişimde olan diğer kişilere kendilerini geliştirmeleri, ortak ve yeterli bir rehberlik anlayışı kazanmaları amacıyla çalışmalar yürütür. Sınıf rehberlik programlarının hazırlanmasında, uygulanmasında, sınıf içi rehberlik uygulamalarının geliştirilmesinde sınıf rehber öğretmenlerine müşavirlik eder."

Müşavirlik hizmetiyle ilgili literatür incelendiğinde en yaygın kullanılan modeller arasında Ruh Sağlığı, Davranışsal, Adleryan ve Bilişsel-Davranışsal Müşavirlik Modeli gibi modeller bulunmakta ve modellere ilişkin süreçler yer almaktadır. Modellerde yer alan süreçler genellikle aşağıda belirtilen dört temel aşamada ele alınmaktadır ^[37]:

1. **Giriş:** Bu aşamada müşavir (konsültan), konsültasyon alan kişiye (öğretmen, veli, okul yöneticileri gibi) konuyla ilgili bilgiler verir, görüşmenin amacını belirtir ve problemi anlamaya çalışır. Mevcut probleme ilişkin bilgi toplama aşamasıdır.
2. **Araştırma:** Bu aşamada katılımcılar duruma ve konuya yönelik araştırma yapmakta ve problemin çözümüne yönelik stratejileri belirlemektedir. Birinci aşamada toplanan bilgiler incelenmekte, stratejiler ve muhtemel çözümler tartışılmaktadır.

3. *Uygulama*: Önceki aşamada belirlenen stratejilere uygun eylem planı hazırlanır. Eylem planı, her katılımcıya ne zaman ne yapacağını ve nasıl yapacağını bildirmektedir.

4. *Değerlendirme*: Müşavirlik çalışmasının başarılı bir şekilde tamamlanması için izleme ve değerlendirme yapılmalıdır. Bu aşamada müşavir, süreçteki tarafların her birinden görevlerini eylem planına uygun bir şekilde yerine getirip getirmediğini öğrenmek için bilgi almaktadır. Eğer müşavir, katılımcıların görevlerini uygun bir şekilde yerine getirmediğini görürse araştırma aşamasına tekrar dönerek roller ve seçilen stratejiler tekrar incelenmektedir. Eğer görevler uygun bir şekilde yerine getirilmiş ve problem çözülmüş ise müşavirlik süreci sonlandırılmaktadır.

Eğitim kurumlarında rehber öğretmen/psikolojik danışmanın okul yöneticileri, öğretmenler ve velilerle yürütebileceği müşavirlik çalışmalarına aşağıda değinilmiştir:

Okul Yöneticileriyle Müşavirlik: Okul yöneticileri okulda her faaliyetten sorumlu oldukları gibi rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinden de birinci derecede sorumludur. Bu nedenle rehber öğretmen/psikolojik danışmanın, okulda rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri kapsamında yapmayı planladığı ve yaptığı çalışmalarla ilgili olarak okul yönetimini bilgilendirmesi ve okul yönetimiyle iş birliği içinde olması gerekir. Bu konuda oluşacak ortak anlayış ve iş birliği, öğrencilerin rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinden daha etkili bir şekilde yararlanmasına zemin oluşturacaktır. Okullarda yöneticilerle yürütülebilecek müşavirlik çalışmalarından bazıları şunlar olabilir ^{[15]; [25]}:

- Okuldaki olanakların rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin daha uygun ve etkin kullanımı,
- Okul rehberlik ve psikolojik danışma programının tasarımı, öğrenci ihtiyaçları ve eğitim kurumunun özel hedeflerinin belirlenmesi,
- Öğrencilerin akademik, kariyer ve sosyal duygusal alanlardaki gelişimlerini etkileyen ve destekleyen faktörlerin görüşülmesi,
- Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleriyle ilgili etkinliklerin okulda uygulanabilirliği ve bu konuda okul yönetiminin desteğinin görüşülmesi,

- Okul eğitim programının ve günlük çalışma planlarının öğrencilerin ilgi, ihtiyaç ve gelişmelerine daha uygun hâle getirilmesi,
- Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleriyle ilgili açıklama, bülten, araştırma ve inceleme raporu, değerlendirme raporu, istatistiksel bilgi ve grafik gibi dokümanları hazırlama ve okul yöneticileriyle paylaşma,
- Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleriyle ilgili kitap, dergi ve benzeri yazılı dokümanları paylaşma.

Öğretmenlerle Müşavirlik: Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde öğretmenin katılımı ve katkısı olmadan bu hizmetlerin yürütülmesi ve başarıya ulaşması olasılığı zayıftır. Bu nedenle rehber öğretmen/psikolojik danışmanın okulda eğitim kadrosu ile iletişim ve iş birliği içinde olması, öğretmenleri bu süreçte katarak onlarda bu konuda uygun bir anlayış oluşturmak için çaba göstermesi ve onların desteğini alması gerekir ^[38]. Öğretmenin desteği olmadan hiçbir okul rehberlik ve psikolojik danışma programı başarılı olamaz ^[25]. Ayrıca öğretmenler öğrencilere ilişkin gözlem verilerini rehber öğretmen/psikolojik danışmana aktarmakla yardımcı olurken, rehber öğretmen/psikolojik danışman da rehberlik ve psikolojik danışma ilkelerini öğretim faaliyetlerine yansıtması hususunda öğretmenlere yardımcı olacaktır ^[39]. Öğretmenlerle yürütülebilecek müşavirlik çalışmalarından bazıları şunlardır ^[15]; ^[25]:

- Öğrencilerin gelişimsel ve bireysel ihtiyaçlarının belirlenmesi için görüşülmesi,
- Öğrencilere yardım için kullanılacak stratejiler hakkında birlikte kararlar alınması,
- Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleriyle ilgili uygulamaların sonuçlarının değerlendirilmesi,
- Okulda personel gelişimi için uygun etkinlikler planlama,
- Sınıfların öğrenme ve psikolojik sağlığa daha uygun ortamlar hâline getirilmesi konusunda görüşülmesi,
- Sınıf rehberlik programı ve sınıf içi rehberlik uygulamalarında iş birliği yapılması,

- Öğrencileri tanıma tekniklerinden öğretmenlerin uygulayabileceği teknikler konusunda yardımcı olma,
- Öğrenme ve çalışma güçlükleri, özel ihtiyaçları ve problemleri olan öğrencilerine yardım etmek isteyen öğretmenlerle iş birliği yapma.

Velilerle Müşavirlik: Öğrencinin eğitiminde ve okula uyumunda okul ve ev yaşamı arasında paralellik sağlandığı ölçüde olumlu sonuçlar alınabilir. Anne-babalar çocuklarının eğitimi sürecinde birçok konuyu öğrenmeye ve desteğe ihtiyaç duymaktadırlar. Veliler üzerinde yapılan bazı araştırmalar onların, çocuklarının okul yaşamı ve çocuklarıyla ilişkiler konusunda rehberliğe ihtiyaç duyduklarını ortaya koymaktadır ^{[40], [41], [42]}. Bu bakımdan müşavirlik hizmetleri kapsamında velilere yönelik çalışmaların yapılmasında yarar vardır. Okullarda ailelere yönelik müşavirlik çalışmaları konusunda yapılan bir araştırmada ^[43], müşavirlik çalışmalarının ailelerde farkındalık ve bilinçlenme meydana getirdiği, çocuklarına karşı olumlu davranış değişikliği yarattığı, ailede mutluluk ve memnuniyet gibi pozitif duygular oluşturduğu, çocuklara yönelik ilgi ve dikkat artışına neden olduğu ve ailelerin rehberlik ve psikolojik danışma servisine yönelik olumlu tutumunu artırdığı belirlenmiştir. Okullarda ailelerle yürütülebilecek müşavirlik çalışmalarının konularından bazıları şunlardır ^{[12],[13],[43]}:

- Çocukların gelişim dönemlerinin özellikleri ve gelişim ihtiyaçları,
- Çocuğa düzenli ve verimli çalışma alışkanlığı ve sorumluluk kazandırma,
- Çocukla iletişimde dikkat edilmesi gereken hususlar,
- Okulun amacı, programı ve politikasının tanıtımı,
- Okul rehberlik ve psikolojik danışma servisinin çalışmalarının tanıtımı,
- Uygun anne-baba tutumlarının geliştirilmesi,
- Evde uygun çalışma ve öğrenme ortamı oluşturma,
- Merkezi sınavların tanıtımı ve sınavlara hazırlık,
- Üst eğitim kurumlarının tanıtımı,
- Güvenli teknoloji ve internet kullanımı.

Yukarıdaki çalışma konularına ek olarak veliler üzerinde bu konuda yapılacak araştırmalarla her okulun velilere yönelik düzenleyeceği müşavirlik çalışmaları ve konuları farklılık gösterebilir. Velilere yönelik müşavirlik çalışmalarının planlanması ve yürütülmesinde okul yönetimi, rehber öğretmen/psikolojik danışman ve öğretmenlerin iş birliği içinde olmaları bu çalışmaların etkililiği ve verimini artıracaktır. Velilerle toplantıların yapılacağı ortam, iletişimi kolaylaştıracak şekilde düzenlenmeli, uygun öğretim materyalleri ve teknolojilerinden yararlanılmalıdır.

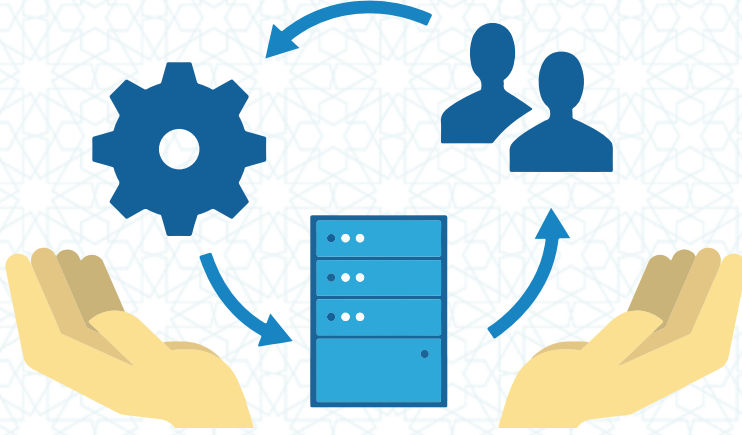
”
Velilere yönelik müşavirlik çalışmalarının planlanması ve yürütülmesinde okul yönetimi, rehber öğretmen/psikolojik danışman ve öğretmenlerin iş birliği içinde olmaları bu çalışmaların etkililiği ve verimini artıracaktır.

Program Yönetimi, Araştırma-Geliştirme, Proje

Okul rehberlik ve psikolojik danışma programının özelliklerinden biri planlı amaçlardan, düzenli strateji ve müdahalelerden, öğrenciyle doğrudan ilişkili bütün paydaşların işbirlikçi çabasıyla uygulanan hizmet ve etkinliklerden oluşmasıdır. Bu bağlamda programın tüm yönleri okul rehber öğretmen/psikolojik danışmanının liderliğinde koordineli şekilde yürütülmektedir.

MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği'ne göre rehber öğretmen/psikolojik danışmanın program yönetimine ilişkin görevleri okul rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri programının hazırlanması, programı ders yılı boyunca sınıf rehber öğretmenleri, öğretmenler ve eğitim kurumu yöneticileri ile iş birliği içerisinde uygulaması ve programın etkililiğini ders yılı sonunda değerlendirmesi olarak özetlenebilir ^[7].

Program yönetimi, araştırma ve geliştirme; rehber öğretmen/psikolojik danışmanın kayıt tutma, raporlama, bütçe planlama ve kontrol, etkinlik yönetimi ve destek personeli kaynaklarının sağlanması gibi idari etkinlikleri içermekle birlikte programı planlama, araştırma, değerlendirme ve program hesap verebilirliğinin oluşturulması için gerekli veri toplama ve analiz etme çalışmalarını da kapsar ^[44]. Program yönetimi, araştırma ve geliştirme başlığı altında yapılacak belli başlı etkinlikler aşağıda verilmiştir ^{[6];[45]}:

1. Öğrencilerin, öğretmenlerin ve velilerin rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine ilişkin ihtiyaçlarını belirleme.
2. Programın planlanmasında mümkün olduğu kadar çok kişiyi (okul yönetimi, öğretmenler, kurullar vb.) dahil ederek program kapsamında yer alacak hizmetler için geniş çaplı destek sağlama.
3. Okulda, okulun bulunduğu bölgede ve rehber öğretmen/psikolojik danışmanların ait oldukları topluluklarda (dernek gibi) mevcut kaynakları ve destek hizmetlerini belirleme. Bu kaynaklar paydaşların desteğini almakla birlikte program kapsamında ihtiyaç duyulan materyallerin, donanımın, fiziksel mekanların sağlanmasını içerir.
4. Programın organizasyonunu sağlama. Rehber öğretmen/psikolojik danışman anket, görüşme, gözlem ve diğer değerlendirme süreçlerinden elde edilen verileri dikkate alarak yıllık program için ana hedefleri belirler. Planlanan hedeflere ulaşmak için gerekli hizmet ve etkinlikleri sağlamaktan sorumlu olan kişiler (sınıf rehber öğretmeni, branş öğretmenleri, okul yöneticileri vb.) belirlenir. Sonrasında rehber öğretmen/psikolojik danışman broşürler hazırlama, toplantı yapma, okulda yapılan diğer toplantılara katılma, okulun web sayfasında yayınlama, sınıflarda öğrencilerle buluşma gibi çeşitli yöntemler kullanarak programı tanıtır.
5. Okul rehberlik ve psikolojik danışma programının çalışma takviminin hazırlanması.

6. Programın değerlendirilmesinde kullanılacak verilerin belirlenmesi, kullanılacak ölçme araçlarının seçilmesi ya da geliştirilmesi, programın uygulanması sürecince verilerin toplanması ve elde edilen verilerin analiz edilmesi.

Okul rehber öğretmen/psikolojik danışmanın sorumluluklarından biri de araştırma yapma ve projeler üretmedir. Çeşitli kaynaklardan veri toplama ve kullanma, bilgiyi analiz etme, doğru sonuçlar çıkarma ve öğrencilerin ve diğerlerinin ihtiyacına yanıt veren önerilerde bulunma etkin rehberlik ve psikolojik danışma programlarının önemli özelliklerindendir ^[45]. Bu bağlamda rehber öğretmen/psikolojik danışmanın okul rehberlik ve psikolojik danışma programını değerlendirmeye yönelik yapacağı çalışmalar bir araştırma olarak değerlendirilir. Bununla birlikte öğrencilerin akademik, kariyer ve sosyal duygusal gelişim alanlarına yönelik kazanmaları gereken yeterlikleri destekleyecek araştırmalar planlanabilir. Örneğin öğrencilerin okula bağlılığını etkileyen değişkenlerin incelenmesi, risk altındaki öğrenciler için hangi koruyucu faktörlerin etkili olduğunu belirleme ya da duygu düzenleme programının öğrencilerin duygularını yönetme davranışları üzerindeki etkisini test etme gibi farklı araştırma desenleri kullanılabilir. Benzer şekilde öğretmenlerin, ailelerin ve okul yönetiminin dahil olduğu araştırmalar planlamak, yürütmek ve araştırma sonuçlarını raporlaştırarak ilgili kişilerle paylaşmak hem okul rehberlik ve psikolojik danışma programının hedeflerine ulaşmada kaynak olarak değerlendirilebileceği gibi hem de hizmetlerin yürütülmesinde gerekli olan iş birliğini destekleyebilir.

MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği'ne göre rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar araştırma ve proje çalışmaları kapsamında, sunduğu hizmetlerin etkililiğini ve verimliliğini artırmak amacıyla araştırma, izleme ve değerlendirme çalışmaları yapar. Gerekğinde ise eğitim kurumunda yürütülen proje çalışmalarına katılır ^[7].

İşbirliği

Okul rehber öğretmen/psikolojik danışmanların temel sorumluluklarından biri okul rehberlik ve psikolojik danışma programını geliştirme olsa da okuldaki ve toplumdaki diğer uzmanların yardım ve desteği olmaksızın bu sorumluluğu tam olarak yerine getirmesi mümkün değildir ^[45]. Okul rehberlik ve psikolojik danışma programının planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi süreçleri boyunca devam etmesi gereken temel etkinliklerden biri olan işbirliği okul rehber

öğretmen/psikolojik danışmanları tarafından kurulan tüm müşavirlik ilişkilerinin önemli bir yönünü oluşturur. Okul rehber öğretmen/psikolojik danışmanları okul çalışanları, aile üyeleri ve dış topluluklarla işbirliği yoluyla, tek başına yapabileceğinden daha fazla öğrenciye destek olabilir. Bu anlamda okul rehber

öğretmen/psikolojik danışmanın ebeveynler, öğretmenler, yöneticiler ve toplum liderleri ile işbirliği içinde olması, öğrencilerin akademik, kariyer ve sosyal duygusal ihtiyaçlarını daha ileri düzeye taşıma konusunda destek sağlayacaktır. Ayrıca okul rehber öğretmen/psikolojik danışmanı tarafından sağlanan hizmetler öğrencilerin sorunlarına/ihtiyaçlarına çözüm bulmada yetersiz kaldığında rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar sevk hizmeti kapsamında toplum kaynaklarına (hastaneler, ruh sağlığı merkezleri gibi) yönelirler. Bu anlamda rehber öğretmen/psikolojik danışmanların öğrenciler için en uygun hizmeti sağlamada çeşitli kurum ve kuruluşlarla da işbirliği içinde olması önemlidir.

Rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar öğrencilerin gelişimsel ihtiyaç ya da sorunlarına yönelik olarak ortak bir amaç ve sorumluluk çerçevesinde veli, öğretmen, idareci, diğer kişi ve kurumlarla iş birliği yapmaktadır.

MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği'ne göre rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar öğrencilerin gelişimsel ihtiyaç ya da sorunlarına yönelik olarak ortak bir amaç ve sorumluluk çerçevesinde veli, öğretmen, idareci, diğer kişi ve kurumlarla iş birliği yapmaktadır ^[7].

Mesleki Gelişim

Günümüzün toplumlarının en temel ihtiyaçlarından biri yaşam boyu öğrenmeye açık bireyler yetiştirmektir. Bireylerin mesleki yönden kendilerini geliştirmeleri yaptıkları işin kalitesini olumlu yönde etkileyecektir. Mesleki gelişim profesyonellerin ihtiyaç duydukları becerilerin ve yeteneklerinin iyileştirilmesi süreci olarak tanımlanabilir. Mesleki gelişim, profesyonellerin alan bilgisini güncel tutmalarında ve uygulamalarında derinlik sağlayan temel bir mekanizma olarak görülmelidir.

Okul rehber öğretmen/psikolojik danışmanları lisans eğitimleri sürecinde çeşitli bilgi ve beceriler kazanmış olmakla birlikte mesleğin uygulanması aşamasında çok geniş bir yelpazedeki sorunlarla ilgilenmek durumunda oldukları için bazı konularda bilgi ve beceri eksikliği duyabilmektedirler. Bu anlamda mesleki açıdan gelişmek amacıyla seminer, toplantı ve atölye grupları gibi çeşitli etkinliklerde bulunmak, alanyazında yapılan araştırmaları ve yayınları takip etmek, alanında yapılan kongrelere katılmak profesyonel rehber öğretmen/psikolojik danışman olmanın bir gereğidir.

MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği'ne göre rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar okul rehberlik ve psikolojik danışma programının etkililiğini artırmak, mesleki bilgi ve becerileri geliştirmek, mesleğine ilişkin güncel gelişmeleri izleyerek daha nitelikli hizmet sunmak için bilimsel kongre, konferans, panel ve hizmet içi eğitimlere katılırlar ve gerektiğinde hizmet içi eğitimler verirler

[7].

Özet

Günümüzde okul rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri gelişimsel anlayıştan hareketle genellikle Kapsamlı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Programları modeli temelinde planlanmaktadır. Kapsamlı rehberlik ve psikolojik danışma program modeli, kriz yönelimli, iyileştirici/çare bulucu ve önleyici yaklaşımların gelişimsel yaklaşımla bütünleştirilmesini öngörür. Kapsamlı rehberlik ve psikolojik danışma programları öğrencilerin yaşam kariyeri gelişiminin desteklenmesini amaçlar. Bu amaç doğrultusunda öğrencilerin sosyal duygusal, akademik ve kariyer gelişimlerinin bir bütün olarak desteklenmesini esas alır. Türkiye'de okul rehberlik ve psikolojik danışma programı, eğitim kurumunun tür, kademe, özellikleri ile öğrencilerin ihtiyaçları, gelişim dönemi özellikleri ve risk altındaki öğrenciler dikkate alınarak hazırlanan, ortak bir anlayış ve iş birliği içerisinde uygulanan ve kanıta dayalı olarak değerlendirilen programı ifade eder. Okul rehberlik ve psikolojik danışma programının hazırlanma sürecini ihtiyaç analizi, hedef belirleme, programı tasarlama, uygulama ve değerlendirme basamakları oluşturmaktadır. Programın uygulanmasında gelişimsel ve önleyici hizmetler, iyileştirici hizmetler ve destek hizmetler esas alınır.

Gelişimsel ve önleyici hizmetler öğrencilerin gelişimlerini bir bütün olarak desteklemek ve gelişimlerini olumsuz yönde etkileyebilecek risk etmenlerini azaltarak, koruyucu etmenleri artırmak amacıyla sunulan hizmetlerdir. Bu hizmetler kapsamında sınıf rehberlik programı, bireyi tanıma, bilgi verme, yöneltme ve izleme çalışmaları yer almaktadır. Sınıf rehberlik programı öğrencilerin sosyal duygusal, akademik ve kariyer gelişim alanlarına yönelik olarak belirlenmiş kazanımların sınıflarda grup etkinlikleri yolu ile öğrencilere sistemli bir şekilde sunulmasını amaçlayan programı ifade etmektedir. Türkiye'de 2020 yılında MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından okul öncesinden üniversiteye kadar tüm sınıf düzeylerini kapsayacak şekilde yeni Sınıf Rehberlik Programı hazırlanmıştır. Sınıf rehberlik programı günümüz ihtiyaçları ve güncel okul rehberlik ve psikolojik danışma programı yaklaşımları dikkate alınarak hazırlanan özgün bir programdır. Bireyi tanıma çalışmaları öğrencilerin fiziksel ve kişisel özellikleri, yetenek, ilgi ve değerleri, güçlü ve geliştirilmesi gereken yönleri, başarı durumu, amaç ve beklentileri, ailesel özellikleri vb. yönleri açısından tanınmasını sağlamaya

yönelik çalışmaları ifade eder. Bu çalışmalar öğrenciye verilecek öncelikli rehberlik hizmetlerini belirlemenin yanında, onun kendini daha iyi tanıması ve değerlendirmesine de katkı sağlar. Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde bireyi tanıma çalışmaları önemli ve gerekli olmasının yanında belli ilkeleri ve kuralları olan bir süreçtir. Bilgi verme çalışmaları, öğrencilerin sosyal duygusal, akademik ve kariyer gelişim alanlarında ihtiyaç duyabilecekleri bilgileri çeşitli kaynaklardan toplayarak düzenleme ve bunları öğrencilerle paylaşma şeklinde yürütülen çalışmaları ifade eder. Yöneltilme ve izleme çalışmaları öğrencilerin kendi ilgi, yetenek ve ihtiyaçları doğrultusunda alan/dallara, üst eğitim kurumlarına, seçmeli derslere, sosyal, kültürel ve eğitsel etkinliklere, sosyal kulüplere, iş ve meslek alanlarına yönelmeleri ve yerleştirilmeleri amacıyla yapılan çalışmaları kapsar.

İyileştirici hizmetler, öğrencilerin bir bütün olarak gelişimlerini desteklemek veya gelişimlerini olumsuz yönde etkileyebilecek problemlerin çözümüne yardımcı olmak amacıyla sunulan hizmetlerdir. Bu kapsamda psikolojik danışma, psikososyal destek ve sevk hizmetleri yer almaktadır. Psikolojik danışma kendine özgü ilkeleri, teknikleri, etik kuralları ve yaklaşımları olması bakımından diğer rehberlik hizmetlerine göre daha teknik ve profesyonel düzeyde yürütülen bir hizmettir. Psikolojik danışma hizmeti bireylere kendini tanıma, karar verme ve problem çözme becerisi kazandırmayı, bireylerin kişisel ve toplumsal uyumlarını gerçekleştirmelerini ve iyilik hâllerini geliştirmelerini amaçlayan, bireysel ve grupla profesyonel olarak yürütülen psikolojik yardım sürecini ifade eder. Psikolojik danışma hizmeti sadece “sorun çözmeye yardım” hizmeti olarak anlaşılmamalıdır. Öğrencilerin sosyal duygusal, akademik ve kariyer gelişimlerine destek olmak, onların kendilerini daha iyi tanımasına, kapasitelerini geliştirmesine yardımcı olmak da psikolojik danışma hizmetlerinin amaçlarındandır. İyileştirici hizmetler kapsamında psikososyal destek hizmetleri de yer almaktadır. Psikososyal destek, şiddete maruz kalma, aile üyeleri/bir yakının kaybı, savaş, terör, doğal afetler gibi kriz durumları sonrası ortaya çıkabilecek psikolojik uyumsuzlukların önlenmesi, aile ve toplum düzeyinde ilişkilerin kurulması ve geliştirilmesi, bireylerin kendi kapasitelerini fark etmeleri ve güçlenmeleri amacıyla düzenlenen çok disiplinli hizmetler bütünüdür. İyileştirici hizmetler kapsamında yer alan diğer bir hizmet ise sevk hizmetidir. Bireyin, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin müdahale alanı ya da rehber

öğretmen/psikolojik danışmanın mesleki yeterlikleri dışında kalan bir uzmanlık alanında yardıma ihtiyaç duyması durumunda, bireyi yardım alabileceği düşünülen daha yetkin uzman kişi, kurum veya kuruluşlara yönlendirmesini ifade eder.

Destek hizmetler öğrencinin sosyal duygusal, akademik ve kariyer gelişimini desteklemek amacıyla sunulan müşavirlik, program yönetimi, araştırma, proje, iş birliği ve mesleki gelişim kapsamındaki hizmetlerdir. Müşavirlik (konsültasyon) hizmeti eğitim kurumunda rehber öğretmen/psikolojik danışman ile öğrencinin eğitimi ve yetiştirilmesiyle ilgili bir ya da daha fazla sayıda kişinin (okul yöneticisi, öğretmen, veli) işbirliği içinde, öğrencinin gelişmesine yönelik olarak kurdukları yardım ilişkisini ifade eder. Eğitim kurumlarında rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar okul yöneticilerine, öğretmenlere ve velilere yönelik olarak müşavirlik hizmetlerini yürütmektedirler. Program yönetimi, araştırma ve geliştirme; rehber öğretmen/psikolojik danışmanın kayıt tutma, raporlama, bütçe planlama ve kontrol, etkinlik yönetimi ve destek personeli kaynaklarının sağlanması gibi idari etkinlikleri içermekle birlikte programı planlama, araştırma, değerlendirme ve program hesap verebilirliğinin oluşturulması için gerekli veri toplama ve analiz etme çalışmalarını da kapsar. Okul rehber öğretmen/psikolojik danışmanların temel sorumluluklarından biri okul rehberlik ve psikolojik danışma programını geliştirme olsa da okuldaki ve toplumdaki diğer uzmanların yardım ve desteği olmaksızın bu sorumluluğu tam olarak yerine getirmesi mümkün değildir ^[45]. Okul rehberlik ve psikolojik danışma programının planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi süreçleri boyunca devam etmesi gereken temel etkinliklerden biri olan işbirliği okul rehber öğretmen/psikolojik danışmanları tarafından kurulan tüm müşavirlik ilişkilerinin önemli bir yönünü oluşturur. Destek hizmetler kapsamında yer alan mesleki gelişim profesyonellerin ihtiyaç duydukları becerilerin ve yeteneklerinin iyileştirilmesi süreci olarak tanımlanabilir. Mesleki açıdan gelişmek amacıyla seminer, toplantı ve atölye grupları gibi çeşitli etkinliklerde bulunmak, alan yazında yapılan araştırmaları ve yayınları takip etmek, alanında yapılan kongrelere katılmak profesyonel rehber öğretmen/psikolojik danışman olmanın bir gereği olarak ifade edilebilir.

Kaynakça

- [1]. Işık Terzi, Ş. (2011). Okul psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi. A. Kaya (Editör). *Psikolojik danışma ve rehberlik* (s.335-367). Yedinci Baskı. Ankara: Anı Yayıncılık.
- [2]. Gysbers, N.C. & Henderson, P. (2012). *Developing and managing your school guidance and counseling program* (5th Edition). Alexandria, VA: American Counseling Association.
- [3]. The Rhode Island Framework for Comprehensive K-12 School Counseling Programs-The RI Framework (2005). Rhode Island Department of Elementary and Secondary Education.
- [4]. American School Counselor Association. (2012). *The ASCA national model: A framework for school counseling programs* (3th ed.). Alexandria, VA: Author
- [5]. Erkan, S., Bükel, S., Çetin, H., Gülebağlan, C., Gülsaran, D., Güven, M., Kılıç, Ş. ve Sırıklı, A. (2006). Yeni okul PDR hizmetleri program modeli. Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü, İlköğretim Kurumları Sınıf Rehberlik Programı Formatörlük Kursu Hizmet İçi Eğitim Ders Notu. Kuşadası.
- [6]. Erkan, S. (2017). *Psikolojik danışma ve rehberlikte program geliştirme*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- [7]. Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeği (2020). Resmi Gazete, Sayı: 31213
- [8]. Millî Eğitim Bakanlığı (2019). *E-rehberlik modülü kullanma kılavuzu*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- [9]. Nazlı, S. (2004). Sınıf rehberliği etkinlikleri. *BAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 7,(11), 135-152. Erişim adresi: <http://sbe.balikesir.edu.tr/>
- [10]. Mishak, D.A. (2007). *An investigation of early career and veteran iowa elementary school counselors and their classroom guidance programs*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). The University of Iowa, ABD. Erişim adresi: <https://search-proquest-com.ezproxy.neu.edu.tr>
- [11]. Sınıf Rehberlik Programı (2020, 9 Ağustos). *Tebliğler Dergisi* (Sayı: 2755). Erişim Adresi: https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_07/17143025_SINIF_REHBERLYK_PROGRAMI_2020.pdf
- [12]. Güven, M. (2020). “Okullarda rehberlik servisleri – Hizmetler”. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*. 13. Baskı (Ed. A. Kaya), Ankara: Anı Yayıncılık, s.55-82.
- [13]. Yayıncı, L. (2019). “Okullarda psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri”. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*. Güncellenmiş 11. Baskı (Ed. M. Güven), Ankara: Anı Yayıncılık, s. 91-112.
- [14]. Özgüven, İ. E. (1998). *Bireyi Tanıma Teknikleri*. Ankara: PDREM Yayınları, s. 58.
- [15]. Kepçeoğlu, M. (1994). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*. 8. Baskı. Ankara: Özerler Matbaası.

- [16]. Özgüven, İ. E. (1999). *Çağdaş Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik*, Ankara: PDREM Yayınları, s. 91.
- [17]. Selçuk, Z. (2014). "Bireyi tanıma teknikleri", *İlköğretimde Rehberlik*. 7. Baskı, (Ed. Y. Kuzgun), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, s. 51-94.
- [18]. Şahin, C. (2015). "Bireyi tanıma", *Bireyi Tanıma Teknikleri* (Ed. C. Şahin), Ankara: Pegem Akademi, s. 1-44.
- [19]. Yeşilyaprak, B. (2013). *Eğitimde Rehberlik Hizmetleri-Gelişimsel Yaklaşım*. 21. Basım. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- [20]. Yıldırım, İ. (2016). "Bireyi Tanıma Teknikleri". *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*, 17. Baskı (Ed. Gürhan Can), Ankara: Pegem Akademi, s. 159-218.
- [21]. Köksalan, B. (2019). "Bireyi Tanıma Teknikleri", *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*. Güncellenmiş 11. Baskı (Ed. M. Güven), Ankara: Anı Yayıncılık, s.229-272.
- [22]. Kutlu, M. ve Kaya, A. (2020). "Bireyi Tanıma Teknikleri", *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*. 13. Baskı (Ed. A. Kaya), Ankara: Anı Yayıncılık, s.197-302.
- [23]. Aluede, O. O. (2000). The realities of guidance and counselling services in Nigerian secondary schools: Issues and strategies. *Guidance and Counselling*. 15(2), 22-27.
- [24]. Voltan-Acar, N. (2014). *Grupla psikolojik danışma ilke ve teknikleri*. 10. Basım, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- [25]. Schmitdt, J. J. (2017). *Okullarda Psikolojik danışma ve rehberlik (Counseling in schools)*, (Çeviri Editörü S. Doğan), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, s.105.
- [26]. MEB (2020). MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Etik Yönergesi. Erişim Adresi: https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_08/31230349_RPDH_Etik_Yonergesi_.pdf
- [27]. Reyes, G., & Elhai, J. D. (2004). Psychosocial interventions in The Early Phases Of Disasters. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 44(1): 399-411.
- [28]. ARC Resource Pack (2009). *Psychosocial support*. <http://www.arconline.org>
- [29]. Unicef (2009). Guide to the evaluation of psychosocial programming in emergencies.
- [30]. World Health Organization (2001). *WHO Basic documents*, (143rd ed). Geneva: WHO.
- [31]. The Psychosocial Working Group (2003). *Working paper. Psychosocial intervention in complex emergencies: A conceptual framework*.
- [32]. International Federation, Reference Centre for Psychosocial Support (2009). *Psychosocial interventions handbook*.
- [33]. Şavur, E. & Arslan Tomas, S. (2010). Terör olayları sonrasında psikososyal destek hizmetleri. *Kriz Dergisi*, 18(1): 45-58.
- [34]. Hobfoll, S. E., Watson, P., Bell, C. C., Bryant, R. A., Brymer, M. J., Friedman, M. J., et al. (2007). Five essential elements of immediate and mid-term mass trauma intervention: Empirical evidence. *Psychiatry*, 70:283-315.

- [35]. Akman, Y. (1994). Okullarda psikolojik danışma ve rehberlik servislerinde verilen konsültasyon hizmetlerinin yeri ve önemi. *1. Eğitim Bilimleri Kongresi Kitabı*. Cilt 3, Adana: Çukurova Üniversitesi, s. 984-993.
- [36]. Conoley, J.C. ve Gutkin, T.B. (1995). Why didn't – why doesn't – school psychology realize its promise? *Journal of School Psychology*. 33(3), 209-217.
- [37]. Aslan, A.M. ve Güven, M. (2017). Okul psikolojik danışmanlığında konsültasyon süreci ve modelleri. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*. 6(2), 118-131.
- [38]. Güven, M. (1994). Okullardaki rehberlik hizmetleri içinde öğretmenin yeri ve önemi. *Çağdaş Eğitim Dergisi*. 19(203), 28-30.
- [39]. Kuzgun, Y. (1988). *Rehberlik ve psikolojik danışma*. Ankara: ÖSYM Eğitim Yayınları.
- [40]. Tuzcuoğlu, N. (1995). İlkokullarda rehberlik hizmetlerinden beklentiler ve rehberlik servisinin öğrenciler üzerindeki etkisi. Yayımlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- [41]. Güven, M. ve Güven, S. (2002). İlköğretimde çocuğu bulunan annelerin veli-öğretmen ilişkilerini algılayışları ve rehberlik gereksinimleri. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*, 74-75, 56-59.
- [42]. Güven, M. (2007). İlköğretimde çocuğu olan velilerin çocuklarının okullarındaki psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine ilişkin algı ve beklentileri. *Mesleki Eğitim Dergisi*, 9(18), 108-122.
- [43]. Aslan, A.M. ve Güven, M. (2019). Okul psikolojik danışmanlarının ailelerle yürüttükleri konsültasyon çalışmaları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. 9(52), 109-148.
- [44]. Gibson , R. L. & Mitchell, M. H. (2008). *Introduction to counseling and guidance*. Prentice Hall of India; 7th Edition.
- [45]. Schmidt, J. J. (2008). *Counseling in schools: Comprehensive programs of responsive services for all students*. Pearson Education, Inc.
- [46]. Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Yönergesi (2019, 13 Mart). *Tebliğler Dergisi* (Sayı: 2739). Erişim Adresi: https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_04/11165830_psikososyal_koruma_Ynleme_krize_mYdahale_hizmetleri_yYnergesi.pdf

BÖLÜM 7

E-REHBERLİK SİSTEMİ

e-Rehberlik Sistemi

Ayşegül YAMAN KOSDİK*

Sevda ALKIŞ BOLATCAN*

Anahatlar

- e-Rehberlik Sistemi
- e-Rehberlik Sisteminin Oluşturulması Süreci
- e-Rehberlik Sisteminin Kullanımı

Bu bölümde önce e-Rehberlik sisteminin ne olduğu ve kullanım amacı açıklanmıştır. Ardından sistemin oluşturulma süreci anlatılmıştır. Sonra da e-Rehberlik sistemine giriş, sistem kullanıcıları ve yetkileri tanıtılmıştır.

e-Rehberlik sistemi, sistematik olarak sınıflandırılmış rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin eğitim kurumlarında bir program dahilinde sunulması, yürütülmesi ve raporlaştırılmasını; bu hizmetlerin Bakanlık merkez ve taşra teşkilatlarında görev yapan personel tarafından yetki alanlarına göre izlenmesini sağlayan sistemdir. Millî Eğitim Bakanlığı Bilişim Sistemleri (MEBBİS) bölümlerinden biri olarak geliştirilen e-Rehberlik sistemi, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okul ve kurumlarda rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin bir program dâhilinde sunulması, yürütülmesi ve raporlaştırılması, paydaşlar arasında daha etkin ve hızlı bir

* Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü

e-Rehberlik Sistemi, sistematik olarak sınıflandırılmış rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin eğitim kurumlarında bir program dahilinde sunulması, yürütülmesi ve raporlaştırılmasını; bu hizmetlerin Bakanlık merkez ve taşra teşkilatlarında görev yapan personel tarafından yetki alanlarına göre izlenmesini sağlayan sistemdir.

iletişimin sağlanması, sunulan hizmetlerin etkililiğinin artırılması, anlık ve sürekli takibin yapılabilmesi, geçmiş dönem içerisindeki faaliyetlerin ayrıntılı olarak değerlendirilmesi, çalışmaların daha sistematik bir şekilde yapılandırılması ve geleceğe yönelik etkin rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri politikaları üretilmesi amacıyla oluşturulmuştur ^[1].

e-Rehberlik sisteminin kullanıma açılması ile eğitim sistemindeki milyonlarca öğrencinin yararlandığı rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde zaman ve kaynaktan tasarruf edilmesi, daha etkin ve hızlı hizmet sunulması hedeflenmiştir.

e-Rehberlik Sisteminin Oluşturulması Süreci

e-Rehberlik sisteminin ilk gündeme gelişi Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen Çocuğa Yönelik Şiddetin Önlenmesi Projesi ile olmuştur. Söz konusu projenin “Okullardaki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerini geliştirmek ve önlemler almak amacıyla yasal tedbirler almaya yönelik politikalar geliştirerek önleme ve izleme hizmetlerinin kapasitesinin artırılması” çalışmaları kapsamında “internet tabanlı bir e-Rehberlik sistemi” geliştirilmesi planlanmıştır ^[2].

Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin gelişimsel rehberlik anlayışı doğrultusunda tüm öğrencilere program temelli olarak sunulması, sorun odaklı bir hizmet sunma anlayışı yerine öğrencilerin sosyal duygusal, akademik ve kariyer alanlarındaki gelişimlerinin desteklenmesi ve önleyici çalışmalara ağırlık verilmesinin sağlanması amacıyla 2017-2018 eğitim öğretim yılında rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin planlanmasında ve yürütülmesinde değişiklik yapılmıştır. Bu süreçte rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri kategorilere ve alt kategorilere ayrılarak bir sınıflama sistemi hazırlanmıştır. Alanyazından da yararlanılarak hazırlanan sınıflama sisteminin içerisindeki her bir hizmet alanına ve faaliyete kod verilmiş, oluşturulan tablo MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Sunum Sistemi olarak adlandırılmıştır. Okul rehberlik ve psikolojik

danışma programlarını hazırlarken eğitim kurumlarından bu kod sistemini kullanmaları istenmiştir ^[3]. Yayınlanan sunum sisteminde yer almayan fakat eğitim kurumlarının okul rehberlik ve psikolojik danışma programlarına ekleme ihtiyacı duydukları faaliyetler için de “Diğer” kodu tanımlanmıştır. Eğitim öğretim yılı sonunda rehberlik ve araştırma merkezlerinin, eğitim kurumlarının okul rehberlik ve psikolojik danışma programlarında kullandıkları “Diğer” kodlarını Bakanlığa iletmeleri sağlanmıştır. Değerlendirme sonucunda sunum sisteminde yer almayan faaliyetler sunum sistemine eklenmiştir. Bu yöntemle alanyazın ve uygulamalar bütünleştirilerek MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Sunum Sistemi’ne son hâli verilmiştir.

MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Sunum Sistemi, e-Rehberlik sisteminin alt yapısını oluşturmaktadır. Hazırlanan bu standart alt yapı ile eğitim kurumlarında sunulan rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin çerçevesi Bakanlık tarafından ilk defa çizilerek hizmetlerin ölçülebilir ve hesap verebilir olarak sunulması amaçlanmıştır.

Sistemin kullanılabilirliğinin ve işleyişinin test edilmesi amacıyla iki ayrı pilotlama çalışması yapılmıştır. İlk pilotlama Ankara ili Altındağ, Beypazarı, Çankaya, Çubuk, Keçiören ve Şereflikoçhisar ilçelerinde, ikinci pilotlama Ankara ili Altındağ ilçesi’nde gerçekleştirilmiştir. Her iki pilotlama öncesinde pilot ilçelerdeki her tür ve kademedeki okul ve kurumlarda görev yapmakta olan rehber öğretmen/psikolojik danışmanlara bu konuda eğitim verilmiştir. Pilot uygulamalar sonucunda kullanıcılardan alınan geribildirimler doğrultusunda rapor hazırlanarak sonuçlar uzman ekip tarafından değerlendirilmiş ve sistemin kullanılabilirliğinin artırılması amacıyla güncelleme yapılmıştır. e-Rehberlik sistemi 2 Eylül 2019 tarihinden itibaren ülke genelinde kullanıma açılmıştır. Sistem kullanımı konusunda alan çalışanlarının yeterliliğini arttırmak amacıyla e-Rehberlik Sistemi Kullanma Kılavuzu, tanıtım ve yardım videoları yayımlanmıştır. Hizmet içi eğitimler ile sistemin kullanımı yaygınlaştırılmıştır.

e-Rehberlik Sisteminin Kullanımı

e-Rehberlik sistemi Millî Eğitim Bakanlığına bağlı özel ve resmi eğitim kurumlarında görev yapan yönetici, rehber öğretmen/psikolojik danışman ve

e-Rehberlik sistemi

Millî Eğitim Bakanlığına bağlı özel ve resmi eğitim kurumlarında görev yapan yönetici, rehber öğretmen/psikolojik danışman ve öğretmenler, rehberlik ve araştırma merkezlerinde görev yapan yönetici, rehber öğretmen/psikolojik danışman ve özel eğitim öğretmenleri, il ve ilçe millî eğitim müdürlüklerinde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinden sorumlu şube müdürleri ve Bakanlık merkez teşkilatında görevli uzmanlar tarafından kullanılmaktadır.

öğretmenler, rehberlik ve araştırma merkezlerinde görev yapan yönetici, rehber öğretmen/psikolojik danışman ve özel eğitim öğretmenleri, il ve ilçe millî eğitim müdürlüklerinde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinden sorumlu şube müdürleri ve Bakanlık merkez teşkilatında görevli uzmanlar tarafından kullanılmaktadır. Böylelikle rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin sunulmasında görev ve sorumluluğu bulunan tüm birimlerin etkin bir şekilde hizmetin yürütülmesi sürecine dâhil olmaları sağlanmıştır. e-Rehberlik sistemine mebbis.meb.gov.tr adresinden kullanıcı adı ve şifre kullanılarak giriş yapılmaktadır.

Eğitim kurumlarında görevli rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar sistemdeki en yetkili ve görev alanı en geniş kullanıcılar olup “okul

rehberlik ve psikolojik danışma programı hazırlama”, “rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri veri girişi”, “raporlama” ve “öğrenci yönlendirme” işlemleri ekranlarını kullanmaktadır. Okul rehberlik ve psikolojik danışma programı hazırlama ekranında iki ayrı işlem yapılmaktadır. Eğitim öğretim yılı başlarında okul rehberlik ve psikolojik danışma programı ve haftalık çalışma takvimi işlevi gören haftalık program hazırlanmaktadır. Veri girişi ekranı rehberlik ve psikolojik danışma programında yer alan çalışmalara ait verilerin girildiği ekrandır. Bu ekranda bireysel çalışmalar ve grup çalışmaları için ayrı veri girişi yapılmaktadır. Öğrenci yönlendirme işlemleri ekranında rehberlik ve araştırma merkezlerine psikolojik destek alması veya eğitsel değerlendirme amacıyla incelenmesi talep edilen öğrenciler için kullanılan formlar yer almaktadır. Bu formlar doldurularak öğrenciler sistem üzerinden rehberlik araştırma merkezlerine yönlendirilebilmektedir. Raporlama ekranında veri olarak sisteme girilen çalışmalar çeşitli filtreler kullanılarak raporlanabilmektedir. Örneğin sınıf düzeyi ve faaliyet türü gibi öğrencilere ilişkin bilgiler tarih aralığı girilerek raporlanabilmektedir. Böylelikle eğitim kurumlarında sunulan rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin sistemli bir şekilde sunulması ve izlenmesiyle hizmetlerin somut verilere dayalı olarak görünür olması sağlanmaktadır.

Eğitim kurumu müdürleri rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar tarafından hazırlanan okul rehberlik ve psikolojik danışma programını, haftalık programı, öğrenci yönlendirme formlarını görüntüleyebilmekte ve onaylamak suretiyle sistem üzerinden rehberlik ve araştırma merkezlerine gönderebilmektedir. Eğitim kurumuna ait rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine ilişkin “özel hedef” giriş işlemlerini yapmakta ve rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar tarafından gerçekleştirilen çalışmalara ilişkin verileri sayısal olarak görebilmektedir. Eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenler ise öğrenci yönlendirme işlemleri ekranını kullanabilmektedir.

Rehberlik ve araştırma merkezlerinin rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri bölümünde görevli rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar, bölümlerinin yıllık çalışma planını hazırlamakta ve randevu kayıt ekranı ile bölüme yapılan başvurulara ait randevuları işlemektedir. Veri giriş ekranı ile gerçekleştirdikleri çalışmalara ait verileri işlemekte ve raporlama ekranında bu çalışmaları raporlayabilmektedir. Ayrıca eğitim kurumları tarafından hazırlanan okul rehberlik ve psikolojik danışma programlarını ve eğitim kurumları tarafından yönlendirilen öğrencilere ait öğrenci yönlendirme formlarını görüntüleyebilmektedir.

Rehberlik ve araştırma merkezi müdürleri okul rehberlik ve psikolojik danışma programlarını, öğrenci yönlendirme formlarını, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri bölümü tarafından hazırlanan yıllık çalışma planını ve bölümün randevularını görüntüleyebilmektedir. Özel eğitim öğretmenleri ise eğitim kurumları tarafından yönlendirilen öğrencilere ait yönlendirme formlarını görüntüleyebilmektedir.

İl millî eğitim müdürlükleri illerine ait rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine ilişkin “yerel hedef”leri sisteme işlemektedir. İldeki tüm eğitim kurumları ile rehberlik ve araştırma merkezlerinde yapılan çalışmalara ait sayısal verileri okul türü, eğitim kademesi, okul ve sınıf düzeyine göre raporlaştırabilmektedir. İlçe millî eğitim müdürlükleri ilçedeki tüm eğitim kurumları ile rehberlik ve araştırma merkezlerinde yapılan çalışmalara ait sayısal verileri okul türü, eğitim kademesi, okul ve sınıf düzeyine göre raporlaştırabilmekte ve eğitim kurumlarının özel hedeflerini görüntüleyebilmektedir.

Millî Eğitim Bakanlığı merkez teşkilatı ise ülke genelindeki tüm eğitim kurumları ile rehberlik ve araştırma merkezlerinde yapılan çalışmalara ait sayısal verileri okul türü, eğitim kademesi, okul ve sınıf düzeyine göre raporlaştırabilmekte, illerin yerel hedeflerini ve eğitim kurumlarının özel hedeflerini görüntüleyebilmektedir.

Özet

e-Rehberlik sistemi, sistematik olarak sınıflandırılmış rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin eğitim kurumlarında bir program dahilinde sunulması, yürütülmesi ve raporlaştırılmasını; bu hizmetlerin Bakanlık merkez ve taşra teşkilatlarında görev yapan personel tarafından yetki alanlarına göre izlenmesini sağlayan sistemdir.

e-Rehberlik sisteminin kullanıma açılması ile eğitim sistemindeki milyonlarca öğrencinin yararlandığı rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde zaman ve kaynaktan tasarruf edilmesi, daha etkin ve hızlı hizmet sunulması hedeflenmiştir.

e-Rehberlik sisteminin alt yapısını oluşturulmasında yararlanılan MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Sunum Sistemi ile eğitim kurumlarında sunulan rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin çerçevesi Bakanlık tarafından ilk defa çizilerek bu hizmetlerin ölçülebilir ve hesap verebilir olarak sunulması amaçlanmıştır.

e-Rehberlik sistemi Millî Eğitim Bakanlığına bağlı özel ve resmi eğitim kurumlarında görev yapan yönetici, rehber öğretmen/psikolojik danışman ve öğretmenler, rehberlik ve araştırma merkezlerinde görev yapan yönetici, rehber öğretmen/psikolojik danışman ve özeleğitim öğretmenleri, il ve ilçe millî eğitim müdürlüklerinde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinden sorumlu şube müdürleri ve Bakanlık merkez teşkilatında görevli uzmanlar tarafından kullanılmaktadır. Böylelikle rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin sunulmasında görev ve sorumluluğu bulunan tüm birimlerin etkin bir şekilde hizmetin yürütülmesi sürecine dâhil olmaları sağlanmıştır.

Kaynakça

- [1]. MEB (2019). *e-Rehberlik Sistemi Kullanma Kılavuzu*. Çevrimiçi <https://orgm.meb.gov.tr>
- [2]. MEB (2015). *Faaliyet 1.2.9 Kapsamında İnternet Tabanlı E-Rehberlik Sistemi Geliştirme Nihai Rapor*. Çevrimiçi <http://siddetinonlenmesi.meb.gov.tr/>
- [3]. MEB (2018). *Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Plan Hazırlama Kitapçığı*. Çevrimiçi <https://orgm.meb.gov.tr>

BÖLÜM 8

HİZMETLERİ SUNAN PERSONELİN
GÖREV, YETKİ VE SORUMLULUKLARI

Hizmetleri Sunan Personelin Görev, Yetki ve Sorumlulukları

Sevda ALKIŞ BOLATCAN*

Ayşegül YAMAN KOSDİK*

Uzm. Ferit TOPRAK*

Anahatlar

- Okul Yöneticilerinin Görev, Yetki ve Sorumlulukları
- Rehber Öğretmen/Psikolojik Danışmanın Görev ve Sorumlulukları
- Sınıf Rehber Öğretmenlerin Görev ve Sorumlulukları
- Öğretmenlerin Görev ve Sorumlulukları

Bu bölümde eğitim kurumlarında rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerini sunan personelin görev, yetki ve sorumlulukları açıklanmıştır. Bu çerçevede okul yöneticileri, rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar, sınıf rehber öğretmenleri ve diğer öğretmenlerin bu hizmetlere ilişkin görevleri tanıtılmıştır.

Eğitim kurumlarında rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerini sunan personelin “Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği” çerçevesinde belirlenen görev, yetki ve sorumlulukları aşağıda kısaca açıklanmıştır ^[1]:

* Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Eğitim Kurumu Müdürünün Görev, Yetki ve Sorumlulukları

Eğitim kurumu müdürü rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin yürütülmesinden birinci derecede sorumludur.

Eğitim kurumu müdürü rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin yürütülmesinden birinci derecede sorumludur. Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin etik ilkeler doğrultusunda yürütülmesi için gerekli önlemleri almakla yükümlüdür. Tüm öğrencilerin rehberlik ve psikolojik danışma

hizmetlerinden faydalanabilmesi için gerekli koşulları sağlar. Bu hizmetlerin etkin şekilde yürütülebilmesi için hizmetin gerektirdiği fiziksel şartları ve uygun çalışma ortamını hazırlamak ve kullanılacak araç gereci sağlamakla yükümlüdür. Ayrıca rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin verimli bir şekilde yürütülmesi için rehber öğretmen/psikolojik danışman, sınıf rehber öğretmenleri, öğrenciler ve veliler arasında iş birliğini sağlamakla görevlidir. Eğitim kurumlarında rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin planlanması ve kurum içindeki iş birliğinin sağlanması amacıyla oluşturulan rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri yürütme komisyonuna başkanlık ederek hizmetin etkili ve verimli sunulmasında görev ve sorumluluk alır.

Müdür Yardımcılarının Görev ve Sorumlulukları

Eğitim kurumu müdür yardımcısı rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri yürütme komisyonunun üyesidir ve komisyon toplantılarına katılım sağlar. Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine ilişkin kayıtların güvenliğini, gizliliğini ve standartlara uygun kullanılmasına ilişkin kurum müdürünün verdiği görevleri yerine getirir. Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin nitelikli bir şekilde yürütülebilmesi için öğrencilerin devam durumu, başarı durumu, sosyal kulüp çalışmaları gibi bilgi ve belgeleri rehberlik ve psikolojik danışma servisi ile paylaşarak işbirliği içinde çalışır.

Rehber Öğretmen/Psikolojik Danışmanın Görev ve Sorumlulukları

Eğitim kurumlarında görev yapan rehber öğretmen/psikolojik danışmanların gelişimsel ve önleyici hizmetler, iyileştirici hizmetler ve destek hizmetlere ilişkin görevleri bulunmaktadır.

Gelişimsel ve önleyici hizmetler kapsamında rehberlik alanında özel bilgi ve beceri gerektiren etkinlikleri öğrencilere uygular. Öğrencinin ilgi, yetenek, değer, tutum ve kişilik özelliklerini keşfetmesini ve gerçekçi kararlar almasını sağlamak amacıyla bireyi tanıma tekniklerini uygular ve değerlendirmelerini raporlaştırır. Öğrencilere geribildirimde bulunarak ilgililerle paylaşır. Öğrencilerin sosyal duygusal, akademik ve kariyer gelişim alanlarında ihtiyaç duydukları bilgileri bireysel çalışmalar, grup çalışmaları veya yayın hazırlama yoluyla öğrencilerle paylaşır. Ayrıca bireyi tanıma ve bilgi verme hizmeti sunarak öğrenciyi kendine uygun olan eğitim kurumuna, alana, dala, staja, işe, mesleğe, okul içi ya da okul dışı sosyal ve kültürel etkinliklere yöneltir ve öğrencinin gelişimini izler.

İyileştirici hizmetler kapsamında öğrencilerin sosyal duygusal, akademik ve kariyer gelişimlerinin desteklenmesi, kendilerini keşfetmeleri, duygusal, düşünsel, davranışsal düzeyde kapasitelerinin güçlendirilmesi, iyileştirme ve geliştirme amacıyla formasyonu uygun olan rehber öğretmen/psikolojik danışman bireysel ve grupla psikolojik danışma yapar. Doğal afetler ile kaza, ihmal, istismar, intihar, şiddet, savaş, göç ve salgın hastalıklar gibi zorlu yaşam olaylarında öğrenci, aile ve öğretmenlere psikolojik ve sosyal destek sağlar. Hakkında danışmanlık tedbir kararı verilen çocuğa ve çocuğun bakımından sorumlu kişilere hizmet sunar. Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin müdahale alanı ya da rehber öğretmen/psikolojik danışmanın mesleki yeterlikleri dışında kalan bir uzmanlık alanında yardıma ihtiyaç duyması durumunda, bireyi yardım alabileceği düşünülen daha yetkin uzman kişi, kurum veya kuruluşlara yönlendirir.

Eğitim kurumlarında görev yapan rehber öğretmen/psikolojik danışmanların gelişimsel ve önleyici hizmetler, iyileştirici hizmetler ve destek hizmetlere ilişkin görevleri bulunmaktadır.

Destek hizmetler kapsamında, öğrencinin gelişimini desteklemek için öğretmen, veli, yönetici ve okul içerisinde öğrenci ile iletişimde olan diğer kişilere kendilerini geliştirmeleri, ortak ve yeterli bir rehberlik anlayışı kazanmaları amacıyla çalışmalar yürütür. Sınıf rehberlik programlarının hazırlanmasında, uygulanmasında, sınıf içi rehberlik uygulamalarının geliştirilmesinde sınıf rehber öğretmenlerine müşavirlik yapar. Okul rehberlik ve psikolojik danışma programını hazırlar. Okul rehberlik ve psikolojik danışma programını ders yılı

boyunca sınıf rehber öğretmenleri, öğretmenler ve eğitim kurumu yöneticileri ile iş birliği içerisinde uygular ve programın etkililiğini ders yılı sonunda değerlendirir. Sunduğu hizmetlerin etkililiğini ve verimliliğini artırmak amacıyla araştırma, izleme ve değerlendirme çalışmaları yapar. Okul rehberlik ve psikolojik danışma programının etkililiğini artırmak, mesleki bilgi ve becerileri geliştirmek, mesleğine ilişkin güncel gelişmeleri izleyerek daha nitelikli hizmet sunmak için bilimsel kongre, konferans, panel ve hizmet içi eğitimlere katılır, gerektiğinde eğitimler verir.

Koordinatör rehber öğretmen/psikolojik danışmanın görev ve sorumlulukları

Eğitim kurumunda birden fazla rehber öğretmen/psikolojik danışman bulunması hâlinde bir rehber öğretmen/psikolojik danışman koordinatör olarak görevlendirilir. Koordinatörlük görevi verilen rehber öğretmen/psikolojik danışmanın eğitim kurumunda yürütülen rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine ilişkin görevlerinin yanı sıra okul rehberlik ve psikolojik danışma programı doğrultusunda yapılan çalışmalarla ilgili öğretmenler kuruluna bilgi verir.

Sınıf Rehber Öğretmenin Görev ve Sorumlulukları

Sınıf rehberlik planını, okul rehberlik ve psikolojik danışma programı ile sınıf rehberlik programı çerçevesinde hazırlayarak plan dâhilinde uygulamalarını gerçekleştirir ve sınıf rehberlik programı kapsamındaki etkinlikleri sınıfında uygular.

Sınıf rehberlik planını, okul rehberlik ve psikolojik danışma programı ile sınıf rehberlik programı çerçevesinde hazırlayarak plan dâhilinde uygulamalarını gerçekleştirir. Sınıf rehberlik programı kapsamındaki etkinlikleri sınıfında uygular. Okul rehberlik ve psikolojik danışma programının hedeflerine ilişkin etkinliklerde rehberlik ve psikolojik danışma servisiyle iş birliği yapar.

Öğrencilere en etkili şekilde rehberlik edebilmek için gerekli bilgi ve becerilerini geliştirir. Öğrencilerinin rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine ilişkin ihtiyaçlarını belirleyerek okul rehberlik ve psikolojik danışma programına yansıtılmak üzere rehberlik ve psikolojik danışma servisine iletir. Bireyi tanıma tekniklerinden uzmanlık bilgisi gerektirmeyenleri rehber öğretmen/psikolojik danışman ile iş birliği yaparak sınıfında uygular, sonuçlarını rehberlik ve psikolojik danışma servisi ile paylaşır. Sınıfa yeni gelen veya uyum gücü

yaşayan öğrencilerin okula uyum sağlamaları sürecinde rehber öğretmen/psikolojik danışman ile iş birliği içerisinde çalışır. Öğrencilerini rehber öğretmen/psikolojik danışman ile iş birliği yaparak ilgi, yetenek, değer, akademik başarı ve kişilik özelliklerine göre öğrenci kulüplerine, seçmeli derslere ve sosyal etkinliklere yönlendirir. Risk altında olan öğrencileri fark ettiğinde, gerekli desteği almaları için rehberlik ve psikolojik danışma servisini bilgilendirir. Öğrencinin, öğrenme stilini fark etmesine, öğrenme becerilerini geliştirmesine, akademik performansını artırmaya yönelik çalışmalarında rehberlik ve psikolojik danışma servisiyle iş birliği yapar.

Sınıfında sosyal duygusal, akademik ve kariyer gelişimi açısından desteklenmeye ihtiyaç duyan öğrencileri rehberlik ve psikolojik danışma servisine yönlendirir, öğrencilerin gelişimini desteklemek amacıyla iş birliği yapar. İhtiyaç duyulması hâlinde eğitim kurumunda rehber öğretmen/psikolojik danışmanın bulunmaması durumunda öğrenciyi rehberlik ve araştırma merkezine yönlendirir.

Öğretmenlerin Görev ve Sorumlulukları

Sınıf rehber öğretmenliği görevi olmayan öğretmenler, gerektiğinde rehberlik ve psikolojik danışma servisinin planlaması doğrultusunda rehberlik çalışmalarına destek sağlar. Okul rehberlik ve psikolojik danışma programının hedeflerine ilişkin etkinliklerde rehberlik ve psikolojik danışma servisiyle iş birliği yapar.

Eğitim kurumlarında görev yapan personelin rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri ile ilgili görev yetki ve sorumluluklarını yerine getirirken uyması gereken etik ilkeler MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Etik Yönergesi ile belirlenmiştir. Bu kapsamda hizmetlerin planlanması ve yürütülmesinde; yetkinlik, dürüstlük, gizlilik, duyarlılık, bilimsellik ve sorumluluk ilkelerinin esas olduğu ifade edilmiştir ^[2].

Özet

Eğitim kurumlarında rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerini sunan personelin görev, yetki ve sorumlulukları “Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği” ile belirlenmiştir. Eğitim kurumu müdürü rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin yürütülmesinden birinci derecede sorumludur. Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin etik ilkeler doğrultusunda yürütülmesi için gerekli önlemleri almakla yükümlüdür. Eğitim kurumu müdür yardımcıları rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin nitelikli bir şekilde yürütülebilmesi için öğrencilerin devam durumu, başarı durumu, sosyal kulüp çalışmaları gibi bilgi ve belgeleri rehberlik ve psikolojik danışma servisi ile paylaşarak iş birliği içerisinde çalışır. Eğitim kurumunda birden fazla rehber öğretmen/psikolojik danışman bulunması hâlinde bir rehber öğretmen/psikolojik danışman koordinatör olarak görevlendirilir. Eğitim kurumlarında rehber öğretmen/psikolojik danışmanların gelişimsel ve önleyici hizmetler, iyileştirici hizmetler ve destek hizmetlere ilişkin görevleri bulunmaktadır. Sınıf rehber öğretmeni sınıf rehberlik planını, okul rehberlik ve psikolojik danışma programı ile sınıf rehberlik programı çerçevesinde hazırlayarak plan dâhilinde uygulamalarını gerçekleştirir. Okul rehberlik ve psikolojik danışma programının hedeflerine ilişkin etkinliklerde rehberlik ve psikolojik danışma servisiyle iş birliği yapar. Sınıf rehber öğretmenliği görevi olmayan öğretmenler, gerektiğinde rehberlik ve psikolojik danışma servisinin planlaması doğrultusunda rehberlik çalışmalarına destek sağlar.

Kaynakça

- [1].MEB (2020a). MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği, *Resmî Gazete*, 14.08.2020, Sayı: 31213.
- [2].MEB (2020b). MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Etik Yönergesi *Tebliğler Dergisi* 31.08.2020. (Sayı: 2756).

BÖLÜM 9

REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA
HİZMETLERİNDE AİLE DESTEĞİ

Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetlerinde Aile Desteği

Prof. Dr. Galip YÜKSEL*

Anahatlar

- Ebeveyn Katılımı
- Ebeveyn Olmak
- Çocukların İhtiyaçlarını Karşılamalarına Yardımcı Olmak
- Ebeveynlik Tarzını Bulmak
- Çocuğu Tanımak
- Çocuğun Kaliteli Uyummasını Sağlamak
- Çocuğu Harekete Geçirmek

Bu bölümde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde aile desteği konusu ele alınmaktadır. Bu çerçevede öncelikle ebeveyn katılımı ve katılım türleri tanıtılmakta, daha sonra ise okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise düzeyinde ebeveyn katılımı açıklanmaktadır. Ardından ebeveyn olmak konusuna değinilmektedir. Bunu motivasyon ve ihtiyaçlar konusu izlemektedir. Bu çerçevede Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi açıklanmakta ve bu hiyerarşiye göre ebeveynlerin rollerine yer verilmektedir. Daha sonra ebeveynlerin, ebeveynlik tarzları ve çocuklarını tanıması konuları ele alınmaktadır. Bölümün sonunda ebeveynlerin çocukları için neler yapabileceği üzerinde durulmakta, bu bağlamda uyku ve harekete geçme konularına yer verilmektedir.

* Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı

Ebeveyn Katılımı

Çocuğun gelişiminde anne-babadan alınan genetik miras olan kalıttan sonra etkili olan unsur çevredir. Çevre deyince ilk akla gelen aile olmaktadır. Ailenin çocuğu yetiştirirken ona

Çocuğun gelişiminde anne-babadan alınan genetik miras olan kalıttan sonra etkili olan unsur çevredir. Çevre deyince ilk akla gelen aile olmaktadır.

Ebeveyn katılımı, anne-babanın öğrencinin eğitim yaşamına olumlu bir şekilde ve etkin olarak katılması, öğrencinin eğitim yaşamında yer alması ve ebeveynin becerilerini ortaya koyma sürecidir.

karşı olan tutumu ve yaklaşım biçimi, çocuğun kişiliğini ve diğer bireysel özelliklerini biçimlendirmektedir. Ayrıca bu tutumlar öğrencilerin okuldaki başarılarını da etkilemektedir. Çocuğun kişilik gelişiminde bu denli önemli olan ailelerin, çocuğun eğitim yaşamına olumlu katkı sunmaları ve öğrencilerin bir bütün olarak gelişmeleri açısından okullarda sunulan hizmetlerde yer almaları önemlidir.

Ebeveyn katılımının öğrenci çıktılarına etkisini gösteren güvenilir çalışmalar vardır. Bu çalışmalar iyi ebeveynlik ve desteği içeren “gönüllü faaliyetler” ile ilişkilidir [1].

Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde ailenin katılımı ülkemizde ailelerin güçlendirilmesi,

yetişkin eğitimi ve özellikle annelerin eğitimi açısından da önem kazanmaktadır. Bu konuda yapılan çalışmalar, anne-baba eğitim grupları yoluyla anne babaların kişisel gelişim sağladıkları ve bazılarının okula karşı olumlu tutum geliştirdiklerini göstermektedir [2].

Ebeveyn katılımı, anne-babanın öğrencinin eğitim yaşamına olumlu bir şekilde ve etkin olarak katılması, öğrencinin eğitim yaşamında yer alması ve ebeveynin becerilerini ortaya koyma sürecidir. Ebeveyn katılımı üç alt başlıkta incelenmektedir: (1) Ev temelli katılım; (2) okul temelli katılım ve (3) iş birliği temelli katılım ^[3].

1. *Ev temelli katılım*: Ev temelli katılım ebeveyn ile öğrenci arasında okul dışında gerçekleşen etkileşimlerdir. Başka bir anlatımla, ebeveynlerin çocukları ile evde yapabilecekleri etkinlikler ve öğretmenin ev ziyaretleri (bu daha seyrek bir uygulamadır) olarak ifade edilebilir ^[4]. Genel olarak, ev ödevlerine yardım etme, ödevleri kontrol etme ve eğitim sürecini takip etme gibi ebeveyn davranışları ev temelli katılım örnekleridir.

2. *Okul temelli katılım*: Okul temelli katılım, öğrenci odaklı biçimde ebeveynin okul içi etkinlikleridir. Ebeveynin okuldaki eğitsel etkinliklere katılımı ile ilgili davranışlarından oluşur. Okul çalışmalarına gönüllü olarak katılma, aile-öğretmen konferanslarına katılma, öğretmenlerle yazılı iletişim içinde olma, okulun düzenlediği sosyal etkinliklere katılma ve sınıf içi etkinliklerde görev alma gibi davranışlar okul temelli katılım örnekleridir.

3. *İş birliği temelli katılım*: İş birliği temelli katılım, ebeveynin, öğretmen ve okul personeli ile öğrencinin gelişimine yönelik etkileşimleridir. Etkinlikler konusunda öğretmenle konuşmak, problemlerle ilgili konuşmak ve bilgi edinmek üzere okul yönetimi ile görüşmek iş birliği temelli katılım örnekleridir ^[3].

Ebeveyn katılımının içeriği öğretim kademelerine göre farklılaşabilir. Ancak her kademede ebeveyn katılımı ve ebeveyn ilgisi beklenir. Bu süreçte ebeveyn katılımı ve ilgisiyle ilgili sınırları belirlemek oldukça önemlidir. Okullarda çalışan rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar söz konusu sınırlar konusunda okul yönetimi, öğretmen ve ebeveynlere müşavirlik hizmeti verebilir.

Okul Öncesinde Ebeveyn Katılımı

Okul öncesinde çalışan rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar, çocukların akademik, sosyal duygusal ve kariyer gelişim alanlarında desteklenmeleri sürecinde ebeveyn katılımına önem vermektedirler.

Araştırmalar; ebeveyn ilgisinin (parental engagement) ilk çocukluk ve ilkökul yıllarında, öğrenme alışkanlıkları edinme ile düşünce ve deneyimleri organize edip, iletişim kurma becerisi üzerinde büyük bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir ^[5]. Bu becerilerin gelişimi üzerinde en fazla etkiye sahip olan ebeveyn ilgisiyle ilgili faaliyetlerin başında çocuklarının anlattıklarını dinlemek, kelimeleri izole şekilde öğretmek yerine şarkı ve ninnilere bağlamak, günlerinin nasıl geçtiğini ve deneyimlerini sormak gelmektedir ^{[5]; [6]}.

Okul öncesinde çalışan rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar, ebeveyn ilgisi ve ebeveyn katılımını verimli hâle getirmek için ebeveynlere müşavirlik eder. Ayrıca ebeveynlerin kendi eğitimlerini desteklemeleri için uygun olan programlar hakkında bilgi verir. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanmış ve yapılandırılmış olan anne-baba eğitim programlarına katılımları sağlanabilir.

İlkokulda Ebeveyn Katılımı

İlkokulda çalışan rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar, çocukların akademik, sosyal duygusal ve kariyer gelişim hedeflerine ulaşmalarında ebeveyn katılımına büyük önem vermektedirler.

İlkokulda çalışan rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar, çocukların akademik, sosyal duygusal ve kariyer gelişim hedeflerine ulaşmalarında ebeveyn katılımına büyük önem vermektedirler. Ebeveyn desteği olmadan, sınıf rehber öğretmenlerinin ve rehber öğretmen/psikolojik danışmanların sundukları hizmetlerde başarı sağlamaları zor görünmektedir. Ebeveynler çocuklarının rehberlik ve psikolojik

danışma etkinliklerine katılmalarını desteklediklerinde okul-ev arasında işe yarar bir ortaklık kurulmaktadır. Benzer şekilde ebeveynlerin katılımını özendiren, çocuklarını etkileyen programlar hakkında bilgilendiren ve çocuklarının eğitimine katılmalarını cesaretlendiren okulların öğrencileri daha başarılı olmaktadır ^[7].

Ailelerin eğitim sürecine etkin katılımının temel gerekçeleri vardır ^[4]. Bu gerekçelerden bazıları şunlardır: (1) Anne-babalar çocuklarıyla en yoğun biçimde iletişim içinde olan bireylerdir; (2) ailelerin okulu tanıması, kendilerini okulun bir parçası olarak hissetmesi, onların okula ve öğrencilere kaynaklar araması için fırsat sağlar; (3) sınıf ve okul ortamı içinde “ortak bir kültürün” oluşması için ailelerin eğitim sürecine ilişkin bazı etkinlikleri ev ortamına taşımaları ve bunları

geliştirmelerini sağlar; (4) aile katılımı hem çocuk hem de aile için yararlıdır; (5) ailelerin okul ve eğitim sürecine ilişkin olumlu tutum geliştirmesini sağlar; (6) çocukların benlik algılarını ve başarılarını artırır.

Ebeveynler, öğretmenler ve rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar birlikte çalışarak, çocuğun olumlu ve sağlıklı bir yön belirlemesine yardım edebilirler. Bu süreçte ebeveynin rolü; (1) okulun çocuğu anlamasına yardım etmek; (2) çocuğunu daha iyi tanımak ve anlamak; (3) çocuğun başarısında okulun yaptıklarını görmek ve takdir etmek; (4) yapıcı davranışsal değişim için cesaretlendirmeyi ve olumlu yaklaşımları benimsemektir. Bu roller, okulun çocuğun ihtiyacını karşılamasına yardım etme rolünde ailenin üstlendiği “profesyonel” katkıya işaret etmektedir. Ebeveynin rolündeki bu profesyonel katkı, öğretmenin öğretim konusundaki uzmanlığı ve rehber öğretmen/psikolojik danışmanın gelişim psikolojisi konusundaki uzmanlığı ile birleşerek etkili bir iş birliği oluşturmaktadır [7].

Ebeveynler, öğretmenler ve rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar birlikte çalışarak, çocuğun olumlu ve sağlıklı bir yön belirlemesine yardım edebilirler.

İlkokulda çalışan rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar ebeveynlerin toplantılara katılmalarını, olumlu disiplin, ev ödevlerine yardım, kardeş kıskançlığı, çocukla etkili iletişim, verimli çalışma, çocukların kazanmaları gereken yaşam bilgi ve becerileri gibi ebeveyn eğitim programlarına katılmalarını ve okuldaki gönüllü etkinliklere dâhil olmalarını sağlayarak ebeveyn katılımını teşvik ederler.

Ortaokulda Ebeveyn Katılımı

Ortaokulda çalışan rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar, ilkokulda çalışan rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar gibi, çocukların akademik, sosyal duygusal ve kariyer gelişim hedeflerine ulaşmalarında ebeveyn katılımına büyük önem vermektedirler. Ortaokula devam eden öğrenciler 5-8. sınıf öğrencilerinden oluşan ergenlik öncesi gruptur. Bu yaş grubunun kendine özgü ihtiyaçları-özellikle de fiziksel, sosyal duygusal gelişimle ilgili olanlar- özel ilgi gerektirmektedir.

Ortaokul öğrencileri, özerkliklerini ortaya koydukları ve aileden bağımsızlaşmaya çalıştıkları bir gelişim dönemindedirler. Ergen gelişiminin bu geçiş evresinde, sınıf rehber öğretmeni ve rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar ebeveyn katılımının

önemini bilmektedirler. Çocuklar bu geçiş sürecinde, onları ne zaman ve nasıl serbest bırakıp, ne zaman ve nasıl kontrol altına almaları gerektiğini iyi bilen ebeveynlere ihtiyaç duyarlar. Bu süreç pek çok ebeveyn için öğrenmeyi gerektiren ve çocuklarına da yarar getirecek birçok konuyu içermekle birlikte ebeveynlerin kendileri ve çocukları için değişimlerini gerektirir. Bu değişim, ebeveynlerin kendilerini ve çocuklarını tanımaları için gereklidir.

Sosyal duygusal gelişim ve özellikleri nedeniyle ortaokulda daha çok ebeveyn katılımı beklenir. Bu dönemde bazı ergenler “fırtına ve stres” döneminden geçiyor olabilir. Anne babalar, ergenlik öncesi dönemde çocuklarını nasıl yönlendirecekleri ve onlarla nasıl iletişim kuracakları konusunda yardıma ihtiyaç duyarlar. Ortaokula giden çocukları olan ebeveynlere yardım sürecinde rehber öğretmen/psikolojik danışmanlardan beklenen, ebeveynlerin ergenlik döneminin gelişim özellikleri ile ilgili programlar planlamaktır. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanmış ve yapılandırılmış olan anne-baba eğitim programlarına katılımları sağlanabilir. Bu programlarda ebeveynlerin kendilerini tanımaları, eğitmeleri, duygularını tanımaları, çocuklarda sosyal medya kullanım davranışı, ergenlik dönemi özellikleri, ergen-ebeveyn iletişimini kolaylaştıracak iletişim becerileri, gelişim görevleri, kimlik gelişimi ve ergen davranışında uyarı işaretleri vb. konularına yer verilebilir ya da ebeveynler yakın bir kurumda-çevrede sunulan bu tür programlara yönlendirilebilir. Ayrıca ebeveynlere bu konularda yararlı olabilecek online kaynaklar önerilebilir.

Lisede Ebeveyn Katılımı

Lisede çalışan rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar, ilkökul ve ortaokulda çalışan rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar gibi, öğrencilerin akademik, sosyal duygusal ve kariyer gelişim hedeflerine ulaşmalarında ebeveyn katılımına önem vermektedirler. Liseye devam eden öğrenciler 9-12. sınıf öğrencilerinden oluşan ergen grubudur. Lise yılları, pek çok öğrenci için artan bağımsızlık ihtiyacı ve sorumluluklar getirmektedir. Bu dönemde özellikle üniversite ya da mesleğe geçişle ilgili konular ebeveynlerin katılımını gerekli kılmaktadır.

Ergen çocukları olan ebeveynler, mesleki rehberlik ve eğitsel planlama, ergenle iletişim, sınavlara hazırlık gibi konularda sorun yaşayabilecekleri için, ebeveynlerin kendilerini tanımaları ve bu konuda kendilerini eğitmeleri beklenir. Lisede çalışan

rehber öğretmen/psikolojik danışmalar; ergen-ebeveyn iletişimini kolaylaştıracak iletişim becerileri, gelişim görevleri, akran ilişkileri, sosyal medya kullanım davranışı vb. konularda ergen davranışı hakkında programlar hazırlayabilir ya da yakın bir kurumda/çevrede sunulan bu tür programlara ebeveynleri yönlendirebilir. Ayrıca ebeveynlere bu konularda yararlı olabilecek çevrim içi bilgi kaynakları önerilebilir.

Ebeveyn Olmak

Günümüzde yaşanan hızlı değişimlere bağlı olarak ebeveynler çocuk yetiştirme konusunda bazı sıkıntılar yaşayabilmektedirler. Bazen eski yöntemler yeni nesillerde işe yaramamaktadır. Ebeveynler kendilerinden önceki nesillerin karşılaşmadığı kadar çok ve farklı sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Başlı başına *internet* ve ona bağlı olan *sosyal medya* kullanımı sorunu bile tarih boyunca hiçbir neslin karşılaşmadığı bir durumdur.

Anne babalar, geçmiş çocuk yetiştirme bilgilerine de ulaşmakta bazen zorluk çekmektedirler. Önceki nesillerin hangi soruna nasıl bir çözüm bulduklarını araştıracak zamanları ve imkânları da yoktur. Çekirdek aile yapısının yaygınlaşmasıyla, yaşlılar da anne baba olan yetişkin çocuklarına ulaşamamaktadırlar. Yani çocuk yetiştirme konusunda bilgi ve deneyim sahibi olanlar ile ona ihtiyaç duyanlar birbirlerinden uzaklaşmışlardır. Bunun bir uzantısı olarak aileler kendilerine başka eğitimci aramak durumunda kalmışlardır [8].

Anne babalar kendilerini çocuk yetiştirme konusunda eğitmelidirler. Bu konuda kendi eğitimlerinin de sorumluluğunu üstlenmek durumundadırlar. Çünkü anne babalar çocuklarının eğitimleri konusunda en önemli aktörlerden biridir.

Anne babalar kendilerini çocuk yetiştirme konusunda eğitmelidirler. Bu konuda kendi eğitimlerinin de sorumluluğunu üstlenmek durumundadırlar.

Çocukların İhtiyaçlarını Karşılamalarına Yardımcı Olmak

Öncelikle ebeveynlerin çocuklarının ihtiyaçlarının farkında olmaları ve bunların karşılanmasına yardımcı olmaları gerekir. Ebeveynler kendi tutumlarını ve ebeveynlik tarzlarını gözden geçirmelidir. Çocuklarının fiziksel gelişimlerini, yeteneklerini, ilgilerini ve değerlerini bilmeli, çocuklarını tanımalı ve onların gelişimine katkı sunacak fırsatlar sunmalıdır.

İhtiyaç, gerçekten gerekli olan ya da öyle olduğu algılanan bir şeyin yokluğudur. İhtiyaçlar, açlıkla işaret edilen yiyecek ihtiyacı gibi somut olabilir ya da düzen ve anlama ihtiyacı gibi karmaşık ve soyut da olabilir. İhtiyaçlar; fizyolojik, sosyal, duygusal, bilişsel veya kendi değerini koruma ihtiyacı gibi farklı başlıklar altında toplanmaktadır.

Günlük yaşamda bu ihtiyaçları karşılamak için çaba gösterilir. Söz konusu ihtiyaçların öncelik sırası kişiye göre değişmekle birlikte, insanların ortak ihtiyaçları da vardır. Örneğin oksijen, su, yemek, uyku gibi. Aristoteles (M.Ö. 384) “Bütün insanlar doğal olarak bilmek isterler.” sözü ile insanların bilişsel açlığının ortak olduğuna işaret etmektedir.

İnsan davranışının nasıl doğduğu ve hangi etkenlere göre geliştiği her zaman merak konusu olmuştur. Bireylerin hedefe ulaşmasına yol gösteren ve enerji sağlayan güç, motivasyon olarak adlandırılır. Davranışın temelinde yatan motivasyon konusunda birbirinden farklı yaklaşımlar vardır.

Motivasyon, bilişsel ve duygusal süreçlerin ikisiyle de ilişkili bir kavram olup, insanların enerjisini bir amaca ulaşma doğrultusunda yönlendiren doğal bir insan kapasitesi olarak tanımlanabilir ^[9]. Motivasyon konusunda birbirinden farklı görüşler olmasına rağmen, üzerinde büyük ölçüde uzlaşılan hususlar da vardır. Bunlardan bazıları aşağıda verilmektedir ^[10]:

1. Motivasyon insanların sürekli değişen çevre koşullarına uyum sağlamalarına katkıda bulunur.
2. Motivasyon dikkatimizi çevremizdeki uygun unsurlara yöneltir.
3. Motivasyon sadece yaklaşma değil, tehlike ya da kaygı yaratıcı durumlar söz konusu olduğunda uzaklaşma/kaçınma yönelimi de yaratabilir.
4. İçsel ve dışsal motivasyon olduğu gibi farklı türde motivasyon kaynakları olabilir.
5. Motivasyon kuramları insanların ne istediklerini ve bunları neden istediklerini açıklamaya çalışır. Tüm insanlarda ortak biyolojik kökenli ihtiyaçların yanı sıra, yaşantılar ve kültürel/sosyal öğrenme aracılığı ile ortaya çıkan gereksinimler de bu kuramların ilgi alanındadır.
6. Bireylerin motivasyonu, içinde bulundukları sosyal bağlamdan etkilenir, hatta ona bağlıdır.

İnsanların birçok ihtiyacı vardır. “Belirli bir anda hangisini karşılamaya çalışacaklar?” diye sorulabilir. Burada kültür karşımıza çıkmaktadır. Araştırmacılara göre kültür ve motivasyon birbirlerinden ayrılmaz niteliktedir [1]. Dikkatin yönelmesi öğrenme için ilk adımdır ve insanlar dikkatlerini kendileri için önemli olan şeylere yöneltirler. İnsanlar için neyin önemli olduğu büyük ölçüde kültür tarafından belirlenir.

Motivasyon kuramları kendi varsayımlarına göre insan ihtiyaçlarını sıralamaktadır. Kuşkusuz bu kuramların söylediklerinde geçerli noktalar vardır. Bununla birlikte kültürlerarası farklılıklar ve hiçbir öğrencinin ortalama olmadığı gerçeği göz önünde bulundurulmalıdır.

Motivasyon kuramlarından biri A. Maslow’a aittir. Maslow (1954) şekil 5’de gösterilen ihtiyaçlar hiyerarşisini önermiştir.

Şekil 5: Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi

A. Maslow 1943 yılında yayınladığı “İnsan Motivasyonu Üzerine Bir Kuram” adlı makalesinde hiyerarşik beş tip ihtiyaçla motive olduğumuzu belirtmiştir.

Maslow'a göre birey, alt düzeydeki ihtiyacını belli bir düzeyde de olsa karşılamadan daha sonraki bir ihtiyacı yeterli düzeyde hissetmez. Kuramda hiyerarşide altlarda yer alan ihtiyaçların en azından, kısmen daha üst düzeydeki ihtiyaçların karşılanmasından önce karşılanmaları gerektiği ifade edilmiştir. Örneğin aç veya fiziksel anlamda tehlike altında bulunan bir kimse yemek bulma veya güvende olmaya olumlu benlik imajı kazanmaktan daha fazla ilgi duyacaktır. Ancak karnı doyup kendisini tok ve güvende hissettikten sonra öz saygı gereksinimi önem kazanacaktır.

Maslow'un öne sürdüğü eksiklik ihtiyaçları ile gelişim ihtiyaçları arasındaki ayrım önemlidir. *Eksiklik ihtiyaçları* (fizyolojik, güvenlik, sevgi ve saygı) fiziksel ve psikolojik olarak kendini iyi hissetmede çok önemlidir. Bu ihtiyaçların karşılanması zorunludur ancak bir kez karşılandıklarında kişinin bunları karşılama ihtiyacı azalacaktır. Örnek için; açlık ihtiyacı, yemek yenildikten sonra azalır. *Gelişim ihtiyaçları*, bilme ve anlama, güzelliği takdir etme veya diğerlerinin gözünde takdir edilecek şekilde gelişme, hiçbir zaman tamamen karşılanamaz. Hatta insanlar, kendilerini çevreleyen dünyayı tanıma ve anlama ihtiyaçlarını karşıladıkça öğrenme motivasyonları da o oranda artar.

Maslow'a göre insan; önce yaşamsal olan, oksijen, su ve yiyecek gibi fizyolojik ihtiyaçları karşılamak ister. Bunlar karşılandıktan sonra, güvenlik ihtiyacının peşinden koşar. Güvenlik ihtiyacının ardından, aidiyet ve kabul edilme arayışında olur. Aidiyet ve kabul edilme ihtiyacından sonra özsaygı, özerklik, statü ve başkaları tarafından tanınma gibi ihtiyaçları karşılanmak ister. Son olarak, bütün bu ihtiyaçlar karşılandığında, kendini gerçekleştirme ihtiyacı için çaba gösterir.

İnsanların içinde büyüdüğü aile ortamı ve kültürel değerleri, hangi düzeydeki güdülerin daha belirgin ve baskın bir rol oynayacağını belirler. Bir diğer anlatımla, kültür ve bireysel farklılıklar hangi düzeydeki güdülerin daha belirgin ve baskın olacağını belirler. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde belirttiği beş rolü kabul ettiğinizi varsaydığımızda, ebeveyn olarak bu rolleri yerine getirmek oldukça karmaşıktır ^[12].

Fizyolojik İhtiyaçlar

Ebeveynlerin çocukların hayatta kalmasını sağlamak için ilk sorumluluğu; yiyecek, su ve barınma gibi ihtiyaçlarını karşılamaktır. Bazı aileler için bu ihtiyaçları karşılamak bir endişe kaynağı olabilir. Önemli olan bu ihtiyaçların yeterli ve uygun düzeyde karşılanmasıdır.

Güvenlik İhtiyacı

Çocukların kendilerini güvende hissetmeye ihtiyacı vardır. Aynı zamanda güçlü ve bağımsız bireyler olarak yetişmeleri gerekir. Aşırı korumacı bir ebeveyn olmak, birtakım tehlikeler doğurur. Güvenlik önemlidir ancak metanetli ve kendine yetebilen bir birey olmak da önemlidir. Bu, koruyucu ebeveynlerin aşması gereken engellerden biridir.

Sevgi ve Ait Olma İhtiyacı

Çocuğun sevgi ve aidiyet duygusunu hissetmesini sağlamak da ebeveynlerin görevlerinden biridir. Farklı aileler olduğu gibi, farklı sevgi biçimleri de vardır. Kişilerin sevgiyi nasıl tanımladığı ve ifade ettiği değişiklik gösterir. Ebeveyn sevgisi yiyecek ve su gibi sabit bir kaynak değildir. Sevginin miktarına bakarak, çocuk için bu kadar sevgi çok fazla veya çok az denilemez. İki ya da daha çok çocuğa sahip olunması sevgiyi bölmez ^[12].

Çocuklara sevgi, değerli olma koşuluna bağlı olmadan verilmelidir. Bazı durumlarda kişiler sevgilerini belirli koşullara bağlı olarak gösterme eğilimindedir. Araştırmalar koşullu sevginin sağlıklı olmadığını göstermektedir. Toplumsal kurallar ve normlar, bireylerin bazı yönlerini olumlu bazı yönlerini ise olumsuz olarak değerlendirir. Çocuk bu durumu algıladığında değerli olmanın bazı koşulları olduğunu fark eder. Yani çocuklar başkalarının verdiği tepkilere bağlı olarak bazı davranışlarda bulunur. Örneğin; her insan doğal olarak kızgınlık yaşayabilir ancak bir çocuk, ebeveyninin verdiği tepkiler doğrultusunda, bu hissi inkâr edebilir veya gerektiğinde yaşayabilir. Çocuk her kızgınlık yaşadığında ebeveyni olumsuz tepki verirse, çocuk gelecekteki kızgınlık yaşantısını inkâr ya da çarpıtma eğiliminde olacaktır. Kızgınlık hissettiğinde kaygılanmaya başlayacak veya kendini kötü hissedecektir. Belki de kendini asla kızmayan biri olarak görmeye başlayacaktır. Ancak ebeveynler çocuğun kızgınlığını yargılamadan kabul ederse, çocuk böyle bir ihtiyaç hissetmeyecek ve gerektiğinde bu duyguyu yaşayabilecektir ^[13].

Saygı İhtiyacı

Çocukların nasıl bir hayat yaşadığı, kendilerine ve diğerlerine ne kadar saygı duyduklarıyla oldukça ilgilidir. Öz saygı, kişinin kendine ilişkin genel değerlendirmesidir. Gelişim dönemlerine göre bu değerlendirmede değişiklikler olabilir. *Benlik saygısı (öz saygı)*, benliğin genel değerlendirmesi anlamına gelir. Benlik kavramı ise benliğin, alana özgü, özel değerlendirmelerini içerir. Çocuklar yaşamlarının birçok alanında -akademik, sportif, dış görünüş vb.- öz değerlendirmeler yapabilir. Özet olarak benlik saygısı, genel değerlendirmeleri kapsarken; benlik kavramı belirli alanlardaki değerlendirmeleri içine alır.

Çocukların benlik saygısı çeşitli yollarla artırılabilir.

Çocukların benlik saygısı çeşitli yollarla artırılabilir. Benlik saygısını geliştirmek için çocuğun yaşadığı düşük benlik saygısının nedenlerini belirlemek önemlidir. Çocuklar, kendileri için önem taşıyan konularda başarılı olduklarında ve iyi performans gösterdiklerinde benlik saygıları en üst düzeye çıkar. Bu yüzden çocuklar, başarılı oldukları alanları bulmaya teşvik edilmelidir. Çocuğa gerçekleştirdiği etkinliklerde duygusal destek sağlanmalı, onun gelişimi ve başarıları onaylanmalıdır. Başarı, benlik saygısının artmasını sağlar, dolayısıyla çocukların başarmalarına yardımcı olunmalıdır. Gerçek becerilerin öğretilmesi başarıyı, başarı da benlik saygısını artırır. Çocukların problemlerle başa çıkmalarına yardımcı olmak da önemlidir. Çocuk bir problemle karşılaştığında o problemten kaçmak yerine başa çıkmayı denediğinde genellikle benlik saygısı artar ^[14].

Çocuğun öz-saygısını beslemek ona “sınırsız övgüde bulunmaktan”, “özel olduğunu” vurgulamaktan daha iyidir. Sınırsız övgü ve gerçekçi olmayan geribildirimler sağlıklı değildir. Bazı ebeveynler, çocuklarının her yaptığı davranışına insanlık için bir mucizeymiş gibi övgüde bulunmaktadırlar. Öğretmen ve ebeveynlerden gelen yerinde ve veriye dayalı övgüler, çocuğun başarılı olması için cesaretlendirilmesinde önemli bir yere sahiptir ancak bunlar yapıcı eleştiri ve çabaya yönelik olarak güçlendirilmezse, geçerliliği hızla kaybolur ve değersizleşebilir ^[12].

Ebeveynler çocuklarına “özelsin” demek yerine onları sevdiklerini söylemelidirler. Bu, şımarık ve narsist bir çocuk yetiştirmeye karşı çifte koruma sağlar, böylece özel muamele beklentileri yerine duygusal açıdan yakın bir ilişki vurgulanır. Anne babaların, öğretmenlerin ve diğer yetişkinlerin rolü, çocuklara dünyanın kendi etraflarında dönmediğini anlamalarına yardım etmek olmalıdır. Egoizmi ortadan kaldırmanın yollarından biri de başkalarıyla bir bağ kurmaktır ^[15]. İnsanlarla olan ortak yönlerin fark edilmesi önemlidir. Hepimiz farklıyız, ancak insan olarak pek çok ortak yanımız var. Çocuklara özel olduğu kadar, insanlarla ortak paylaşılan özelliklere sahip olduğu da vurgulanmalıdır. “Özel” olduğunu vurgulamak gerçekçi olmayan bir benlik saygısı oluşturabilir.

Kendini Gerçekleştirme İhtiyacı

Maslow'un kuramında ihtiyaçlar hiyerarşisinin tepesinde kendini gerçekleştirme ihtiyacı yer alır. Kavram, bireyin doğuştan sahip olduğu potansiyeli ortaya çıkarabilme isteği olarak tanımlanmıştır. Maslow'a göre ebeveynler ve öğretmenler; öğrencinin kendilerini gerçekleştirmelerine yardımcı olmak amacıyla onları kabul etmeyi öğrenmeli, öğrencinin öğrenme stillerini, yeteneklerini, ilgilerini ve değerlerini tanımalı ve nasıl geliştirilebileceğini bilmelidir. Kendini gerçekleştirme; kendini ve diğerlerini kabullenme, spontanlık, açıklık, diğerleriyle göreceli derin ama demokratik ilişkiler kurma, yaratıcılık, mizah ve bağımsızlık gibi özelliklerle betimlenebilir-özünde psikolojik sağlıktır.

Ebeveynlik Tarzını Bulmak

1960'lı yıllarda Diana Baumrind üç temel ebeveynlik tarzını ortaya attığı geniş çaplı bir araştırma yapmıştır. Otuz yıl sonra E. Maccoby ve J. Martin bu çalışmayı geliştirip dördüncüyü keşfetmiştir. Bu dört tarz otoriter, demokratik, izin verici ve ihmalkâr ebeveynlik şeklinde sıralanmaktadır. Araştırmalar bu tutumların öğrencilerin başarıları üzerinde etkili olduğunu göstermektedir ^[14].

1. Demokratik anne-baba

Bu tür anne-baba çocuklarını bağımsız olmaya teşvik eder ama yine de eylemlerine sınırlar ve kontroller getirirler. Kural koyarlar ama kuralların mantığını açıklarlar ve eleştirileri dinlerler. Sevgilerini hissettirirler ve çocukla iletişim kurarlar.

2. Otoriter anne-baba

Bu tür ana babalar çocuklarını kontrol ederler ancak onları dinlemezler, çocuklarıyla daha az ilgilenirler, bazen soğuk ve katı olurlar. Ceza ve emirleri oldukça sıkıdır.

3. İzin verici anne-baba

Bu tür anne-babalar çocuklarıyla yakından ilgilenir ancak onlardan pek bir şey istemezler, kural koymazlar, cezalandırmadan kaçınırlar. Genellikle tutarsız ve güvensizdirler. Bu tür anne-babaların çocukları da kendilerine güvenmez ve mutsuz olma eğilimindedirler.

4. İhmalkâr anne-baba

Ebeveynlerin olumlu ya da olumsuz olarak çocuklarının yaşamıyla son derece ilgisizdirler. Anne-babaları ihmalkâr olan çocuklar, anne-babalarının yaşamlarının kendilerinden daha önemli olduğu duygusu geliştirirler. Bu çocuklar sosyal olarak yetersiz olma eğilimindedirler. Düşük özsaygıya sahiptirler ^[14].

Ebeveynlerin, iyi ya da kötü, çocukları üzerinde kalıcı bir etkileri vardır. Araştırmalar, etkileşime ve iletişime açık kişilikteki ebeveynlerin güvenli bağlanan çocuklar yetiştirmeye yatkın olduğunu göstermektedir. Ayrıca kendi ebeveynleriyle iyi

anılar yaşamış anne babalar da güvenli bağlanan çocuklar yetiştirmeye yatkındırlar ^[16]. Ebeveynlerin yapabileceği şey, kendilerini tanımak, eğitmek, çocukların en iyi şekilde yetişmesi için imkânlar çerçevesinde uygun koşulları yaratmak, aktif destek olmak ve iyi birey olarak model olmaktır. Ebeveynlerin bu rolleri bilmeleri ebeveynlik sürecinin yarısıdır; diğer yarısı ise çocuğu tanımaktır ^[12].

Ebeveynlerin yapabileceği şey, kendilerini tanımak, eğitmek, çocukların en iyi şekilde yetişmesi için imkânlar çerçevesinde uygun koşulları yaratmak, aktif destek olmak ve iyi birey olarak model olmaktır.

Çocuğu Tanımak

Çocuk yetiştirme sürecinde genetik faktörlerin mi yoksa çevresel faktörlerin mi etkili olduğu tartışılan bir konudur. “Doğacılar”, hayatımızı içsel kapasitemizin ve yaradılışımızın belirlediğini söyler: DNA’mız kaderimizdir. “Yetiştirmeciler” ise “kim olduğumuzu, içinde yetiştiğimiz çevresel koşullar ve hayatın bize verdikleri belirler” fikrini savunur. Araştırmalar kim olduğumuza genlerimizin %49, çevresel

faktörlerin ise %51 katkıda bulunduğuna işaret etmektedir ^[17].

Çocuklar doğduktan sonra mucizevi bir değişimden geçerler. Doğru beslenme, yeterli uyuma, dinlenme ve spor yapmaları koşuluyla beden, güç ve görünüş açısından *fiziksel* olarak değişirler. Beyinleri ve sinir sistemleri geliştikçe, *duygusal* anlamda gelişirler. Dünya ile ilgili bilgi ve anlayışları arttıkça, *bilişsel* olarak; yeteneklerini diğer insanlarla ilişkilendirdikçe *sosyal* olarak, hayatlarının anlamını, amacını, değerlerini ve sevgisini buldukça ruhsal olarak gelişirler. Bu süreçleri ayırt etmek önemlidir, ancak ayırmak yanlış yönlendirebilir; çocuğun gelişimi bir bütündür. Gelişim alanları birbirini etkiler ^[12]. Bu yüzden ebeveynlerin çocuklarının fiziksel gelişimleri ve sağlık durumları, sosyal duygusal gelişimleri, ilgileri, yetenekleri, mizacı, değerleri konusunda bilgi sahibi olmaları ve çocuklarının gelişimini bir bütün olarak tanımaları önemlidir.

Kişinin içinde bulunduğu yaşam döneminde başarması gereken görevleri ve kazanması gereken bazı özellikleri, geliştirmesi gereken davranışları ifade eden özelliklere *gelişim görevi* denilmektedir. Çocuklar gelişim görevlerini yerine getirme konusunda yardıma ihtiyaç duyarlar. Çocukları hangi yönlerden tanımak gerektiğine ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir.

Fiziksel gelişim ve sağlık durumu

Çocukların fiziksel gelişimi ve sağlık durumu öncelikli olarak bilinmelidir.

Sosyal gelişim

Çocukların bağlı bulundukları sosyal gruplarda başarılı olması için neleri bilmeleri, hangi becerileri geliştirmeleri ve nasıl davranmaları gerektiğini öğrenmeleri ile ilgilidir. Çocuklar ailelerinin, sınıflarının, küçük çalışma ya da oyun gruplarının, kulüplerin ve daha pek çok grubun üyesidirler.

Çocukların bağlı bulundukları sosyal gruplarda başarılı olması için neleri bilmeleri, hangi becerileri geliştirmeleri ve nasıl davranmaları gerektiğini öğrenmeleri ile ilgilidir.

Duygusal gelişim

Duygusal gelişim zihinsel gelişimin anahtarıdır. Araştırmalar, duygularını anlama ve kontrol etme becerisi gelişmemiş çocukların zihinsel potansiyellerini açığa çıkarmakta güçlük yaşadıklarını göstermektedir.

Sosyal ve duygusal gelişimle ilgili Sosyal Duygusal Öğrenme kavramı tanımlanmıştır. Sosyal duygusal öğrenme, kişilerin duygularını yönetmek, olumlu hedefler koymak ve elde etmek, başkalarını anlamak ve bunu ona göstermek, olumlu ilişkiler kurmak ve sorumlu kararlar almak için gerekli olan bilgi ve becerileri edinme ve etkili bir şekilde uygulama süreçleri olarak tanımlanmaktadır [18].

Yetenek

Yetenek temelde doğuştan getirildiği kabul edilen bir özelliktir [19]. Kişinin olası başarılarını göstermesi bakımından önemlidir. Yetenek, öğrencinin ulaşabileceği sınırları gösterir. Sözel yetenek, sayısal yetenek, şekil uzay yeteneği, mekanik yetenek gibi bireylerin yetenek alanları farklılaşabilir.

İlgi

İlgi kişinin belli bir nesneye veya nesne türüne bağlanması, ona yönelmesidir. Kişi neye ilgi duyuyorsa, onunla kendisini ilişkilendirmiş, bağlamış demektir. Her ilgi duyduğumuz şeyle uğraşıp onunla ilgili bir işte başarılı olamayabiliriz, ama bir işte başarılı olanlar o işe ilgi duyan kişiler arasından çıkar [19].

Mizaç

Davranış biçimleri, duygular ve karakteristik tepki biçimlerindeki bireysel farklılıklar içerir.

Davranış biçimleri, duygular ve karakteristik tepki biçimlerindeki bireysel farklılıkları içerir. Araştırmacılar mizacın üç temel türünü tanımlamışlardır. (1) *kolay çocuk*, genellikle pozitif duygu durumundadır, bebeklikte hızlıca düzenli alışkanlıklarını oluşturur ve

yeni deneyimlere kolayca uyum sağlar. (2) *Zor çocuk*, olumsuzca tepki verir ve sıklıkla ağlar, düzensiz günlük alışkanlıklarla ilgilenir ve değişimi kabul etmesi yavaştır. (3) *Yavaş hareket eden çocuk*, düşük faaliyet düzeyine sahiptir, kısmen olumsuz ve düşük yoğunlukta duygu durum sergiler. Boylamsal bir araştırmada, çocuklardan %40'nın kolay, %10'nun zor ve %15'nin yavaş hareket eden çocuk olarak sınıflandırılmıştır. Çocukların %35'nin bu üç örüntüden birine girmediği görülmektedir [14]. Mizacın genel olarak eğitim sürecinde özel olarak da rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde kullanılması gerektiğini öne süren ve buna uygun program, ölçme aracı ve müdahale programları geliştirilmektedir [20].

Değer

Değer bir şeyin arzu edilebilir ya da edilemez olduğu hakkındaki inançtır ^[21]. Değer, genellikle belli durumları diğerlerine tercih etme yönünde genel ve yaygın bir eğilim olarak görülür. Örneğin şu anda bu kitabı okumayı, başka bir etkinliğe göre daha değerli gördüğünüz için okuduğunuz söylenebilir. Kişisel değerler; bizlere neyin iyi, yararlı, önemli, kullanışlı, güzel, istenir, yapıcı vb. olduğuna dair içsel referans çerçevesi sağlar. “Hangi eylem beni heyecanlandırır?” sorusunun cevabı ile aynı şey olarak görülmektedir. Yetişkinler değerleri ile uyumlu değilse çocukların uyumlu olmaları beklenmemelidir ^{[22],[24]}.

Yetişkinler değerleri
ile uyumlu değilse
çocukların uyumlu olmaları
beklenmemelidir.

Çocukların değerlerinin ebeveynler tarafından bilinmesi gereklidir. Çocuğun nelere önem verdiği, nelere önem vermediği ebeveynlerin onları tanımada işlerini kolaylaştırabilir. Özellikle gelişim görevi olarak değerlerini berraklaştırmaya çalışan ergenlik dönemindeki bireyler, değerlerinin belirlenerek kendilerine bildirilmesine ihtiyaç duyabilirler. Bu süreçte öğretmen ve ebeveynler önemli rol oynar.

Ebeveynlerin çocukları tanımlarının yanında, kaliteli uyumasını sağlaması ve çocuğu harekete geçirmesi de önemlidir.

Çocuğun Kaliteli Uyumasını Sağlamak

Uyku insan yaşamında önemli bir rol oynar. Uykunun bizi yorgunluk hissinden kurtaran bir dinlendiriciden daha fazlası olduğu bilinmektedir. Zihinsel, fiziksel ve duygusal sağlık için uyku her açıdan yararlıdır. Öğrenme, hatırlama, mantıklı kararlar verip seçimler yapabilmemiz açısından yaşamsal önem taşır. Uykunun bağışıklık sistemini güçlendirdiği, enfeksiyonu önlediği ve her türlü hastalığı engelleyip insülin ve glikoz dengesini ayarlayarak vücudun metabolik durumunu yenilediği belirtilmektedir. Ebeveynlerin çocuklarının sağlıklı olması için atacağı en iyi adımlardan biri, onların sadece yeteri kadar uyuduklarından değil, aynı zamanda ihtiyaç duydukları kaliteli uykuyu aldıklarından emin olmaktır ^{[12],[24]}.

Çocuğu Harekete Geçirmek

Çocukları hareket geçirmek önemlidir. Bir topa vurmak, ip atlamak, ya da denge tahtasında dengede durma gibi fiziksel etkinlikler çocukların gelişen becerilerini düzgün hâle getirmeleri için gereklidir ^[14].

Fiziksel aktivite, beyinde canlandırıcı etkilere yol açar. Stresi ve depresyonu yatıştırmak açısından çok değerlidir.

Fiziksel aktivite, beyinde canlandırıcı etkilere yol açar. Stresi ve depresyonu yatıştırmak açısından çok değerlidir. Egzersizin beynin alt yapısını fiziksel olarak güçlendirdiği, bu süreci tersine döndürebilen bir dizi nörokimyasal madde ve büyüme faktörü ürettiği bulunmuştur ^[12].

Araştırmalar, fiziksel etkinliklerin kişiler arası ilişkilerin kurulması ve devam ettirilmesinde önemli olduğunu göstermektedir. Bu etkinliklerde çocuklar, grubun ortak amacı doğrultusunda beraber çalışma imkânı bulurlar. Grup içinde arkadaşlıkları gelişir. Arkadaşlıkları geliştikçe sosyalleşme hızlanır.

Aktif katılım ile fiziksel gelişim arasında ilişki vardır. Aktif katılımıla öğrenci hem katılımdan zevk alır hem de daha kalıcı öğrenmeler gerçekleştirilebilir. Aktif katılım uygulamaları iyi değerlendirilirse kendi kendini pekiştiren bir işleyiş oluşturulabilir ^[23]. Fiziksel aktivite, en iyi koşullarda beyinde canlandırıcı etkilere yol açar. Stresi ve depresyonu yatıştırmak açısından çok değerlidir. Oyun oynamalarına izin vermek, hem çocukların harekete geçmesine fırsat yaratır hem de eğlenme ihtiyacını giderir.

Özet

Çocuğun gelişiminde kalıttan sonra etkili olan unsur çevredir. Çevre deyince ilk akla gelen aile olmaktadır. Ailenin çocuğu yetiştirirken ona karşı olan tutumu ve yaklaşım biçimi, çocuğun kişiliğini ve diğer bireysel özelliklerini biçimlendirmektedir.

Ebeveyn katılımı; anne-babanın öğrencinin eğitim yaşamına olumlu bir şekilde ve etkin olarak katılması, öğrencinin eğitim yaşamında yer alması ve ebeveynin becerilerini ortaya koyma sürecidir. Ev temelli katılım, okul temelli katılım ve iş birliği temelli katılım olmak üzere ebeveyn katılımı üç alt başlıkta incelenmektedir: Okul öncesi, ilköğretim, ortaokul ve lise düzeyinde çalışan rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar ebeveyn katılımına büyük önem vermektedirler. Öğretim kademelerine göre ebeveyn katılımının içeriği farklılaşabilmektedir.

Günümüzde yaşanan hızlı değişimlere bağlı olarak ebeveynler, çocuk yetiştirme konusunda bazı sıkıntılar yaşayabilmektedirler. Bu süreçte anne-babalar önce kendi eğitimlerinin sorumluluğunu üstlenmek durumundadırlar.

Öğrenmenin meydana gelebilmesi için öğrencinin motive olması gerekmektedir. Motivasyon, bireyi harekete geçiren durum şeklinde tanımlanabilir.

Çocuk yetiştirme sürecinde ebeveynlik tarzları; otoriter, demokratik, izin verici ve ihmalkâr ebeveynlik olarak dört grupta incelenmektedir. Araştırmalar, bu ebeveynlik tarzlarının öğrencilerin başarıları üzerinde etkili olduğunu göstermektedir.

Ebeveynlerin çocuklarını tanımaları onlarla olan iletişimlerini olumlu yönde etkiler. Ebeveynlerin çocuklarının başta fiziksel gelişimleri ve sağlık durumları olmak üzere; sosyal ve duygusal gelişimleri, ilgileri, yetenekleri, mizacı, değerleri, benlik saygısı, akran ilişkileri vb. konularda bilgi sahibi olmaları ve çocuklarının gelişimini bütün olarak tanımaları önemlidir.

Ebeveynlerin çocukları tanımlarının yanında kaliteli uyumasını sağlaması ve çocuğu harekete geçirmesi de önemlidir.

Kaynakça

- [1]. http://www.ua.gov.tr/media/wqyddmum/veli_okul_isbirligi.pdf
- [2]. Herman, J.L., Yeh, J.P. (1983). Some effects of parent involvement in schools. *Urban Rev* 15, 11-17 <https://doi.org/10.1007/BF01112339>
- [3]. Kaya, Ö. (2011). İlköğretim birinci kademe öğrencilerinde ebeveyn katılım algısını açıklamaya yönelik bir model geliştirme (Yayınlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı.
- [4]. Akkök, F. (2006). Ailelerin eğitim sürecine katılımı. *İlköğretimde rehberlik*, içinde (Ed.:Yıldız Kuzgun). Ankara: Nobel.
- [5]. OECD (2012). Let's Read Them a Story! The Parent Factor in Education. Paris: OECD Publishing.
- [6]. Harris, A. and Goodall, J. (2007). Engaging Parents in Raising Achievement. Do Parents Know They Matter? London: Department for Children, Schools and Families. Available at: <https://dera.ioe.ac.uk/6639/1/DCSF-RW004.pdf>
- [7]. Schmidt, J.J. (2017). *Okullarda psikolojik danışma ve rehberlik-Öğrenciler için kapsamlı psikolojik danışma ve rehberlik programları*. Beşinci basımdan çeviri: (Çev.Ed.: Süleyman Doğan). Ankara: Nobel
- [8]. Bacanlı, H. (2009). Anababa eğitimi. *Muradiye*, yıl 5, sayı 20
- [9]. Ginsberg, M.B. & Wlodkowski, R.J. (2015) Motivation and culture. J.M. Bennett (Ed.), *The Sage encyclopedia of intercultural competence* (s.634-637). içinde. Los Angeles: Sage. Akt: Erkan, S. (2020). *Kültüre duyarlı psikolojik danışma*. Ankara: Pegem
- [10]. Reeve, J. (2009). *Understanding motivation and emotion*. Hoboken, NJ: Wiley. Akt: Erkan, S. (2020). *Kültüre duyarlı psikolojik danışma*. Ankara: Pegem
- [11]. Markus, H. R., & Kitayama, S. (1991). Culture and the self: Implications for cognition, emotion, and motivation. *Psychological Review*, 98(2), 224-253. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.98.2.224>
- [12]. Robinson, K ve Aronica, L. (2018). *Siz, çocuğunuz ve okul: Çocuğunuzun eğitimi için en iyi yolu keşfedin!* Sola Yayınları.
- [13]. Murdock, N. L. (2019). *Psikolojik danışma ve psikoterapi kuramları: Olgu sunumu yaklaşımıyla*. (Çeviri Ed.: Füsün Akkoyun). Ankara: Nobel
- [14]. Santrock, J.W. (2019). *Yaşam boyu gelişim: Gelişim psikolojisi*. (Çeviri ed.:Galip Yüksel). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- [15]. Twenge, J.M. ve Campbell, W. K. (2010). *Asrın vebası narsisizm illeti*. (Çeviren: Özlem Korkmaz) İstanbul: Kaknüs Psikoloji
- [16]. Brooks, D. (2016) *Sosyal hayvan*. (Çeviri: Orhan Düz). İstanbul: Say
- [17]. Macrina Cooper-White, “Nature or Nurture? The Long-Running Debate May Finally Be Settled.” Huffington Post, May 29, 2015, [http:// www.hunffingtonpost.com/2015/05/20/nature-nurture-debate-settled_n_7314120.html](http://www.hunffingtonpost.com/2015/05/20/nature-nurture-debate-settled_n_7314120.html).
- [18]. Weissberg, R.P. & Cascarino, J. (2013). Academic learning + social-emotional learning = nationalpriority.PhiDeltaKappan,95(2),8-13.doi.org/10.1177/003172171309500203
- [19]. Kuzgun, Y. (2019). *Rehberlik ve psikolojik danışma*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık
- [20]. Selçuk, Z. ve Yılmaz, E.D. (2015) *Rehber benim. Dokuz tip mizaç modeline göre rehberlik yaklaşımlarına giriş*. Ankara: Pegem
- [21]. Güngör, E. (2000). *Değerler psikolojisi üzerinde araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Yayınları
- [22]. Bacanlı, H. (2011). Değer, değer midir? *Eğitime bakış dergisi*. 7(19), 18-21.
- [23]. Yüksel, G. (2003). İlköğretim öğrencilerinin gelişim alanları, gelişim alanlarının işaretçisi olan ihtiyaçlar ve geliştirilmesi gereken beceriler: Bu süreçte rehber öğretmenin işlevleri: Kuramsal bir inceleme. *Millî Eğitim Dergisi*, sayı 159.
- [24]. Bacanlı, H. (2017). *Değer bilinçlendirme yaklaşımı*. Konya: Çizgi Yay.

BÖLÜM 10

REHBERLİK VE PSİKOLOJİK
DANIŞMA HİZMETLERİNDE
GELECEĞE İLİŞKİN YÖNELİMLER

Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetlerinde Geleceğe İlişkin Yönelimler

Prof. Dr. Şerife IŞIK*

Uzm. Serdar ÖZMEN**

Ayşegül YAMAN KOSDİK**

Uzm. Ferit TOPRAK**

Sevda ALKIŞ BOLATCAN**

Anahatlar

- Politika Belgelerinde Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri
- Rehberlik ve Psikolojik Danışma Alanında Yeni Yönelimler

Bu bölümde kalkınma planları, 2023 Eğitim Vizyon Belgesi, strateji belgeleri gibi politika belgelerinde yer alan rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri açıklanmıştır. Ayrıca Türkiye’de son yıllarda rehberlik ve psikolojik danışma alanında dikkat çeken çevrim içi danışmanlık, kanıta dayalı uygulamalar ve süpervizyon uygulamaları tanıtılmıştır.

Politika Belgelerinde Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri

Eğitim sistemi içinde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin önemi gün geçtikçe artmaktadır. Bu yönde Türk eğitim sistemi içerisinde de rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin etkililiğini arttırmaya yönelik önemli çalışmalar

* Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı

** Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Kalkınma planları, 2023 Eğitim Vizyon Belgesi ve stratejik planlarda rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin etkililiğini arttırmaya yönelik çalışmalar ön plana çıkmaktadır.

göze çarpmaktadır. Özellikle kalkınma planlarında, 2023 Eğitim Vizyon Belgesinde ve stratejik planlarda rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin etkililiğini arttırmaya yönelik çalışmalar ön plana çıkmaktadır.

2019-2023 yılları arasında Türkiye'nin kalkınma vizyonunu ortaya koymayı amaçlayan 11. Kalkınma

Planı'nda tüm bireylerin kapsayıcı ve nitelikli bir eğitime ve hayat boyu öğrenme imkânlarına erişimi sağlanarak düşünme, algılama ve problem çözme yeteneği gelişmiş, özgüven ve sorumluluk duygusu ile girişimcilik ve yenilikçilik özelliklerine sahip, demokratik değerleri ve milli kültürü özümsemiş, paylaşıma ve iletişime açık, sanat ve estetik duyguları güçlü, teknoloji kullanımına yatkın, üretken ve mutlu birey yetiştirmek eğitimin temel amacı olarak ifade edilmiştir. Bu genel amaç kapsamında çocukların akademik gelişimleri ile birlikte ruhsal ve bedensel gelişimlerini gözetken eğitim ortamlarının oluşturulması, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin standartlarının yükseltilmesi, öğretmenlerin kariyer rehberliği alanında becerilerinin geliştirilmesi, rehberlik ve araştırma merkezlerinin yapısı ve sunduğu hizmetlerin yeniden düzenlenmesi temel politikalar olarak belirlenmiştir. Ayrıca çocukların kendilerini ve meslekleri tanımalarını sağlayacak kariyer seçim süreçlerini destekleyen kariyer rehberliği sistemi kurulması, madde ve teknoloji bağımlılığı ile mücadele edilerek, sağlıklı yaşam kültürü konularında aile farkındalığının artırılması, fiziksel ve duygusal şiddetin önlenmesi, dezavantajlı ve suça sürüklenme riski olan çocuk ve gençler ile ailelerine yönelik rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin güçlendirilmesi de temel politikalar içerisinde yer almaktadır ^[1].

2023 Eğitim Vizyon Belgesi'nde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin ihtiyaçlara yönelik olarak yeniden yapılandırılması temel hedef olarak belirlenmiştir. Bu temel hedef doğrultusunda kariyer rehberlik sisteminin kurularak öğrencilerin kariyer yönlendirilmesinin yapılması, göç ve benzeri nedenlerle oluşan ihtiyaçları karşılamak

üzere rehber öğretmen/psikolojik danışmanlara yeni bir rol, görev ve fonksiyon yapısı oluşturulması hedefleri de yer almaktadır. Ayrıca Türk kültürü dikkate alınarak yetenek, ilgi, meslek değerleri, mizaç, kişilik, karar verme, kariyer inancı vb. özelliklerin ölçülmesine yönelik araçların geliştirilmesi, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine ilişkin mevzuat altyapısı ile rehberlik ve araştırma merkezlerinin yeniden yapılandırılması, rehber öğretmen/psikolojik danışmanların mesleki gelişimlerinin desteklenmesi, sınıf öğretmenlerinin rehberlik hizmetlerine ilişkin becerilerinin artırılması ve okullarda rehberlik ve psikolojik danışma alanında, adayların uygulama becerilerinin geliştirilmesi amacıyla Yükseköğretim Kuruluyla iş birliği yapılmasına ilişkin hedefler de yer almaktadır ^[2].

Millî Eğitim Bakanlığı 2019-2023 Stratejik Planı'nda eğitim-öğretim faaliyet alanı kapsamında sosyal duygusal, akademik ve kariyer gelişim alanlarına yönelik rehberlik faaliyetlerinin yürütülmesi ile psikososyal destek hizmetlerinin verilmesi, öğrencilerin mizaç, ilgi ve yeteneklerine uygun eğitimi alabilmelerine imkân veren işlevsel bir rehberlik ve psikolojik danışma yapılanması kurulması ve öğrencilerin bilişsel, duygusal ve fiziksel olarak çok boyutlu gelişimini önemseyen ve bilgiden çok görgüyü temele alan bir eğitim yapısına geçilmesi hedeflenmektedir. Ayrıca Stratejik Planda rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin etkinliği artırılarak bireylerin bedensel, ruhsal ve zihinsel gelişimlerinin desteklenmesi temel hedefi içerisinde öğrencilerin mizaç, ilgi ve yeteneklerine uygun eğitimi alabilmelerine imkân veren işlevsel bir rehberlik ve psikolojik danışma yapılanması kurulması hedefi de yer almaktadır ^[3].

Rehberlik ve Psikolojik Danışma Alanında Yeni Yönelimler

21. yüzyılda küresel ve ulusal ölçekte yaşanan değişimlerle her alanda olduğu gibi rehberlik ve psikolojik danışma alanında da meslekleşme süreci, psikolojik danışman eğitimi, okul danışmanlığı uygulamaları ve psikolojik danışman yeterlilikleri gibi çeşitli konularda farklı yönelimlere ve uygulamalara ihtiyaç duyulmuştur. Bu farklı yönelim ve uygulamalar, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri yelpazesinin genişlemesini sağlayacaktır. Bu kapsamda Türkiye'de son yıllarda rehberlik ve psikolojik danışma alanıyla ilgili yapılan araştırmalarda özellikle çevrim içi danışmanlık, kanıta dayalı uygulamalar ve süpervizyon konuları dikkat çekmektedir.

Çevrim İçi Danışmanlık

Günümüzde hızla gelişen teknoloji, bireylerin bilgiye ulaşma ve bilgiyi kullanma davranışlarını etkilediği gibi toplumların ekonomi, sanayi, eğitim, sağlık gibi pek çok alanda politikalarını ve

uygulamalarını da farklılaştırmıştır. Bu uygulamalardan biri de ruh sağlığı alanında psikolojik yardım hizmetlerinin çevrim içi uygulamayla danışanlara ulaştırılmasıdır. Barak ve Grohol (2011) çevrim içi psikolojik danışmayı, danışan veya grup hâlinde danışanlara psikolojik danışman tarafından bilgisayar teknolojisi kullanılarak uygulanan ruh sağlığı müdahalesi olarak tanımlamaktadırlar ^[4]. Çevrim içi danışma, alanyazında e-danışma, e-terapi, bilgisayar aracılığı ile psikoterapi, tele psikolojik danışma, uzaktan psikolojik danışma gibi farklı isimlerle adlandırılmaktadır ^[5]. Çevrim içi psikolojik danışma, psikolojik danışman ve danışanın anlık mesaj ve anlık görüntülü/sesli görüşmeler ya da e-posta yoluyla gerçekleştirebileceği gibi bireysel ya da grupla yürütülebilmektedir ^[6].

Çevrim içi psikolojik danışma; psikolojik yardım sağlayan kurumlardan uzak olan, herhangi bir nedenle evden ayrılamayan, salgın gibi olağandışı durumlarda doğrudan bu hizmete ulaşamayan, damgalanma kaygısı yaşayan bireyler için uygun bir yaklaşım olabilir.

Çevrim içi psikolojik danışma; psikolojik yardım sağlayan kurumlardan uzak olan, herhangi bir nedenle evden ayrılamayan, salgın gibi olağandışı durumlarda doğrudan bu hizmete ulaşamayan, damgalanma kaygısı yaşayan bireyler için uygun bir yaklaşım olabilir. Psikolojik danışmanlar çevrim içi iletişim araçlarını kullanarak danışanları uygun kaynaklara yönlendirme, bilgi verme, psikolojik danışma, acil durumlarda müdahale ve müşavirlik hizmetlerini

sunmaktadırlar ^[7]. Bu kapsamda çevrim içi danışmanlığın etkililiği ile ilgili yapılan araştırmalarda çevrim içi yardım alan danışanların memnuniyet düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır ^{[6],[7],[8],[9],[10],[11]}. Türkiye’de yapılan sınırlı sayıda çalışmada ise yardım alanların çevrim içi psikolojik danışmaya yönelik olumlu tutuma sahip oldukları bulgulanmıştır ^{[12],[13],[14]}. Türkiye’de Millî Eğitim Bakanlığınca rehber öğretmen/psikolojik danışmanların çevrim içi danışmanlık konusunda desteklenmesi ve rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin

ihtiyaçlara yönelik olarak çevrim içi sunulması durumunda standartların belirlenmesine ilişkin çalışmaların yapılması amaçlanmaktadır.

Hesap verebilirlik

Okul rehber öğretmen/psikolojik danışmanlarının okul rehberlik ve psikolojik danışma programlarının etkililiğini ve öğrencide meydana gelen olumlu yöndeki değişimleri ölçülebilir nitelikte kanıtlamaları 21. yüzyıl psikolojik danışman yeterliklerinden biridir. Bu bağlamda rehber öğretmen/psikolojik danışmanların okul rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri kapsamında yürüttükleri uygulamaların etkili olduğunu ortaya koyma amacıyla temel araştırma ve istatistik becerilerine sahip olmaları, uygulamalarını topladıkları verilere ve elde ettikleri sonuçlara göre yönlendirmeleri ve uygulamaların öğrenciler üzerindeki etkilerini kanıtlayabilmeleri beklenmektedir ^[15]. Hesap verebilirlik, okul rehberlik ve psikolojik danışma programının öğrenci başarısını nasıl etkilediğini kanıtlamak için gerekli verileri sistematik olarak toplamayı, analiz etmeyi ve kullanmayı ifade etmektedir ^[16].

Hesap verebilirlik, okul rehberlik ve psikolojik danışma programının öğrenci başarısını nasıl etkilediğini kanıtlamak için gerekli verileri sistematik olarak toplamayı, analiz etmeyi ve kullanmayı ifade etmektedir.

Hesap verebilirliğin, program değerlendirme ve rehber öğretmen/psikolojik danışman etkililiği olmak üzere iki boyutu bulunmaktadır. Kapsamlı psikolojik danışma ve rehberlik programının değerlendirilmesi, süreç değerlendirmesi ve sonuç değerlendirmesi şeklinde ele alınır. Süreç değerlendirmesi, hizmet ve program

için planlanan stratejilerin yürütülüp yürütülmediğine karşılık gelirken, kaç kişiye hizmet verildiği, hizmeti vermek için ne kadar zaman ayrıldığı gibi sorulara yanıt arar. Sonuç değerlendirmesi ise rehber öğretmen/psikolojik danışmanların kapsamlı psikolojik danışma ve rehberlik programı ile verdikleri hizmetlerin

öğrencilere akademik, kariyer ve sosyal duygusal gelişim alanlarında yardımcı olup olmadığının araştırılmasını içerir. *Okul rehber öğretmen/psikolojik danışmanın değerlendirilmesi* ise program planlama ve düzenleme, bireysel ve grupla psikolojik danışma becerileri ve grup rehberliği sunumlarını da içeren müşavirlik becerileri ve hizmetlerin koordine edilmesi, etik uygulama ve profesyonel gelişim kriterlerini içerir ^[17].

Hesap verebilirlik, hizmet sunulan bireylerin aldıkları hizmetin geçerliğini, değerini ve etkililiğini güvenilir olarak algılamalarında ve dolayısıyla rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine yönelik olumlu tutum geliştirmelerinde önemlidir ^[18]. Öte yandan kanıt sağlayarak ilerlemeyi gösteren hesap verebilirlik, rehber öğretmen/psikolojik danışmanların danışanlara en uygun müdahale yöntemlerini ortaya koymasında, yapılması planlanan çalışmaların revize edilmesinde, ihtiyaçların karşılanmadığı alanların belirlenmesinde, öğretmen, veli ve okul yönetimi ile rehber öğretmen/psikolojik danışman arasında gerekli olan destek ve iş birliğinin sağlanmasında etkilidir.

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2017 yılında rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin program temelli olarak yürütülmesini sağlamak amacıyla okul rehberlik ve psikolojik danışma programının öğrencilerin rehberlik ihtiyaçları temelinde hazırlanması sağlanmıştır. 2017 yılındaki program temelli anlayışın yaygınlaştırılmasına dönük bu uygulamalar, 14 Ağustos 2020'de yayımlanan MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği'nde yerini almıştır. Söz konusu yönetmeliğe daha önceki yönetmeliklerde yer almayan “okul rehberlik ve psikolojik danışma programı” adlı bölüm eklenmiş, bu bölümde okul rehberlik ve psikolojik danışma programında değerlendirme süreçlerine yer verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Aynı zamanda “hesap verebilirlik” kavramına tanımlar bölümünde de yer verilmiş olup rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin hesap verebilirlik anlayışı temelinde yürütülmesi gerektiği ilkeler kısmında da yer almıştır. Mevzuattaki bu gelişmeler, hesap verebilirlik kavramının uygulamalara da yansıtılacağına dair bir gösterge olarak değerlendirilmektedir. Bakanlık tarafından rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin hesap verebilir nitelikte yürütülmesi amacıyla nicel ve nitel yöntemlere dayalı değerlendirme süreçlerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Süpervizyon

Rehber öğretmen/psikolojik danışmanların etkili yardım hizmeti sunabilmeleri için uzmanlık düzeyinde bilgi ve becerilere sahip olmaları, sonrasında ise sahip oldukları bu bilgi ve becerileri alanda yaptıkları uygulamalarla geliştirmeleri gerekmektedir. Bu bağlamda süpervizyon, rehber öğretmen/psikolojik danışmanların gelişimlerine yönelik olarak ihtiyaç duydukları temel uygulamalardan biridir.

Süpervizyon, meslekte deneyimli kişiler tarafından daha az deneyimli olan kişilere sunulan, mesleki işlevselliği arttırmaya dönük, değerlendirmeye dayalı ve hiyerarşik bir yapı içeren ilişkisel bir müdahale sürecidir ^[19]. Süpervizyon vermede bireysel, üçlü ya da grupla süpervizyon biçimleri kullanılabilir. CACREP (2009) standartlarına göre, bireysel süpervizyonda bir süpervizör ve bir psikolojik danışman adayı bulunurken, üçlü süpervizyonda bir süpervizör ve iki psikolojik danışman adayı bulunmaktadır. Bu formatlar kullanıldığında, bir öğretim üyesine en fazla altı öğrenci düşmektedir. Öğrenci sayılarının fazla olduğu durumlarda daha fazla tercih edilen grupla süpervizyon biçiminde ise bir öğretim üyesi haftada bir buçuk saat, en fazla 12 öğrenciden oluşan bir gruba süpervizyon vermektedir ^[20].

Psikolojik danışman adaylarına psikolojik danışman yeterliklerini kazandırmak, psikolojik danışmanları profesyonel ve kişisel olarak geliştirmek ve sunulan psikolojik danışma hizmetlerinin etkililiğini geliştirmek amacıyla yürütülen süpervizyon hizmeti, öğrenme süreci oluşturma, öğretme, değerlendirme, meslek etiğinin denetlenmesi, psikolojik danışmanlık, müşavirlik ve idari yönleri denetleme gibi görevleri içermektedir ^[21].

MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Etik Yönergesi'nde süpervizyon "Rehber öğretmen/psikolojik danışmanın kendisinden daha deneyimli ve yetkin olan bir uzman tarafından sistemli bir şekilde, kişisel ve mesleki yeterliklerinin desteklenmesi, güçlendirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla geri bildirimler almasına yönelik süreci ifade eder." şeklinde tanımlanmaktadır. Yönergenin farklı maddelerinde de süpervizyona ilişkin ifadeler yer verildiği görülmektedir ^[22].

Süpervizyon, rehber öğretmen/psikolojik danışmanın kendisinden daha deneyimli ve yetkin olan bir uzman tarafından sistemli bir şekilde, kişisel ve mesleki yeterliklerinin desteklenmesi, güçlendirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla geri bildirimler almasına yönelik süreci ifade eder.

Rehberlik ve araştırma merkezleri, sorumluluk bölgelerindeki rehber öğretmen/psikolojik danışmanlarla yıl içerisinde toplantılar düzenlemekte ve rehber öğretmen/psikolojik danışmanların mesleki gelişimlerine katkı sağlamak amacıyla etkinlikler yürütmektedir. Bu kapsamda henüz ülke genelinde sistemli ve yaygın olarak yürütülememekle birlikte bazı rehberlik ve araştırma merkezlerinin yerel düzeyde süpervizyon desteği sağladığı da raporlanmıştır. Bakanlıkça rehber öğretmen/psikolojik danışmanların bu alanda desteklenmesi ve uygulamada standart sağlanması açısından süpervizyon sisteminin kurulması amaçlanmaktadır.

Özet

Eğitim sistemi içinde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin önemi gün geçtikçe artmaktadır. Bu yönde Türk eğitim sistemi içerisinde de rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin etkililiğini arttırmaya yönelik önemli çalışmalar göze çarpmaktadır. Örneğin 11. Kalkınma Planı'nda çocukların akademik gelişimleri ile birlikte ruhsal ve bedensel gelişimlerini gözetken eğitim ortamlarının oluşturulması, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin standartlarının yükseltilmesi, öğretmenlerinin kariyer rehberliği alanında becerilerinin geliştirilmesi, rehberlik ve araştırma merkezlerinin yapısı ve sunduğu hizmetlerin yeniden düzenlenmesi temel politikalar olarak belirlenmiştir. Benzer şekilde 2023 Eğitim Vizyon Belgesi'nde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin ihtiyaçlara yönelik olarak yeniden yapılandırılması temel hedef olarak belirlenmiştir. Millî Eğitim Bakanlığı 2019-2023 Stratejik Planı'nda ise eğitim-öğretim faaliyet alanı kapsamında sosyal duygusal, akademik ve kariyer gelişim alanlarına yönelik rehberlik ve psikolojik danışma faaliyetlerinin yürütülmesi ile psikososyal destek hizmetlerinin verilmesi, işlevsel bir rehberlik ve psikolojik danışma yapılanmasının kurulması ve öğrencilerin bilişsel, duygusal ve fiziksel olarak çok boyutlu gelişimini önemseyen ve bilgiden çok görgüyü temele alan bir eğitim yapısına geçilmesi hedeflenmektedir. Bu kapsamda Türkiye'de son yıllarda rehberlik ve psikolojik danışma alanıyla ilgili yapılan araştırmalarda özellikle çevrim içi danışmanlık, kanıta dayalı uygulamalar ve süpervizyon konuları dikkat çekmektedir.

Kaynakça

- [1]. Onbirinci Kalkınma Planı-2019-2023 (2020). *T.C. Resmi Gazete* (30840, 23 Temmuz 2019) Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/07/20190723M1-1.htm>
- [2]. MEB (2018). 2023 Eğitim Vizyonu. Millî Eğitim Bakanlığı. Erişim Adresi: http://2023vizyonu.meb.gov.tr/doc/2023_EGITIM_VIZYONU.pdf
- [3]. MEB (2019). MEB 2019-2023 Stratejik Planı- Strateji Geliştirme Başkanlığı. Ankara. Erişim Adresi: https://www.meb.gov.tr/stratejik_plan/
- [4]. Barak, A., & Grohol, J. M. (2011). Current and future trends in internet-supported mental health interventions. *Journal of Technology in Human Services*, 29(3), 155-196.
- [5]. American Counseling Association (2014). 2014 ACA code of ethics. 12 Eylül 2020 tarihinde <http://www.counseling.org/resources/aca-code-of-ethics.pdf> adresinden erişildi.
- [6]. Barak, A., Hen, L., Boniel-Nissim, M. & Shapira, N. (2008). A comprehensive review and a meta-analysis of the effectiveness of internet-based psychotherapeutic interventions. *Journal of Technology in Human Services*, 26(2), 109-159.
- [7]. VandenBos, G. R. & Williams, S. (2000). The internet versus the telephone: What is telehealth anyway?. *Professional Psychology: Research and Practice*, 31(5), 490.
- [8]. Brown, G. (2012). *The working alliance in online counselling for crisis intervention and youth*. University of Lethbridge, Faculty of Education, Canada.
- [9]. Cook, E., & Doyle, C. (2004). Working alliance in online therapy as compared to face-to-face therapy: Preliminary results. *CyberPsychology and Behavior*, 5(2). <https://doi.org/10.1089/10949310275377048>
- [10]. Cui, L., Liu, Y., Lei, L. & Tan, S. (2010). Relationship variables in online versus face-to-face counseling. 2010 IEEE 2nd Symposium on Web Society (SWS) içinde (s. 77-82). doi:10.1109/SWS.2010.5607476
- [11]. Zeren, G. (2015). Yüz yüze ve çevrimiçi psikolojik danışma: Danışanların sorunları ve memnuniyetleri. *Eğitim ve Bilim*, 40(182), 127-141.
- [12]. Savaş, A. C. & Hamamcı, Z. (2010). Okullarda rehberlik hizmetlerinin internet üzerinden yürütülmesine ilişkin veli, öğrenci ve psikolojik danışmanların görüşlerinin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 147- 148.
- [13]. Tanrıku, İ. (2009). Counselors in training students' attitudes towards online counseling. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 1, 785- 788.
- [14]. Zeren, Ş. G. (2014). Psikolojik danışman adaylarının eğitiminde bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılması. *International Online Journal of Educational Sciences*, 6(2), 494-509.

- [15]. American School Counselor Association. (2012). *The ASCA national model: A framework for school counseling programs* (3th ed.). Alexandria, VA: Author
- [16]. Dahir, C., & Stone, C. (2003). Accountability: A M.E.A.S.U.R.E. of the impact school counselors have on student achievement. *Professional School Counseling*, 6(3), 214-221.
- [17]. Schmidt, J. J. (2008). *Counseling in schools: Comprehensive programs of responsive services for all students*. Pearson Education, Inc.
- [18]. Stone, D. (2012). Accountability and outcomes in the counseling profession. 10.09.2020 tarihinde <http://psychological-musings.blogspot.com/2012/02/accountability-and-outcomes-in.html?m=1> adresinden erişildi.
- [19]. Bernard, J. M., & Goodyear, R. K. (2009). *Fundamentals of clinical supervision* (4th ed.). NJ: Pearson Education.
- [20]. Siviş Çetinkaya, R. & Kararımak, Ö. (2012). Psikolojik danışman eğitiminde süpervizyon. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(37).
- [21]. Carroll, M. (2004). *Counselling supervision: Theory, skills and practice*. Counsellor Trainer and Supervisor Series. Newbury Park, CA: SAGE
- [22]. MEB (2020). MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Etik Yönergesi. *Tebliğler Dergisi* 31.08.2020. (Sayı: 2756).

Prof. Dr. Mehmet GÜVEN

Lisans eğitimini Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bölümünde (1985); yüksek lisans eğitimini İnönü Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik programında (1990); doktora eğitimini ise Hacettepe Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalında (1996) tamamlamıştır. Amasya Rehberlik ve Araştırma Merkezinde psikolojik danışman, İnönü Üniversitesinde sırasıyla araştırma görevlisi, öğretim görevlisi ve öğretim üyesi olarak çalışmıştır. Doçentliğini 2005 yılında rehberlik ve psikolojik danışmanlık alanında almış ve 2011 yılında aynı alanda profesörlük kadrosuna atanmıştır. Hâlen Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalında öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

Seyfettin TORAMAN

Ankara Nallıhan'da doğdu. 1998 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitim Yönetimi ve Planlaması Bölümünden mezun oldu. Kasım 1999-Haziran 2014 yılları arasında Mardin ve Ankara illerinde Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okul ve kurumlarda öğretmen, bölüm başkanı ve yönetici olarak görev yaptı. MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğünde Haziran 2014-Aralık 2016 tarihleri arasında Özel Eğitim ve Kaynaştırma Daire Başkanı, Aralık 2016-Temmuz 2020 tarihleri arasında Rehberlik Hizmetleri Daire Başkanı olarak görev yaptı. Temmuz 2020 tarihinden itibaren ise Eğitim Politikaları Daire Başkanı olarak görev yapmaktadır. Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri sunum sistemi, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri mevzuat ve etik çalışmaları, özel eğitim hizmetleri mevzuat, kılavuz ve yenilik çalışmaları, e-Rehberlik Sistemi kurulum, içerik ve geliştirme çalışmaları, bağımlılıkla mücadele kapsamında bağımlılık araştırması çalışmaları, “3-23 Yaş Arası Bireylere Yönelik Computer Adaptive Test Uygulamalı Psikolojik Ölçme Aracı Geliştirilmesi Projesi” ve Öğrenme Güçlüğü Testi çalışmaları başta olmak üzere rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri ile özel eğitim hizmetleri alanında birçok çalışmada yönetici, koordinatör ve araştırmacı olarak yer aldı. Hâlen özel eğitim hizmetleri ile rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri alanlarına ait temel politika belgeleri başta olmak üzere her iki alana ilişkin çalışmalar yürütmektedir. Evli ve iki kız çocuğu babasıdır.

Prof. Dr. Galip YÜKSEL

Gazi Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışma Anabilim Dalından mezun oldu (1987). Aynı üniversitede Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanında yüksek lisans (1990) ve doktora eğitimlerini (1997) tamamladı. Akademik iş yaşamına

1992 yılında Gazi Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalında öğretim görevlisi olarak başladı, daha sonra yardımcı doçent (2000-2005) ve doçent (2005-2010) olarak çalıştı. Göç Araştırma ve Uygulama Merkezi müdür yardımcılığı (2003-2008) ve Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı başkanlığı yaptı. Hâlen, Gazi Eğitim Fakültesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalında profesör olarak görev yapmakta olup psikolojik danışman eğitimi ve yetkinlikleri, çevrim içi psikolojik danışma, sosyo-duygusal gelişim, öğrenme ve gelişimde kültürel perspektifler üzerine araştırmalarını sürdürmektedir.

Prof. Dr. Şerife IŞIK

1974 yılında Ankara'da doğdu. 1996 yılında Gazi Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalından mezun olmuştur. Eskişehir Rehberlik ve Araştırma Merkezi ve Ankara Barmek İlköğretim Okulunda psikolojik danışman olarak çalışmıştır. Gazi Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık programından 2000 yılında bilim uzmanlığı, 2005 yılında ise doktora derecesini almıştır. 1999 yılından itibaren Gazi Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalında araştırma görevliliği, öğretim görevliliği ve öğretim üyesi olarak görev yapan Dr. Işık'ın çalışma alanları; pozitif psikoloji, okul rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri ve kapsamlı rehberlik ve psikolojik danışma programlarının hazırlanmasıdır. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği üyesi olan, alanda yayınlanmış pek çok yayını bulunan, ulusal ve uluslararası projelerde yer alan Prof. Dr. Işık bir çocuk annesidir.

Uzm. Serdar ÖZMEN

1977 yılında Ankara'da doğdu. İlk ve ortaöğrenimini Ankara'da tamamladı. 1999 yılında Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü Eğitim Programları ve Öğretim Ana Bilim Dalından mezun oldu. 2005 yılında Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimin Sosyal ve Tarihi Temelleri Bölümünden bilim uzmanlığı derecesini aldı. Hâlen Yakın Doğu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Programları ve Öğretim Ana Bilim Dalında tez dönemi doktora öğrencisi olarak öğrenimine devam etmektedir. Van ve Ankara illerinde sınıf öğretmeni ve rehber öğretmen olarak görev yaptı. 2010-2015 yılları arasında yurt dışı görevi nedeniyle Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde rehber öğretmen olarak görev yaptı. 2018 yılından itibaren Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğünde görev yapmaktadır. Özel çalışma alanları öğretim programları ve okul rehberlik programlarıdır. Birçok uluslararası dergide çalışma alanlarına ilişkin bilimsel yayınları bulunmaktadır.

Uzm. Ferit TOPRAK

Lisans eğitimini Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalında (2004); yüksek lisans eğitimini ise Hacettepe Üniversitesi Aile ve Tüketici Bilimleri Anabilim Dalında (2018); tamamlamıştır. Bursa İnegöl ilçesinde psikolojik danışman olarak göreve başlamıştır. Daha sonrasında Altındağ Rehberlik ve Araştırma Merkezi ile Mamak Rehberlik ve Araştırma Merkezinde görev yapmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğünde 2014 yılından itibaren görev yapmaktadır. Özel çalışma alanı; afet ve acil durumlarda psikososyal destek hizmetleri ve bağımlılığın önlenmesi çalışmalarıdır.

Ayşegül YAMAN KOSDİK

2000 yılında Ankara Üniversitesi DTCF Psikoloji Bölümünden mezun oldu. 2002 yılında Afyonkarahisar Rehberlik ve Araştırma Merkezinde göreve başladı. 2011-2017 arasında hâlen kadrosunun bulunduğu Gölbaşı Rehberlik ve Araştırma Merkezinde çalıştı. 2017'de Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğünde görevlendirilerek rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde kullanılan formların güncellenmesi, okul rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde yeni program anlayışının geliştirilmesi, e-Rehberlik sisteminin kurulması, Öğrenme Güçlüğü Testi'nin geliştirilmesi ve rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine ilişkin güncel mevzuatların hazırlanması çalışmalarında yer aldı.

Sevda ALKIŞ BOLATCAN

1974 yılında Kütahya'da doğmuştur. İlk ve ortaöğrenimini Kütahya'da tamamlamıştır. 1997 yılında Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitim Yönetimi ve Planlaması Bölümünden mezun olmuştur. Hâlen Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Yönetimi Bilim Dalında yüksek lisans yapmaktadır. 1997-2000 yılları arasında Ankara'da özel bir dershanede görev yapmıştır. 2000-2004 yılları arasında Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde Mardin ve Ankara illerinde sınıf öğretmenliği yaptıktan sonra 2004 yılında Çubuk Rehberlik ve Araştırma Merkezine rehber öğretmen olarak atanmıştır. Millî Eğitim Bakanlığına bağlı çeşitli okul ve kurumlarda rehber öğretmen olarak görev yaptıktan sonra 2017 yılından itibaren Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğünde görevlendirilerek öncelikle bağımlılığı önleme çalışmaları olmak üzere rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine yönelik çalışmalarda yer almıştır.

